

PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA

**PREMA KONVENCIJI IZ 1954. GODINE O PRAVNOM POLOŽAJU
OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA**

ŽENEVA, 2014.

UNHCR
The UN
Refugee Agency

PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA

**PREMA KONVENCIJI IZ 1954. GODINE O PRAVNOM POLOŽAJU
OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA**

ŽENEVA, 2014.

2014. UNHCR.

Sva prava pridržana za sve zemlje.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	7
UVOD	11
A. KONTEKST U KOME JE DONESENA KONVENCIJA IZ 1954. GODINE	11
B. UNHCR I APATRIDIJA	12
C. PREDMET PRIRUČNIKA	12
D. APATRIDIJA I <i>DE FACTO</i> APATRIDIJA.....	13
E. UTVRĐIVANJE KO JE OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA.....	14
F. STATUS OSOBE BEZ DRŽAVLJANSTVA	16
DIO PRVI: KRITERIJI ZA UTVRĐIVANJE APATRIDIJE	19
A. DEFINICIJA.....	19
B. OPĆA RAZMATRANJA	19
C. TUMAČENJE POJMOVA.....	21
(1) „nijedna država”.....	21
(2) “ne smatra svojim državljaninom...prema odredbama svog zakona”	23
DRUGI DIO: POSTUPCI ZA UTVRĐIVANJE APATRIDIJE.....	37
A. OPĆA RAZMATRANJA	37
(1) <i>Pregled</i>	37
(2) <i>Utvrdjivanje apatridije i pravo na državljanstvo</i>	37
B. USPOSTAVLJANJE POSTUPAKA UTVRĐIVANJA APATRIDIJE	39
(1) <i>Koncipiranje postupaka utvrđivanja apatridije i nadležna institucija</i>	39
(2) <i>Dostupnost postupka</i>	40
(3) <i>Procesne garancije</i>	41
C. KOORDINIRANJE POSTUPKA ODREĐIVANJA STATUSA IZBJEGLICE I POSTUPKA ODREĐIVANJA STATUSA OSOBE BEZ DRŽAVLJANSTVA	44
D. OCJENA DOKAZA	46
(1) <i>Vrste dokaza</i>	46
(2) <i>Pitanja dokazivanja</i>	48
(3) <i>Teret dokazivanja</i>	48
(4) <i>Standard dokazivanja</i>	49
(5) <i>Odmjeravanje dokaza</i>	50
(6) <i>Pasoši</i>	50
(7) <i>Upiti prema stranim organima i njihovi odgovori</i>	51
(8) <i>Intervjui</i>	52
(9) <i>Pitanja vjerodostojnosti</i>	52

E. DODATNA PROCESNA RAZMATRANJA.....	54
(1) <i>Određivanje statusa za cijelu grupu</i>	54
(2) <i>Detencija</i>	56
(3) <i>Uloga UNHCR-a</i>	58
(4) <i>Ispitivanje rješenja u inostranstvu</i>	59
(5) <i>Dodatne procesne i dokazne garancije za specifične grupe</i>	59
F. UTVRĐIVANJE APATRIDIJU U SITUACIJAMA U KOJIMA SE NE PRIMJENJUJE KONVENCIJA IZ 1954. GODINE	60
DIO TRI: PRAVNI POLOŽAJ BEZ DRŽAVLJANSTVA NA DRŽAVNOM NIVOU	63
A. MEĐUNARODNO PRAVO I PRAVNI POLOŽAJ OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA.....	63
(1) <i>Paralele između statusa izbjeglice i statusa osobe bez državljanstva</i>	63
(2) <i>Pregled standarda postupanja potrebnog prema Konvenciji iz 1954.</i> <i>godine</i>	65
(3) <i>Međunarodnopravni instrumenti za zaštitu ljudskih prava</i>	69
B. OSOBE U MIGRATORNOM KONTEKSTU	72
(1) <i>Osobe koje čekaju ishod postupka određivanja statusa osobe bez</i> <i>državljanstva</i>	72
(2) <i>Osobe kojima je utvrđen status apatrida – pravo boravka</i>	73
(3) <i>Kada je zaštita dostupna u drugoj državi</i>	74
C. OSOBE U „SVOJOJ ZEMLJI“	79
D. STATUS OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA KOJE NISU OBUHVAĆENE KONVENCIJOM IZ 1954. GODINE	80
DODATAK I - KONVENCIJA O PRAVNOM POLOŽAJU OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA.....	83
DODATAK II – KONVENCIJA IZ 1961. GODINE O SMANJENJU BROJA OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA	103
DODATAK III – LISTA DRŽAVA UGOVORNICA KONVENCIJE IZ 1954. GODINE O PRAVNOM POLOŽAJU OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA I KONVENCIJE IZ 1961. GODINE O SMANJENJU BROJA OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA.....	115
DODATAK IV – IZVODI IZ REZOLUCIJA GENERALNE SKUPŠTINE	123
DODATAK V – IZVODI IZ ZAKLJUČAKA IZVRŠNOG KOMITETA UNHCR-A	127

PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA

**PREMA KONVENCIJI IZ 1954. GODINE O PRAVNOM POLOŽAJU
OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA**

ŽENEVA, 2014.

UNHCR
The UN
Refugee Agency

PREDGOVOR

Tokom proteklog desetljeća su uz podršku Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR) obnovljena nastojanja međunarodne zajednice da riješi težak položaj u kojem se nalaze osobe bez državljanstva. Kako je jasno navedeno u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, svako ima pravo na državljanstvo. Egzistenciju osoba bez državljanstva karakteriziraju nesigurnost i marginalizacija. Osobe bez državljanstva spadaju među najranjivije osobe na svijetu, često im se osporava uživanje prava, kao što su jednakost pred zakonom, pravo na rad, obrazovanje i zdravstvenu zaštitu. Uprkos aktivnostima koje mnoge države poduzimaju na sprječavanju ili smanjenju apatridije kroz mjere kao što su reforma zakona o državljanstvu, broj osoba bez državljanstva i dalje raste. Osobe bez državljanstva postoje u gotovo svakoj zemlji. A neke porodice su već generacijama apatridi.

Konvencija iz 1954. godine o pravnom položaju osoba bez državljanstva središnji je pravni dokument na koji se oslanja međunarodni sistem zaštite osoba bez državljanstva. U njoj je utvrđena univerzalna definicija „osobe bez državljanstva“ i postavljena su osnovna načela postupanja s tim osobama. Okvir Konvencije je i danas jednako relevantan kao što je bio u vrijeme njegovog donošenja, a nadopunjava se kako se razvijala međunarodnopravna zaštita ljudskih prava. Dok je Konvencijom iz 1961. godine o smanjenju broja osoba bez državljanstva predviđen sveobuhvatan niz instrumenata za iskorjenjivanje apatridije, Konvencijom iz 1954. godine se osigurava da oni koji se nađu u situaciji apatridije ne budu osuđeni na život bez dostojanstva i sigurnosti. UNHCR sa zadovoljstvom objavljuje ovaj Priručnik na šezdesetu godišnjicu usvajanja Konvencije.

U vrijeme objavljivanja Priručnika, Konvencija iz 1954. godine ima 80 država potpisnica, a brojna pristupanja Konvenciji tokom protekle tri godine potaknuta su kampanjom za suzbijanje apatridije koju vodi

UNHCR. Veća usmjerenost na problem apatridije ogleda se i u povećanju broja zemalja koje uvode postupak za određivanje statusa osobe bez državljanstva. Iako se takav postupak možda može primijeniti na samo manji broj osoba bez državljanstva širom svijeta koje su u migracijskom pokretu, ipak je presudan s obzirom da je to put do stjecanja statusa u skladu sa standardima iz Konvencije iz 1954. godine i međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava. U slučaju osoba bez državljanstva koje se nalaze na teritoriji svoje zemlje, potreban je drugačiji pristup koji prepoznaje njihovu suštinsku vezu s tom zemljom, naprimjer, na osnovu rođenja ili dugotrajnog boravka u zemlji. Države sve više uviđaju prednosti reformi zakona i javnih politika kako bi se takvim osobama dodijelilo državljanstvo i to ne samo da bi osobe koje se nalaze u toj situaciji stekle državljanstvo, nego i da bi se time generalno doprinijelo stabilnosti i koheziji društva.

UNHCR izdaje ovaj Priručnik u skladu sa svojim mandatom za rješavanje pitanja apatridije. U početku je mandat UNHCR-a bio ograničen samo na osobe bez državljanstva koje su imale status izbjeglice, kako je to predviđeno u stavu 6. (A) (II) Statuta UNHCR-a i članu 1. (A) (2) Konvencije iz 1951. godine o statusu izbjeglica. Od tada je mandat proširen nizom rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, posebno Rezolucijom 50/152 iz 1995. godine i Rezolucijom 61/137 iz 2006. godine kojima se UNHCR-u povjerava mandat koji obuhvaća generalno sve osobe bez državljanstva. Ovlaštenje UNHCR-a se odnosi na utvrđivanje, sprječavanje i smanjenje apatridije i na zaštitu osoba bez državljanstva.

Sadržaj ovog Priručnika je prvi put objavljen 2012. godine u vidu tri smjernice UNHCR-a koje se odnose na definiciju osobe bez državljanstva, postupak za određivanje apatridije i statusa osobe bez državljanstva u skladu s domaćim zakonima.¹ Ovaj Priručnik, koji

---

¹ Vidi UNHCR, Smjernice za apatridiju br. 1: Definicija „osobe bez državljanstva“ iz člana 1. stav 1. Konvencije iz 1954. godine o pravnom položaju osoba bez državljanstva, 20. februar 2012. godine, HCR/GS/12/01, <http://www.refworld.org/docid/4f4371b82.html>; UNHCR, Smjernice za apatridiju br. 2: Postupci za utvrđivanje da li je neka osoba lice bez državljanstva, 5. april 2012. godine, HCR/GS/12/02, <http://www.refworld.org/docid/4f7dafb52.html>; i UNHCR, Smjernice za apatridiju br. 3: Status osoba bez

zamjenjuje te smjernice, preslikava njihov sadržaj uz minimalne izmjene, uglavnom da bi se izbjeglo ponavljanje te da bi se ažurirale reference na publikacije UNHCR-a. Ujedno su dopunjeni neki sitniji nedostaci, utvrđeni nakon prvog objavljivanja smjernica. Ovaj Priručnik, kao i prethodne smjernice, nastao je na osnovu niza ekspertnih konsultacija provedenih povodom pedesete godišnjice Konvencije iz 1961. godine o smanjenju broja osoba bez državljanstva.² Priručnikom nisu obuhvaćena pitanja sprječavanja i smanjenja apatridije budući da se njima bave posebne smjernice.

Namjera ovog Priručnika je da bude vodič za državne službenike, sudije i praktičare, kao i zaposlene u UNHCR-u i sve ostale koji su uključeni u rješavanje problema apatridije. Nadamo se da će ovaj Priručnik biti dragocjen materijal kako prilikom utvrđivanja apatridije, tako i prilikom izrade i provođenja zakona i javnih politika koje se odnose na zaštitu osoba bez državljanstva.

Volker Türk

Direktor

Odjeljenje za međunarodnu zaštitu

Ured Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice

Ženeva, juni 2014. godine

---

državljanstva na državnom nivou, 17. juli 2012. godine, HCR/GS/12/03, <http://www.refworld.org/docid/5005520f2.html>

² Vidi UNHCR, Ekspertni sastanak - Koncept osoba bez državljanstva prema međunarodnom pravu („Zaključci iz Prata”), maj 2010. godine, <http://www.refworld.org/docid/4ca1ae002.html>; i UNHCR, ekspertni sastanak – Postupci za utvrđivanje apatridije i dodjelu statusa osobe bez državljanstva („Zaključci iz Ženeve”), decembar 2010. godine, <http://www.refworld.org/docid/4d9022762.html>

UVOD

A. KONTEKST U KOME JE DONESENA KONVENCIJA IZ

1954. GODINE

1. Apatridija nastaje u raznim kontekstima, naprimjer, u migratornim situacijama, među iseljenicima koji su izgubili ili su lišeni svog državljanstva, a da pritom nisu stekli državljanstvo države uobičajenog boravka. Međutim, najveći broj osoba bez državljanstva nikad nije ni prešao državnu granicu nego živi u „svojoj zemlji“³. Njihova teška sudbina postoji *in situ*, odnosno u zemlji u kojoj već duže vrijeme prebivaju, a u mnogim slučajevima je to i zemlja njihovog rođenja. Za te osobe je apatridija često posljedica problema izazvanih načinom na koji su osmišljeni i na koji se provode zakoni o državljanstvu.

2. Nakon završetka Drugog svjetskog rata, u prvi plan je izbila potreba za poduzimanjem međunarodnih aktivnosti na zaštiti osoba bez državljanstva i izbjeglica. U tom smislu, Konvencija iz 1954. godine o pravnom položaju osoba bez državljanstva (u daljnjem tekstu: Konvencija iz 1954. godine) ima isto porijeklo kao i Konvencija iz 1951. godine o statusu izbjeglica (u daljnjem tekstu: Konvencija iz 1951. godine). U početku je Konvencija bila zamišljena kao nacrt protokola uz sporazum o izbjeglicama. Međutim, kada je usvojena Konvencija iz 1951. godine, protokol je ostavljen u formi nacrta i upućen na posebnu pregovaračku konferenciju na kojoj je pretočen u poseban sporazum koji se odnosi na osobe bez državljanstva. Tekst Konvencije iz 1954. godine se nalazi u Dodatku I, a Lista država ugovornica u Dodatku III.

3. Konvencija iz 1954. godine je jedini međunarodni sporazum kojim se konkretno reguliraju standardi postupanja sa osobama bez

---

³ Pojam „u svojoj zemlji“ preuzeta je iz člana 12.(4.) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, a koristi se u skladu s tumačenjem koje mu daje Komitet UN-a za ljudska prava.

državljanstva⁴. Stoga je ova Konvencija od presudne važnosti za osiguranje zaštite ove ranjive kategorije.

B. UNHCR I APATRID IJA

4. UNHCR izdaje ovaj Priručnik u skladu sa svojim mandatom za rješavanje pitanja apatridije. U početku su mandatom UNHCR-a bile obuhvaćene samo osobe bez državljanstva s odobrenim statusom izbjeglice, kako je to predviđeno u stavu 6. (A) (II) Statuta UNHCR-a i članu 1. (A) (2) Konvencije iz 1951. godine. U kontekstu tadašnjeg mandata UNHCR je bio uključen i u izradu Konvencije iz 1954. godine. Kako bi preuzeo i funkcije predviđene članom 11. i 20. Konvencije iz 1961. godine za smanjenje broja osoba bez državljanstva (u daljnjem tekstu: Konvencija iz 1961. godine), rezolucijama Generalne skupštine 3274 (XXIX) iz 1974. godine i 31/36 iz 1976. godine, proširena su ovlaštenja UNHCR-a na osobe na koje se odnosi ta Konvencija. Rezolucijom Generalne skupštine 50/152 iz 1995. godine, kojom je potvrđen Zaključak 78. Izvršnog komiteta UNHCR-a, UNHCR-u su povjerene dužnosti vezane za sve osobe bez državljanstva. Nakon toga je Generalna skupština svojom Rezolucijom 61/137 iz 2006. godine potvrdila Zaključak 106. Izvršnog Komiteta kojim su predviđene četiri široke oblasti ovlaštenja UNHCR-a: identifikacija, sprječavanje i smanjenje apatridije te zaštita osoba bez državljanstva. Dijelovi relevantnih rezolucija Generalne skupštine i zaključaka Izvršnog komiteta se nalaze u Dodatku IV, odnosno u Dodatku V.

C. PREDMET PRIRUČNIKA

5. Odredbe Konvencije iz 1954. godine su podijeljene na tri kategorije: odredbe kojima se propisuje definicija „osobe bez državljanstva“,

---

⁴ Konvencija iz 1961. godine o smanjenju broja osoba bez državljanstva odnosi se na izbjegavanje nastanka apatridije prvenstveno putem zaštitnih mjera propisanih domaćim zakonima, a time se vremenom ova pojava smanjuje. Poseban protokol iz 1930. godine koji se odnosi na apatridiju, koji je stupio na snagu 2004. godine, ne bavi se pitanjima standarda postupanja, nego konkretnim obavezama države prethodnog državljanstva. Protokol inače ima veoma mali broj država ugovornica.

odredbe koje se odnose na prava i obaveze osoba bez državljanstva i završne odredbe koje se odnose na pitanja kao što su pristupanje Konvenciji i saradnja između država ugovornica i UNHCR-a. U ovom Priručniku su date smjernice za provođenje odredbi koje potpadaju pod prve dvije kategorije. ^[15]

6. Priručnik je namijenjen kao pomoć vladama, kreatorima politika, službenicima koji donose odluke u upravnim postupcima, pravosuđu, nevladinim organizacijama, pravnim praktičarima, zaposlenima u UNHCR-u, kao i ostalim akterima prilikom tumačenja i primjene Konvencije iz 1954. godine kako bi se olakšala identifikacija i pravilno postupanje s osobama na koje se Konvencija odnosi. Osim toga, Priručnik će biti relevantan i u raznim drugim situacijama, kao što je tumačenje drugih međunarodnopravnih instrumenata koji se odnose na osobe bez državljanstva, apatridiju i srodne pojmove, s tim što ih ne definiraju. U tom smislu možemo konstatirati da broj država koje su ratificirale/pristupile Konvenciji iz 1954. godine još uvijek nije dostigao broj država koje su ratificirale odnosno pristupile Konvenciji iz 1951. godine i drugim međunarodnim ugovorima u oblasti ljudskih prava. Otuda postoji ograničena praksa država, kao i sudska praksa domaćih sudova, u pogledu primjene Konvencije iz 1954. godine, posebno u pogledu tumačenja člana 1. (1). Bez obzira, smjernicama u Priručniku ipak su uzete u obzir postojeće prakse država ugovornica Konvencije iz 1954. godine, kao i zaključci niza ekspertnih konsultacija koje je održao UNHCR.

D. APATRIDIJ I *DE FACTO* APATRIDIJ

7. U Konvenciji iz 1954. godine, u članu 1. (1.), nalazi se univerzalna definicija „osobe bez državljanstva“. Osobe koje potpadaju pod član 1. (1.) ponekad se nazivaju “de jure” osobama bez državljanstva, mada se ovaj pojam ne upotrebljava u Konvenciji. S druge strane, Završni akt Konvencije iz 1961. godine aludira na “de facto” osobe bez državljanstva, dok Završni akt Konvencije iz 1954. godine to čini implicitno⁵. Za razliku od pojma „osoba bez državljanstva“, u skladu s

---

⁵ Cilj stava 3. Završnog akta Konvencije iz 1954. godine je konkretno riješiti položaj de facto osoba bez državljanstva. Prema ovoj preporuci, pogodnosti koje donosi

definicijom iz člana 1.(1.), pojam *de facto* apatridija se ne definira niti u jednom međunarodnom pravnim instrumentu, niti postoji poseban režim ugovornog prava u pogledu ove kategorije osoba (po svojoj prirodi, referenca u Završnom aktu Konvencije iz 1961. godine je ograničena i neobavezujuća)⁶. Mora se voditi računa o tome da osobe koje potpadaju pod definiciju „osoba bez državljanstva“ iz člana 1. (1.) Konvencije iz 1954. godine budu priznate kao takve i da se greškom ne nazivaju *de facto* osobama bez državljanstva jer se može desiti da ne dobiju zaštitu koja je garantirana Konvencijom iz 1954. godine. Ovaj Priručnik se bavi nizom pitanja koja se odnose na identificiranje i zaštitu osoba bez državljanstva prema definiciji iz člana 1.(1.) Konvencije, ali ipak izbjegava da ih kvalificira kao *de jure* osobe bez državljanstva s obzirom da ovaj pojam ne postoji nigdje u samom ugovoru.

E. UTVRĐIVANJE KO JE OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA

8. Iako Konvencija iz 1954. godine sadrži međunarodnopravnu

Konvencija se trebaju proširiti i na osobe za koje države smatraju da su imale valjane razloge da se odreknu zaštite u svojoj zemlji državljanstva. Iako *de facto* apatridija nije definirana u Završnom aktu Konvencije iz 1961. godine, u njemu je data preporuka da se na takve osobe primjenjuju odredbe Konvencije iz 1961. godine kako bi stekle „efektivno državljanstvo“.

⁶ Što se tiče *de facto* apatridije, vidi, naprimjer, Dio II. A. u *Ekspertni sastanak UNHCR-a - Koncept osoba bez državljanstva prema međunarodnom pravu („Zaključci iz Pratoa“)*, iz maja 2010. godine na <http://www.refworld.org/docid/4ca1ae002.html>: (1) *De facto* apatridija se tradicionalno vezuje za ideju efektivnog državljanstva i neki učesnici su bili stanovišta da državljanstvo neke osobe može biti neefektivno njenoj zemlji državljanstva, kao i van nje. U skladu s tim, osoba može biti *de facto* apatrid čak i u zemlji čije državljanstvo ima. Međutim, ostali učesnici su dali široku podršku pristupu iz materijala za diskusiju pripremljenom za potrebe tog sastanka u kojem je definirana osoba koja je *de facto* bez državljanstva na osnovu jedne od osnovnih funkcija državljanstva u međunarodnom pravu: pružanju zaštite od strane države svojim državljanima u inostranstvu. (2) Definicija je sljedeća: osobe koje su *de facto* bez državljanstva su osobe izvan države svog državljanstva koje nisu u stanju ili iz valjanih razloga ne žele da se stave pod zaštitu te države. Zaštita u tom smislu se odnosi na pravo na diplomatsku zaštitu zemlje državljanstva kako bi se ispravio međunarodno nezakonit čin počinjen protiv njenog državljanina, kao i na diplomatsku i konzularnu zaštitu i pomoć generalno, uključujući i pomoć u pogledu povratka u zemlju državljanstva.

definiciju „osobe bez državljanstva“ i standarde postupanja na koje takva osoba ima pravo, njom nije propisan niti jedan mehanizam identificiranja osoba bez državljanstva. Ipak, iz Konvencije iz 1954. godine implicitno proistječe da države moraju identificirati osobe bez državljanstva u njihovoj nadležnosti kako bi osigurale odgovarajuće postupanje sa takvim osobama i tako ispunile svoje obaveze iz Konvencije⁷. U ovom Priručniku su dati savjeti o načinima osmišljavanja postupka za određivanje statusa osobe bez državljanstva, uključujući i pitanja dokazivanja koja su sastavni dio takvog mehanizma. Pri tome se Priručnik bavi postupkom čiji je cilj konkretno, ako ne i isključivo, utvrđivanje da li je neka osoba bez državljanstva. Osim toga, naglasak je stavljen na priznavanje statusa osobe bez državljanstva prema definiciji iz Konvencije iz 1954. godine i na obaveze država koje su strane ugovornice ove Konvencije. U obzir su uzete i države za koje ovaj ugovor nije obavezujući, kao i pitanje identificiranja osoba koje su *de facto* bez državljanstva.

9. Relativno mali broj država je uspostavio postupak za utvrđivanje apatridije, s tim da on nije u svim zemljama pravilno reguliran. Postoji sve veće interesovanje za uvođenjem ovakvog mehanizma. Prema međunarodnom pravu, apatridija je sudski relevantna činjenica. Zbog toga, priznavanje statusa osobe bez državljanstva igra važnu ulogu u unaprijeđenju poštivanja ljudskih prava osoba bez državljanstva, posebno putem ostvarenja pravnog položaja i uživanja prava koja su predviđena Konvencijom iz 1954. godine za osobe bez državljanstva.

10. U interesu je i samih država da uspostave postupke za utvrđivanje apatridije. Time se povećava sposobnost država da poštuju svoje obaveze prema Konvenciji iz 1954. godine. U zemljama u kojima

---

⁷ Države su to prepoznale u pogledu uspostavljanja postupka za određivanje statusa izbjeglica, iako se ovo ne spominje u Konvenciji iz 1951. godine. Vidi Zaključak Izvršnog komiteta broj 8. (XXVIII) iz 1977. godine, stav (a); Zaključak Izvršnog komiteta broj 14. (XXX) iz 1979. godine, stav (f); i Zaključak Izvršnog komiteta broj 16. (XXXI) iz 1980. godine, stav (h). Vidi UNHCR, *Zaključci koje je usvojio Izvršni komitet za međunarodnu zaštitu izbjeglica, 1975-2009. godine (Zaključak br. 1. – 109.)*, 2009. godina, <http://www.refworld.org/docid/4b28bf1f2.html>.

apatridija nastaje u mješovitim migratornim kretanjima, postupci za utvrđivanje apatridije pomažu vladama da procijene obim i profil populacija bez državljanstva na svojoj teritoriji, te da tako utvrde koje su usluge organa vlasti potrebne. Osim toga, identifikacija apatridije može pomoći da se smanji broj osoba bez državljanstva kroz utvrđivanje suštinskih razloga za nastajanje apatridije i njenih novih trendova.

F. STATUS OSOBE BEZ DRŽAVLJANSTVA

11. Osobama bez državljanstva se u načelu osporava uživanje mnogih ljudskih prava i onemogućava im se potpuno učešće u društvenom životu. Konvencijom iz 1954. godine je ta vrsta marginalizacije riješena tako što se osobama bez državljanstva daju osnovna prava. Odredbama ove Konvencije, zajedno sa važećim standardima međunarodnopravnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, utvrđena su minimalna prava i obaveze osoba bez državljanstva u državama koje su strane ugovornice Konvencije iz 1954. godine. Status koji se prizna osobi bez državljanstva u nekoj strani ugovornici, odnosno prava i obaveze osoba bez državljanstva prema domaćim propisima, moraju odražavati te međunarodne standarde.

12. Cilj ovog Priručnika je da pomogne državama da osiguraju da osobama bez državljanstva bude priznat takav status na njihovoj teritoriji. Priručnik se bavi postupanjem država prema osobama za koje se utvrdi da su bez državljanstva u skladu s Konvencijom iz 1954. godine, kao i položajem osoba koje čekaju na ishod postupka za određivanje statusa osobe bez državljanstva. U Priručniku se razmatra i položaj osoba bez državljanstva u zemljama koje nisu potpisnice Konvencije iz 1954. godine, kao i položaj osoba za koje se smatra da su *de facto* apatridi. Iako se prema svim osobama bez državljanstva mora postupati u skladu s međunarodnim standardima, postupanje prema njima može varirati ovisno o kontekstu u kojem dolazi do nastanka apatridije. Iz tog razloga, ovaj Priručnik se prvo bavi relevantnim standardima međunarodnog prava, a zatim posebno

razmatra obim pravnog položaja osoba bez državljanstva za osobe u migratornom kontekstu i za one koja se nalaze „u svojoj zemlji“⁸. Dodatno se razmatra i odnos između izbjeglica i osoba bez državljanstva. Iako ista osoba može biti i osoba bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. godine i izbjeglica prema Konvenciji iz 1951. godine, izbjeglica bez državljanstva mora minimalno uživati zaštitu prema Konvenciji iz 1951. godine i međunarodnom pravu za izbjeglice.

---

⁸ U stavu 142. ovog Priručnika ispituju se priroda prava osobe da ostane u „svojoj zemlji“ u skladu s članom 12. (4.) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

DIO PRVI: KRITERIJI ZA UTVRĐIVANJE APATRIDIJE

A. DEFINICIJA

13. U članu 1. (1.) Konvencije iz 1954. godine nalazi se definicija osoba bez državljanstva:

U smislu ove Konvencije, pojam „osoba bez državljanstva“ odnosi se na osobu koju nijedna država ne smatra svojim državljaninom u skladu s odredbama svog zakona.

Konvencija ne dozvoljava izjavljivanje rezervi na član 1. (1.) te je tako ova definicija obavezujuća za sve države ugovornice ove Konvencije. Osim toga, Komisija za međunarodno pravo je zaključila da definicija iz člana 1.(1.) predstavlja dio običajnog međunarodnog prava⁹. Ovaj Priručnik se ne bavi članom 1. (2.) Konvencije iz 1954. godine koji predviđa okolnosti pod kojima su osobe koje potpadaju pod definiciju „osoba bez državljanstva“ ipak isključene iz zaštite prema ovoj Konvenciji.

B. OPĆA RAZMATRANJA

14. Član 1. (1.) Konvencije iz 1954. godine treba tumačiti u skladu s normalnim značenjem teksta kada se čita u kontekstu i vodi računa o cilju i svrsi Konvencije¹⁰. Kako je navedeno u njenoj preambuli i u *Travaux Préparatoires*, cilj i svrha Konvencije iz 1954 godine su da osigura da osobe bez državljanstva uživaju najšire moguće korištenje

---

⁹ Vidi stranu 49. publikacije Komisije za međunarodno pravo, *Odredbe o diplomatskoj zaštiti sa komentarima*, 2006., u kojoj se navodi da se „bez sumnje može smatrati“ da je definicija iz člana 1. „postala običajna po svojoj prirodi“. Ovaj komentar se može naći na <http://www.refworld.org/docid/525e7929d.html>. Tekst člana 1. (1) Konvencije iz 1954. godine koristi se u Odredbama o diplomatskoj zaštiti radi definiranja osoba bez državljanstva.

¹⁰ Vidi član 31. (1) Bečke konvencije iz 1969. godine o ugovornom pravu kojim se postavlja ovo primarno pravilo tumačenja. Članom 31. su predviđeni ostali faktori koji su relevantni za tumačenje odredbi međunarodnih ugovora, dok su dodatni načini tumačenja navedeni u članu 32.

svojih ljudskih prava¹¹. Namjera autora Konvencije bila je da se Konvencijom poboljša položaj osoba bez državljanstva kroz reguliranje njihovog pravnog položaja. Bez obzira, opće je pravilo da je poželjnije da osoba posjeduje državljanstvo, nego da ima priznat status i uživa zaštitu kao osoba bez državljanstva. Iz tog razloga, u teži da se osigura da svi oni koji potpadaju pod Konvenciju iz 1954. godine uživaju zaštitu u skladu s njenim odredbama, važno je voditi računa o tome da se osobe koje posjeduju državljanstvo prepoznaju kao takve i da se greškom ne identificiraju kao osobe bez državljanstva.

15. Član 1.(1) se primjenjuje na kontekst migracije, kao i na kontekst koji ne podrazumijeva migracije. Osoba bez državljanstva možda nikada nije ni prešla međunarodnu granicu, nego je živjela u istoj državi cijeli svoj život. Međutim, neke osobe bez državljanstva su možda istovremeno i izbjeglice ili osobe koje imaju pravo na komplementarnu zaštitu¹². One osobe bez državljanstva koje potpadaju pod odredbe Konvencije iz 1951. godine imaju pravo na zaštitu prema tom ugovoru, o čemu će biti više govora u Dijelu III ovog Priručnika.

16. Osoba se smatra apatridom od trenutka kada su se stekli uvjeti iz člana 1.(1) Konvencije iz 1954. godine. Otuda je zaključak bilo koje države ili UNHCR-a da neka osoba zadovoljava test iz člana 1. (1)

---

¹¹ Vidi drugi i četvrti stav Preambule: *Imajući u vidu* da su Ujedinjene nacije u raznim prilikama pokazale duboku zabrinutost za osobe bez državljanstva i ulagale napore da osobama bez državljanstva obezbijede najšire moguće korištenje tih osnovnih prava i sloboda,... *Imajući u vidu* da je poželjno regulirati i poboljšati položaj osoba bez državljanstva jednim međunarodnim sporazumom,... (Upućivanje na „osnovna prava i slobode“ je pozivanje na Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima koja se spominje u prvom stavu Preambule).

¹² Naprimjer, možda potpadaju pod režim supsidijarne zaštite Evropske unije, predviđen Direktivom Vijeća 2004/83/EC od 29. aprila 2004. o minimalnim standardima kvalifikacije i položaju državljana trećih zemalja ili osoba bez državljanstva za stjecanje statusa izbjeglice, odnosno statusa osoba kojima je potrebna međunarodna zaštita, i sadržaj odobrene zaštite. Vidi Zaključak Izvršnog komiteta UNHCR-a broj 103 (LVI) iz 2005. godine o komplementarnim oblicima zaštite na <http://www.unhcr.org/43576e292.html>.

deklaratoran, ali ne i konstitutivan po svojoj prirodi¹³.

17. Član 1.(1) se može analizirati kroz dva sastavna elementa definicije: „ne smatra svojim državljaninom prema odredbama svoga zakona“ i „nijedna država“. Kada se utvrđuje da li je neka osoba lice bez državljanstva u skladu s odredbom člana 1. stav 1, često je najpraktičnije prvo razmotriti pojam „bilo koje države“, jer se time ne samo sužava opseg ispitivanja prema državama sa kojima je ta osoba povezana, nego na samom početku to može isključiti iz razmatranja subjekte koji ne zadovoljavaju koncept „države“ prema međunarodnom pravu. I zaista, u pojedinim slučajevima samo razmatranje ovog elementa može biti odlučujuće, kao naprimjer u situaciji u kojoj jedini subjekt s kojim neka osoba ima neku relevantnu vezu nije država.

C. TUMAČENJE POJMOVA

(1) „nijedna država“

(a) *Koje države treba ispitati?*

18. Iako je definicija iz člana 1. stav 1. negativno formulirana („nijedna država ne smatra svojim državljaninom“), postupak ispitivanja da li je neka osoba bez državljanstva ograničen je na države sa kojima osoba ima relevantnu vezu, pri čemu se osobito misli na rođenje na teritoriji jedne od tih država, porijeklo, brak, usvajanje ili uobičajeni boravak. U pojedinim slučajevima se time područje ispitivanja može ograničiti samo na jednu državu (ili pak na jedan subjekt koji nije država)¹⁴.

(b) *Šta je „država“?*

19. Definicija „države“ iz člana 1. (1) prati opći razvoj ovog pojma u međunarodnom pravu. U tom smislu su i dalje relevantni kriteriji iz Konvencije iz Montevidea iz 1933. godine o pravima i obavezama država. Prema toj Konvenciji, država se konstituira kada neki subjekt

¹³ Implikacije ovoga u smislu suspenzivnog učinka postupaka utvrđivanja i postupanja prema osobama koje čekaju ishod utvrđivanja njihovog statusa apatrida razmotrene su u dijelu II i III ovog Priručnika.

¹⁴ Pitanje šta predstavlja relevantnu vezu razmotreno je u Dijelu II ovog Priručnika u kontekstu standarda dokazivanja potrebnih za utvrđivanje apatridije.

ima stalno stanovništvo, definiranu teritoriju, vlast i sposobnost da stupa u odnose s drugim državama. Ostali faktori državnosti koji su se nakon toga iskristalizirali u međunarodnom pravnom diskursu obuhvaćaju djelotvornost takvog subjekta, pravo na samoopredjeljenje, zabranu korištenja sile i pristanak države koja je prethodno vršila kontrolu nad tom teritorijom.¹⁵

20. Da bi neki subjekt bio „država“ u smislu člana 1. stav 1. nije neophodno da je njegova državnost opće priznata ili da je priznata od strane velikog broja država, niti da je primljen u članstvo Ujedinjenih nacija. Ipak, takvo priznanje ili prijem predstavlja snažan dokaz državnosti¹⁶. U međunarodnoj zajednici može doći do razmimoilaženja mišljenja u pogledu toga da li je određeni subjekt stekao državnost ili nije. To dijelom odražava složenost nekih kriterija i njihove primjene. Čak i kada se objektivno čini da neki subjekt zadovoljava kriterije iz prethodne tačke, neke države mogu iz političkih razloga odlučiti da se suzdrže od priznanja ili da aktivno ne priznaju državnost tog subjekta. Prilikom provedbe postupka za određivanje statusa osobe bez državljanstva u skladu s članom 1.(1), voditelj postupka može prihvatiti zvaničan stav svoje države u pogledu pravnog subjektiviteta određenog subjekta. Međutim, takav pristup bi mogao dovesti do donošenja odluke na koju bi više utjecao politički stav vlade države koja provodi postupak nego položaj subjekta prema međunarodnom pravu.

---

¹⁵ Kada neki subjekt tvrdi da je nova država, s tim da način na koji je nastao podrazumijeva kršenje norme *jus cogens*, to pokreće pitanja u pogledu njegove kvalificiranosti za stjecanje državnosti. Norma *jus cogens* predstavlja načelo međunarodnog običajnog prava koje se smatra peremptornim po svojoj prirodi, odnosno da ima prvenstvo u odnosu na bilo koju drugu obavezu (bilo običajnu ili ugovornu), da je obavezujuća za sve države i da veću težinu u odnosu na nju može imati samo neka druga peremptorna norma. Primjeri *jus cogens* normi su zabrana korištenja sile i pravo na samoopredjeljenje.

¹⁶ Skrećemo pažnju na dugotrajnu debatu o konstitutivnoj nasuprot deklarativnoj prirodi priznanja država. Doktrina o konstitutivnosti smatra akt priznanja preduvjetom državnosti, dok ona o deklarativnosti tretira priznanje tek kao dokaz statusa po međunarodnom pravu. Različiti pristupi doprinose i složenosti utvrđivanja državnosti nekog subjekta u pojedinim slučajevima.

21. Kada se uspostavi neka država, u međunarodnom pravu postoji snažna pretpostavka njenog kontinuiteta bez obzira na djelotvornost njenih vlasti. Stoga, država koja izgubi efektivnu centralnu vlast zbog internih sukoba i dalje može biti „država“ u smislu člana 1. stav 1.

(2) “ne smatra svojim državljaninom...prema odredbama svog zakona”

(a) Značenje pojma „zakon“

22. Upućivanje na „zakone“ u članu 1. stav 1. treba tumačiti široko tako da ne obuhvata samo zakonske propise nego i uredbe, druge akte, naredbe, sudsku praksu (u zemljama s tradicijom precedentnog prava) i, gdje je to primjereno, uobičajenu praksu¹⁷.

(b) Kada se osoba „ne smatra državljaninom“ prema zakonu i praksi određene države?

23. Da bi se utvrdilo da li se neka osoba smatra državljaninom u skladu s odredbama zakona neke države, potrebna je pažljivo analizirati kako ta država primjenjuje svoj zakon o državljanstvu na određenu osobu, kao i sve odluke po reviziji/žalbi koje su mogle utjecati na status te osobe.¹⁸ To je kombinirano pitanje činjenica i prava.

24. Primjena ovog pristupa ispitivanju pravnog položaja neke osobe u praksi može dovesti do zaključka koji se razlikuje od zaključka izvedenog iz čisto formalističke analize primjene zakona o državljanstvu na slučaj određene osobe. Država možda ne provodi slovo zakona, možda čak ide toliko daleko da ignorira suštinu zakona. Upućivanje na „zakon“ u definiciji osobe bez državljanstva u članu 1. stav 1., stoga, obuhvata i takve situacije u kojima se pisano pravo značajno mijenja tokom primjene u praksi.

(i) Automatski i neautomatski mehanizmi stjecanja ili oduzimanja državljanstva

25. Većina država kombinira automatski i neautomatski mehanizam

¹⁷ Sličan pristup zauzet je i u članu 2.(d) Evropske konvencije o državljanstvu iz 1997. godine.

¹⁸ Taj pristup odražava opće načelo prava iz člana 1. i 2. Haške konvencije iz 1930. godine o određenim pitanjima koja se odnose na koliziju zakona o državljanstvu.

izmjene statusa državljanstva, uključujući i mehanizme koji su povezani sa stjecanjem, odricanjem, gubitkom ili lišenjem državljanstva¹⁹. Kada se utvrđuje da li se neka osoba smatra državljaninom neke države ili je osoba bez državljanstva, korisno je utvrditi da li su na državljanstvo date osobe utjecali automatski ili neautomatski mehanizmi ili načini.

26. Automatski mehanizmi su oni kod kojih se promjena državljanstva dešava po sili zakona (*ex lege*)²⁰. Prema automatskim mehanizmima, državljanstvo se stječe čim se steknu uvjeti predviđeni zakonom, kao što su rođenje na određenoj teritoriji ili rođenje djeteta roditelja koji su državljani određene države. Nasuprot tome, kod neautomatskih mehanizama potrebna je radnja osobe ili državnog organa prije nego što dođe do promjene državljanstva.

(ii) Određivanje nadležnih organa

27. Da bi se utvrdilo da li neka država smatra neku osobu svojim državljaninom, potrebno je prepoznati instituciju ili institucije koje su nadležne za pitanja državljanstva u zemlji s kojom ta osoba ima relevantne veze. Nadležnost se u ovom kontekstu odnosi na organ koji je zadužen za odobrenje zahtjeva za stjecanje državljanstva ili za ukidanje državljanstva osobama ili za pojašnjenje statusa državljanstva kada se državljanstvo automatski stječe ili ukida. Nadležni organ ili organi se razlikuju od države do države, a u mnogim slučajevima postoji više od jednog nadležnog organa²¹.

---

¹⁹ Skrećemo pažnju da se pojmovi gubitak i lišenje ovdje koriste na isti način kao i u Konvenciji iz 1961. godine: „gubitak“ se odnosi na ukidanje državljanstva po sili zakona (*ex lege*), a „lišenje“ se odnosi na ukidanje državljanstva koje iniciraju nadležni organi države.

²⁰ Skrećemo pažnju da pojam „u skladu s odredbama svoga zakona“ u članu 1. stav 1. nije isto što i pojam „po sili zakona“. Pojam „po sili zakona“ ima posebno značenje (koja se koristi, recimo, u Konvenciji iz 1961. godine) koje podrazumijeva mehanizam koji je po svojoj prirodi automatski. Definicija osobe bez državljanstva obuhvata državljanstvo koje je stečeno ili ukinuto putem neautomatskih i automatskih mehanizama.

²¹ Iz prethodno iznesenog slijedi da su irelevantni stavovi državnog organa koji nije nadležan da odlučuje o statusu državljanstva.

28. Neke države imaju jedno centralizirano tijelo koje se bavi pitanjima državljanstva koje onda predstavlja nadležni organ u svrhu analize statusa državljanstva. Druge države, pak, imaju nekoliko organa koji odlučuju o državljanstvu, od kojih se svaki može smatrati nadležnim organom zavisno od okolnosti. Dakle, nije neophodno da nadležni organ bude centralni državni organ. Neki lokalni ili regionalni organ uprave može biti nadležni organ, kao što to može biti i službenik konzulata,²² a u mnogim slučajevima su nadležni službenici na nižem rangu u lokalnoj upravi. Mogućnost da odluku takvog službenika kasnije preinači viši službenik sama po sebi ne isključuje mogućnost da se i prvi službenik tretira kao nadležni organ u svrhu analize prema članu 1. stav 1.

29. Identifikacija jednog ili više nadležnih organa obuhvata i utvrđivanje zakonske odredbe ili odredbi koje se odnose na državljanstvo a koje su relevantne za određenu osobu i koji su organ/organi nadležni da ih primjenjuju. Da bi se utvrdile relevantne zakonske odredbe, potrebno je uraditi procjenu historijata osobe, kao i razumijevanje zakona date države koji reguliraju pitanje državljanstva, kao i tumačenje i primjenu zakona o državljanstvu, odnosno njegovo nepoštivanje u praksi.

30. Identitet i broj nadležnih organa u konkretnom slučaju zavisi prvenstveno od sljedećih faktora:

- da li treba razmotriti automatski ili neautomatski način stjecanja, odricanja ili oduzimanja državljanstva, i
- da li treba ispitati više od jednog događaja vezanog za državljanstvo.

(iii) Ocjena dokaza nadležnih organa u neautomatskim načinima stjecanja i oduzimanja državljanstva

31. Identifikacija nadležnog organa kada se radi o neautomatskom načinu promjene statusa državljanstva relativno je jednostavna. Za

---

²² Vidi pod tačkom 39.-40. u daljnjem tekstu.

mehanizme koji zavise od radnje ili odluke nekog državnog organa, taj državni organ će biti nadležni organ.

32. Naprimjer, ministarstvo u vladi koje odlučuje o zahtjevima za naturalizaciju nadležni je organ za taj mehanizam. Generalno, stav tog organa je odlučujući. Neki neautomatski mehanizmi koji podrazumijevaju radnju države ne daju nikakvo diskreciono pravo službenicima; ako neka osoba ispunjava zakonske uvjete, službenik provodi konkretnu radnju, odnosno dodjeljuje ili oduzima državljanstvo.²³

33. Kod neautomatskih mehanizama gdje se zahtijeva neka radnja države radi stjecanja državljanstva, generalno postoji dokument kojim se evidentira ta radnja, kao što je potvrda o državljanstvu. Takav dokument je presudan za dokazivanja državljanstva. U odsustvu takvog dokaza može se pretpostaviti da neophodna radnja nije poduzeta i da državljanstvo nije stečeno²⁴. Ta pretpostavka državljanstva može se poništiti naknadnim izjavama, radnjama ili dokazima od strane nadležnog organa kojima se dokazuje da je državljanstvo stvarno dodijeljeno.

(iv) Ocjena dokaza nadležnih organa kod automatskih načina stjecanja ili gubitka državljanstva

34. Kada se državljanstvo stječe ili gubi automatski, nijedan državni organ nije aktivno uključen u promjenu statusa niti se od osobe zahtijeva bilo kakva aktivna radnja. Do takve promjene dolazi po sili zakona (*ex lege*) kada se zadovolje propisani kriteriji. U većini zemalja državljanstvo se stječe automatski na osnovu rođenja na teritoriji odnosne države ili po osnovu državljanstva roditelja. Većina osoba

---

²³ Nije moguće zaključiti prije okončanja takvog postupka da je neka osoba državljanin (ili da je lišena državljanstva). Vidi pod 50. u daljem tekstu.

²⁴ Zahtjevi za naturalizaciju ili drugi dokumenti koji se dostave u neautomatskom postupku za određivanje državljanškog statusa nisu dovoljan dokaz za određenje države u pogledu statusa državljanstva za datu osobu.

stječe državljanstvo automatski na osnovu sukcesije država²⁵. Neki zakoni predviđaju automatski gubitak državljanstva kada se steknu određeni uvjeti, kao što su propisana dužina boravka u inostranstvu ili propuštanje prijave boravka ili davanja izjave u navedenom roku.

35. Kada se državljanstvo stječe automatski, država obično ne izdaje dokumente u okviru tog mehanizma. U takvim slučajevima, u načelu, izvod iz matične knjige rođenih predstavlja dokaz o mjestu rođenja i o roditeljima, pa time predstavlja i dokaz u svrhu stjecanja državljanstva, bilo kao *jus soli* ili *jus sanguinis*, a ne formalnu osnovu za stjecanje državljanstva²⁶.

36. Prilikom razmatranja automatskog načina stjecanja ili gubitka državljanstva, nadležni organ je svaka državna institucija koja je ovlaštena da odlučuje o državljanstvu u smislu pojašnjenja tog statusa, a ne u smislu odlučivanja o dodjeli ili oduzimanju državljanstva. Primjeri takvih tijela su organi zaduženi za izdavanje pasoša ili u ograničenom broju država matičari (kada se državljanstvo navodi u izvodu iz matičnih knjiga, posebno iz matične knjige rođenih). Moguće je da se u nekom konkretnom slučaju pojavi više od jednog nadležnog tijela s obzirom da više organa može legitimno zauzeti stav u pogledu statusa državljanstva određene osobe u postupku vršenja poslova iz svoje nadležnosti.

(v) Situacije u kojima je praksa države u suprotnosti s automatskim načinima stjecanja državljanstva

37. Kada nadležni organi neku osobu ne tretiraju kao državljanina svoje zemlje, iako bi ona zadovoljila kriterije za automatsko stjecanje državljanstva prema zakonu te države, onda njihov stav, a ne slovo

---

²⁵U nekim slučajevima sukcesije država, državljanstvo države nasljednice nije automatsko i primjenjuju se neautomatski načini stjecanja državljanstva. Vidi dokument Komisije za međunarodno pravo, Odredbe o državljanstvu fizičkih osoba u kontekstu sukcesije država sa komentarima, 3. april 1999. godine, <http://www.refworld.org/docid/4512b6dd4.html>, što se tiče pregleda praksi raznih država.

²⁶ *Jus soli* i *jus sanguinis* se odnose na dva glavna principa koja određuju stjecanje državljanstva u pravnim sistemima država na osnovu rođenja, odnosno na osnovu porijekla.

zakona, opredjeljuje zaključak da ta država ne smatra takvu osobu za svog državljanina. Ovaj scenarij često nastaje u situaciji u kojoj je diskriminacija određene grupe široko rasprostranjena među organima vlasti ili kada se u praksi sistematski ignorira zakon kojim je regulirano automatsko stjecanje državljanstva po rođenju i kada se, umjesto toga, od osoba zahtijeva da dokazuju druge veze s državom²⁷.

(vi) Procjena statusa državljanstva u odsustvu dokaza o stavu nadležnih organa

38. Neke osobe možda nikad nisu stupile u kontakt s nadležnim organima neke države ako je, naprimjer, stjecanje državljanstva bilo automatsko po osnovi rođenja, a živjele su u regiji u kojoj nema javnih službi i nikad nisu podnijele zahtjev za izdavanje identifikacijskog dokumenta ili pasoša. U takvim slučajevima je važno procijeniti opći stav države o državljanstvu osoba koja se nalaze u sličnoj situaciji. Ako država priznaje državljanstvo bez diskriminacije svim osobama na koje se relevantni zakon odnosi i to dokazuje, naprimjer, načinom na koji rješava zahtjeve za izdavanje lične karte, to može biti pokazatelj da je dana osoba državljanin te države. Međutim, ako ta osoba pripada grupi čijim se pripadnicima redovno odbija zahtjev za izdavanje ličnih isprava koje se izdaju samo državljanima, to može ukazivati da država tu osobu ne smatra svojim državljaninom.

(vii) Uloga konzulata

39. Uloga konzulata zavređuje posebnu pažnju. Konzulat može predstavljati nadležni organ koji je zadužen za poduzimanje neophodnih koraka u okviru neautomatskog mehanizma. To se, recimo, dešava kada postoji zakonska obaveza prijave činjenice rođenja konzulatu, što je preduvjet za stjecanje državljanstva roditelja. U tom slučaju, konzulat u zemlji rođenja djeteta predstavlja

---

²⁷ Kada je zakonima neke države predviđeno automatsko stjecanje državljanstva, ali u praksi država postavlja dodatne zahtjeve za stjecanje državljanstva, to ne negira automatsku prirodu zakona o državljanstvu. To prije pokazuje da ta država u praksi ne smatra osobe koje ne ispunjavaju kriterije izvan zakona svojim državljanima, čime ih potencijalno pretvara u osobe bez državljanstva prema definiciji iz člana 1. stav 1.

nadležni organ i njegov stav o državljanstvu novorođenog djeteta je presudan, pod pretpostavkom da nije potrebno razmatrati i drugi mehanizam. Ako nekoj osobi ne bude dozvoljeno da prijavi rođenje djeteta ili da podnese zahtjev za stjecanje državljanstva, ta osoba se ne smatra državljaninom u smislu člana 1. stav 1.

40. Konzulati mogu biti nadležni organ i u drugom smislu. Kada se osobe obraćaju konzulatu radi produžavanja važenja pasoša ili pojašnjenja svog statusa državljanstva, od konzulata se legitimno zahtijeva da u okviru nadležnosti za pružanje konzularne zaštite zauzme stav o državljanstvu takvih osoba. Pri tome, konzulat postupuje kao nadležni organ. Isti je slučaj i kada konzulat odgovara na upite drugih država u pogledu državljanstva neke osobe. Kada je konzulat jedini organ koji je nadležan da zauzme stav o državljanstvu određene osobe, po pravilu, njegov stav je odlučujući. Kada su i drugi nadležni organi također zauzeli stav o državljanstvu određene osobe, njihovi stavovi se moraju uporediti sa stavom zauzetim od strane konzularnih organa²⁸.

(viii) Upiti prema nadležnim organima

41. U nekim slučajevima osoba ili država mogu tražiti pojašnjenje statusa državljanstva osobe kod nadležnih organa. Takva potreba se obično javlja tamo gdje postoji automatski način stjecanja ili gubitka državljanstva ili kada je neka osoba možda stekla ili je lišena državljanstva kroz neautomatski mehanizam, ali nema nijedan dokument koji bi poslužio kao dokaz. Nadležni organi se mogu oglušiti ili odbiti odgovoriti na upit. Zaključke u pogledu izostanka odgovora treba izvući tek nakon isteka razumnog vremenskog roka. Ako je generalni pristup nadležnog organa da nikada ne odgovara na takve zahtjeve, zaključak se ne može izvući samo na osnovu izostanka odgovora. Nasuprot tome, kad država redovno odgovara na takve upite, izostanak odgovora u principu predstavlja snažnu potvrdu da osoba nije njen državljanin. Kada nadležni organ dostavi formalni odgovor na upit i kada je jasno da taj organ nije ispitao konkretne

---

²⁸ Vidi stav 44. o relativnoj težini koja se daje tijelima zaduženim za izdavanje ličnih isprava u kojima se navodi status državljanstva.

okolnosti statusa određene osobe, takav odgovor ima malu težinu. U svakom slučaju, stav nadležnog organa u vezi s upitom o statusu državljanstva treba ocijeniti u odnosu na stav koji je zauzeo neki drugi nadležni organ ili organi koji su uključeni u rješavanje slučaja date osobe.²⁹

(ix) Nedosljedno postupanje od strane nadležnih organa

42. Procjena stavova nadležnih organa postaje složena kada je jedna te ista osoba različito tretirana od strane državnih aktera. Naprimjer, neka osoba ima pravo na socijalna davanja koja po zakonu i u praksi pripadaju državljanima, ali kada postane punoljetna, njen zahtjev za izdavanje pasoša bude odbijen. Zavisno od konkretnih okolnosti, nedosljedno postupanje može predstavljati povredu prava državljanina, može biti posljedica toga što takva osoba nikad nije stekla državljanstvo date države ili ishod lišavanja ili gubitka državljanstva.

43. Kada postoji dokaz da je neka osoba stekla državljanstvo kroz određeni neautomatski mehanizam koji zavisi od radnje državnog organa, naknadno uskraćivanje prava državljanima od drugih državnih organa ukazuje na povrede prava tih osoba. Ipak, pod određenim okolnostima, priroda naknadnog postupanja može ukazivati da je država promijenila stav o državljanstvu određene osobe ili da je državljanstvo toj osobi oduzeto.

44. Čak i kada je stjecanje ili oduzimanje državljanstva nastupilo automatski ili putem radnje poduzete od strane fizičke osobe, državni organi često naknadno potvrđuju da je državljanstvo stečeno ili oduzeto. To se generalno radi kroz postupke po zahtjevima za izdavanje ličnih isprava. Što se tiče mehanizama za stjecanje ili gubitak državljanstva, automatski ili putem formalne radnje koju poduzima osoba, veća težina se daje stavu nadležnih organa koji izdaju identifikacijske dokumente kojima se dokazuje državljanstvo, kao što su pasoš i uvjerenja o državljanstvu te lična karta u slučaju da

---

²⁹ U slučajevima neautomatske promjene državljanstva za koje je potrebna radnja države, postojanje (ili nepostojanje) dokumenata koja se uobičajeno izdaju u okviru postupanja date države odlučujuće je za utvrđivanje državljanstva. Vidi pod 33.

se izdaje samo državljanima³⁰.

(x) Državljanstvo stečeno greškom ili u lošoj namjeri

45. Kada nadležni organ u okviru neautomatskog mehanizma poduzme radnju greškom (naprimjer, zbog pogrešnog tumačenja zakona koji se treba primijeniti) ili u lošoj namjeri, to samo po sebi ne čini državljanstvo dodijeljeno na takav način nevažećim. To proistječe iz osnovnog značenja pojmovu u članu 1. stav 1. Konvencije iz 1954. godine. Isto važi i kada se državljanjski status osobe promijeni na osnovu lažnog zahtjeva ili zahtjeva koji sadrži nenamjerno napravljene greške u pogledu materijalnih činjenica. U smislu ove definicije, davanje državljanstva prema neautomatskom mehanizmu smatra se važećim čak i kada ne postoji zakonska osnova za odobrenje zahtjeva za stjecanje državljanstva.³¹ Međutim, u nekim slučajevima, država, nakon što otkrije grešku ili lošu namjeru u postupku dodjele državljanstva, naknadno poduzima radnje kojima lišava osobu državljanstva i to treba uzeti u obzir prilikom ocjene stava te države o sadašnjem državljanjskom statusu te osobe.

46. Utjecaj prevare ili greške u postupku stjecanja državljanstva treba razlikovati od prevarnog stjecanja isprava koje se mogu predočiti kao dokaz o državljanstvu. Takve isprave neće nužno ići u prilog zaključku o postojanju državljanstva jer u mnogim slučajevima neće biti povezane ni sa jednim domaćim mehanizmom, automatskim ili neautomatskim, koji je primijenjen na datu osobu.

(xi) Utjecaj postupka po žalbi/postupka revizije

47. Kada sud ili neki drugi organ preispituje državljanstvo osobe u postupku revizije ili u postupku po žalbi, odluka suda ili drugog organa se mora uzeti u obzir. U zemljama koje generalno poštuju vladavinu

---

³⁰ Drugi organi mogu konsultirati nadležni organ kada zauzimaju stav o državljanstvu određene osobe.

³¹ Mora se praviti razlika između te situacije i situacije u kojoj neko ko nije državljanin uživa privilegije državljana.

prava³², odluka tijela koje odlučuje po žalbi/reviziji uobičajeno predstavlja stav te države o državljanstvu osobe u smislu člana 1. stava 1. ako su prema domaćim propisima njihove odluke obavezujuće za izvršnu vlast³³. Tako, kada organi naknadno postupaju prema nekoj osobi na način koji nije u skladu s odlukom o državljanstvu te osobe koju je donijelo reviziono tijelo, to predstavlja nepoštivanje prava državljanina, a ne pokazuje da ta osoba nije državljanin.

48. Drugačiji pristup može biti opravdan u zemljama u kojima izvršna vlast može nekažnjeno ignorirati stavove sudskih ili drugih revizionih tijela (čak i kada su njihove odluke zakonski obavezujuće). To se, naprimjer, može dogoditi u državama u kojima je u državnim institucijama široko rasprostranjena diskriminacija određene grupe. U takvim slučajevima bi odlučujući bio stav državnih organa da pripadnici takvih grupa nisu državljani, a ne stav sudskih organa kojim se potvrđuju prava pripadnika takvih grupa po osnovu državljanstva.

49. Mogu se javiti i situacije u kojima presuda suda u predmetu koji se ne odnosi direktno na datu osobu ipak ima zakonske implikacije po državljanstvo te osobe. Ako se presudom, na osnovu domaćih zakona, mijenja državljanstvo te osobe, to generalno ima konkluzivan učinak na državljanstvo te osobe (ovisno o kvalifikaciji vezanoj za vladavinu prava, u skladu s prethodnim stavom). To se može desiti, naprimjer, kada se u nekom predmetu tumačenjem odredbe kojom je reguliran mehanizam za automatsko stjecanje državljanstva cijela grupa ljudi podvodi pod tu odredbu, pri čemu nije

---

³² „Vladavina prava” je opisana u Izvještaju Generalnog sekretara UN-a iz 2004. godine kao: ... načelo upravljanja prema kojem sve fizičke osobe, institucije i druge pravne osobe iz javnog ili privatnog sektora, uključujući i samu državu, snose odgovornost u skladu s javno proglašenim zakonima, koji se ravnopravno provode i po kojima se nezavisno sudi, te koji su u saglasnosti s međunarodnim normama i standardima ljudskih prava...

Vidi dokument Vijeća sigurnosti UN-a: *Vladavina prava i tranzicijska pravda u društvima u kojima je sukob u toku ili je završen: Izvještaj Generalnog sekretara*, 23. august 2004., S/2004/616, <http://www.refworld.org/docid/45069c434.html>, stav 6.

³³ Izuzetak bi bio kada bi prema domaćim propisima zaključak suda imao samo snagu preporuke i ne bi bio obavezujući za organe.

potrebno da oni ili država poduzmu bilo kakvu radnju³⁴.

(xii) Vremenski okvir

50. Državlanski status osobe se ocjenjuje u vrijeme utvrđivanja da li ta osoba zadovoljava uvjete iz Konvencije iz 1954. godine za stjecanje statusa osobe bez državljanstva. Taj postupak se ne bavi ni prošlošću ni budućnošću. Pitanje na koje treba odgovoriti je da li je u trenutku odlučivanja u skladu sa članom 1. stav 1. određena osoba državljanin određene zemlje ili zemalja. Zbog toga, ako je postupak dodjele državljanstva određenoj osobi u toku, ta osoba se ne može smatrati državljaninom u smislu člana 1. stav 1. Konvencije iz 1954. godine³⁵. Također, kada su zahtjevi za gubitak, lišenje ili odricanje od državljanstva samo djelomice ispunjeni ili postupak gubitka, lišavanja ili odricanja od državljanstva djelomice provedeni, osoba je i dalje državljanin u smislu definicije osobe bez državljanstva.

(xiii) Dobrovoljno odricanje od državljanstva

51. Dobrovoljno odricanje od državljanstva odnosi se na čin slobodne volje kojim se osoba odriče svog državljanstva. To se generalno radi u vidu usmene ili pisane izjave. Naknadno oduzimanje državljanstva se može desiti automatski ili prema diskrecijskoj volji organa³⁶. U nekim državama dobrovoljno odricanje od državljanstva se smatra osnovom za isključenje date osobe iz domena člana 1.(1). Međutim, to Konvencija iz 1954. godine ne dozvoljava. Svrha i cilj ovog međunarodnog ugovora da se omogući osobama bez državljanstva da uživaju ljudska prava podjednako su relevantni i u slučaju dobrovoljnog odricanja od državljanstva i oduzimanja državljanstva

---

³⁴ Naprimjer, kada sud odluči da se odredba zakona o državljanstvu prema kojoj sve osobe rođene na njenoj teritoriji prije određenog datuma automatsko stječu državljanstvo odnosi na cijelu etničku grupu, bez obzira na suprotne izjave vlade.

³⁵ Isti pristup se primjenjuje i kada ta osoba nije iskoristila niti iscrpila sva pravna sredstva kojima može pobijati odluku kojom se odbija zahtjev za stjecanje državljanstva ili oduzima državljanstvo.

³⁶ Treba praviti razliku između dobrovoljnog odricanja i gubitka državljanstva uslijed propusta da se zadovolje formalnosti, uključujući i situaciju kada je osoba upoznata s relevantnim zahtjevima, a ipak odluči da ih ignorira.

bez izjave volje. Uistinu, u mnogim slučajevima odricanje od državljanstva ima legitiman cilj, naprimjer, radi ispunjenja uvjeta za stjecanje drugog državljanstva, s tim da je takva osoba možda očekivala da će kratko biti bez državljanstva. Slobodan izbor osobe nije relevantan za utvrđivanje da li osoba zadovoljava uvjete za priznavanje statusa osobe bez državljanstva u skladu s članom 1. (1); međutim, on može biti relevantan za postupanje nakon toga. Oni koji su se dobrovoljno odrekli svog državljanstva možda mogu ponovo steći to isto državljanstvo, za razliku od drugih osoba bez državljanstva. Mogućnost zaštite u drugoj državi može utjecati na priznavanje statusa i to pitanje je razmotreno u Dijelu III ovog Priručnika.

(xiv) Koncept državljanstva

52. Prilikom ocjene zakona o državljanstvu određene države važno je imati na umu da se terminologija kojom se opisuje „državljanin“ razlikuje od zemlje do zemlje. Naprimjer, za državljanški status mogu se koristiti razni pojmovi, kao naprimjer, „građanin“, „subjekt“, „*national*“ na francuskom i „*nacional*“ na španskom jeziku. Nadalje, u jednoj državi može postojati više kategorija državljanstva, svaka s različitim nazivom i pripadajućim pravima. Konvencijom iz 1954. godine nastoji se ispraviti negativan učinak u pogledu dostojanstva i sigurnosti osobe koja ne zadovoljava temeljni aspekt sistema zaštite ljudskih prava – postojanje odnosa između državljanina i države. Kao takva, definicija osobe bez državljanstva iz člana 1. stav 1. obuhvata koncept državljanina koji odražava formalnu vezu političke i pravne prirode između osobe i određene države. To se razlikuje od koncepta državljanstva koji se odnosi na pripadnost određenoj vjerskoj, jezičnoj ili etničkoj grupi³⁷. Kao takav, koncept državljanina iz ovog međunarodnog ugovora podudara se s tradicionalnim shvatanjem ovog pojma prema međunarodnom pravu: to su osobe za koje država smatra da su u njenoj nadležnosti na osnovu državljanstva i one imaju pravo da pokreću postupke protiv drugih država zbog lošeg

---

³⁷ Takvo značenje pojma državljanstvo može se, naprimjer, naći u definiciji izbjeglice u članu 1A (2) Konvencije iz 1951. godine u odnosu na frazu „bojeći se opravdano da će biti progonjena zbog svoje rase, vjere, *nacionalnosti*...” (kurziv dodan).

postupanja prema njima.

53. Kada države dodijele pravni položaj određenim kategorijama ljudi za koje smatraju da su u njihovoj nadležnosti na osnovi državljanstva, a ne boravka, onda je osoba koja pripada toj kategoriji „državljanin“ u smislu Konvencije iz 1954. godine. Generalno, takav status se minimalno povezuje s pravom ulaska, ponovnog ulaska i boravka na teritoriji države, ali mogu postojati i situacije u kojima se, iz historijskih razloga, ulazak dozvoljava samo na teritoriju izvan matične države. Činjenica da se različite vrste državljanstva unutar jedne države vezuju za različita prava ne sprječava da se njihovi imaoci tretiraju kao „državljanin“ u smislu člana 1. stav 1. Ne sprječava ni činjenica da su u nekim državama prava vezana za državljanstvo manja od prava koja uživaju državljani drugih država ili su čak manja i od međunarodno priznatih ljudska prava³⁸. Iako problem umanjene prava može pokrenuti pitanja vezana za djelotvornost državljanstva statusa i povrede međunarodnih obaveza vezanih za ljudska prava, to se ne odnosi na primjenu definicije osoba bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. godine³⁹.

54. Koncept „državljanina“ u članu 1. stav 1. ne sadrži implicitan zahtjev za „stvarnom“ ili „efektivnom“ vezom⁴⁰. Državljanstvo, po svojoj prirodi, odražava vezu između države i osobe, često na osnovu rođenja na njenoj teritoriji ili porijekla, što je često očigledno u samim kriterijima za stjecanje državljanstva u većini država. Međutim, neka osoba i dalje može biti „državljanin“ u smislu člana 1. stav 1. uprkos tome što nije rođena niti ima uobičajeni boravak u državi svog

---

³⁸ Relevantna su prava koja se *generalno* vezuju za državljanstvo, a ne da li se ta prava zaista i poštuju u konkretnom slučaju neke osobe.

³⁹ Historijski gledano, ne čini se da je postojao bilo kakav zahtjev prema međunarodnom pravu da državljanstvo ima konkretan sadržaj u smislu prava osoba, za razliku od određenih međudržavnih obaveza koje se time stvaraju.

⁴⁰ Ti koncepti su nastali na polju diplomatske zaštite, to jeste, u međunarodnom običajnom pravu koje regulira pravo neke države da poduzme diplomatske i druge radnje protiv druge države u ime svog državljanina čija je prava i interese povrijedila ta druga država. Komisija za međunarodno pravo je nedavno naglasila zašto ti koncepti ne bi trebalo da se primjenjuju izvan uskog kruga okolnosti; vidi stranu 33. Odredbe o diplomatskoj zaštiti sa komentarima, fusnota 7. ovog Priručnika.

navodnog državljanstva.

55. Prema međunarodnom pravu, države imaju široko diskreciono pravo prilikom davanja i oduzimanja državljanstva. Međutim, takva diskreciona prava mogu biti ograničena međunarodnim ugovorom. Posebno postoje brojne zabrane u svjetskim i regionalnim ugovorima o ljudskim pravima koje se odnose na diskriminaciju po raznim osnovama, naprimjer, na osnovu rase, a koje se primjenjuju u pogledu davanja, gubitka i lišavanja državljanstva⁴¹. Zabrane u smislu međunarodnog običajnog prava nisu toliko jasne, mada bi primjer bio lišavanje državljanstva na osnovu rase.

56. Odobravanje ili odbijanje zahtjeva za stjecanje državljanstva ili oduzimanje državljanstva u suprotnosti s međunarodnim obavezama ne smije se tolerirati. Nezakonitost na međunarodnom nivou, međutim, generalno nije relevantna u smislu člana 1. stav 1. Alternativa tome bi bila da bi se osoba kojoj je oduzeto državljanstvo na način koji nije u skladu s međunarodnim pravom ipak smatrala „državljaninom“ u smislu člana 1. stav 1.; situacija koja je suprotna cilju i svrsi Konvencije iz 1954. godine⁴².

---

⁴¹ Primjer je član 9. Konvencije iz 1979. godine o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena kojim se garantiraju svim ženama ista prava kao i muškarcima u smislu mogućnosti da prenesu državljanstvo na svoju djecu i da steknu, promijene ili zadrže državljanstvo (obično nakon sklapanja braka sa strancem).

⁴² Izuzetak od općeg pristupa mogu biti situacije u kojima kršenje međunarodnog prava dovodi do kršenja neke peremptorne norme međunarodnog prava. Pod takvim okolnostima, države mogu biti obavezne da ne priznaju situacije proistekle iz takvih povreda kao zakonite. To se može odnositi na nepriznavanje statusa državljanstva, kao i način na koji se taj status tretira prilikom utvrđivanja prema članu 1. stav 1. Precizan obim ove obaveze prema međunarodnom običajnom pravu je i dalje predmet rasprave.

DRUGI DIO: POSTUPCI ZA UTVRĐIVANJE APATRIDIJE

A. OPĆA RAZMATRANJA

(1) Pregled

57. Vladini službenici se mogu susresti s pitanjem da li je neka osoba bez državljanstva u nizu različitih konteksta, što je samo odraz presudne uloge koju državljanstvo ima u svakodnevnom životu. Naprimjer, razmatranje statusa državljanstva je relevantno prilikom podnošenja zahtjeva za izdavanje pasoša ili osobne iskaznice, odobrenje boravka ili traženja posla u javnom sektoru, kod korištenja biračkih prava, služenja vojnog roka ili pokušaja ostvarenja pristupa uslugama organa vlasti. Pitanje državljanstva i apatridije se može javiti prilikom osporavanja prava osobe da boravi u zemlji kroz postupak udaljenja. Prilikom utvrđivanja statusa izbjeglice, državljanstvo je često ključno za utvrđivanje zemlje (zemalja) u odnosu na koje treba ocjenjivati navode osoba o stvarnom strahu od progona. Procjena apatridije je neophodna kada osoba traži primjenu zaštitnih mjera predviđenih u Konvenciji iz 1961. godine. Ti primjeri pokazuju da je utvrđivanje apatridije neophodno u nizu sudskih i upravnih postupaka. Ipak, ovaj Priručnik se bavi postupcima čiji je konkretan, ako ne i isključiv, cilj utvrditi da li je neka osoba apatrid.

(2) Utvrđivanje apatridije i pravo na državljanstvo

58. Postupci za utvrđivanje apatridije u principu pomažu državama da ispune svoje obaveze prema Konvenciji iz 1954. godine. Međutim, možda nisu primjereni određenim populacijama apatrida. Apatridija može nastati i u migratornom i u nemigratornom kontekstu, a profil osoba bez državljanstva u određenoj zemlji može se uklapati u jedan ili drugi scenarij ili oba scenarija. Neke populacije apatrida u nemigratornom kontekstu ostaju u „svojoj zemlji“ i mogu se nazivati *in situ* populacijom.⁴³ Za te grupe, postupci utvrđivanja apatridije u svrhu dodjele statusa osobe bez državljanstva nisu primjereni zbog njihovih davno uspostavljenih veza s tim zemljama. Na osnovu postojećih međunarodnih standarda i prakse država u oblasti smanjenja apatridije, takve veze podrazumijevaju dugotrajan uobičajeni boravak

---

⁴³ Pojam „svoja zemlja“ preuzet je iz člana 12. (4.) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i tumačenja koje je dao Komitet UN-a za ljudska prava.

ili boravak u vrijeme sukcesije država. Zavisno od okolnosti populacija koje se razmatraju, državama se može savjetovati da provedu ciljne kampanje ili postupak utvrđivanja državljanstva umjesto da provode postupak utvrđivanja apatridije⁴⁴.

59. Ciljne kampanje vezane za dodjelu državljanstva provode se u cilju rješavanja situacije apatridije dodjelom državljanstva, a ne u cilju identifikacije osoba bez državljanstva kako bi im se nakon kampanje dodijelio status apatrida. Više zemalja je provelo takve kampanje u cilju dodjele državljanstva pripadnicima populacija dugotrajne apatridije na svojoj teritoriji, u nekim slučajevima uz pomoć UNHCR-a. Čak i kada države provode kampanje u cilju dodjele državljanstva, još uvijek je korisno uspostaviti postupke utvrđivanja apatridije za osobe bez državljanstva koja ne pripadaju *in situ* populaciji s obzirom da profil osoba bez državljanstva u određenoj zemlji može biti kombiniran ili se vremenom mijenjati.

60. Postupci utvrđivanja državljanstva pomažu osobama na teritoriji na kojoj imaju poteškoće u pribavljanju dokaza o svom državljanstvu. Takav postupak je često pristupačan, brz i jednostavan proces dokumentiranja sadašnjeg državljanstva, uključujući i državljanstvo druge države.

61. Procesni zahtjevi kako kampanja kojima se promovira stjecanje državljanstva tako i postupaka verifikacije državljanstva slični su procesnim zahtjevima koji se u praksi koriste u postupku utvrđivanja apatridije s obzirom da se odnose na vidove dokazivanja koji su dostupni u zemlji i poteškoće sa kojima se podnositelji zahtjeva suočavaju prilikom dokazivanja svog državljanstva. Ponekad su osobe izuzete od obaveze dostavljanja materijalnih dokaza. Umjesto njih, dovoljno je svjedočenje pod zakletvom pripadnika zajednice da

---

⁴⁴ Vidi stav 50. dokumenta *UNHCR: Radnje na rješavanu apatridije: Strateška bilješka, mart 2010. godine*, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b9e0c3d2.html>: ... resurse ne treba posvećivati formalnom utvrđivanju apatridije gdje je realan i neposredan cilj stjecanje, ponovno stjecanje ili potvrda državljanstva takve populacije. To je obično slučaj u produženim situacijama u kojima cijela populacija ima značajne veze samo sa državom u kojoj boravi.

osoba zadovoljava relevantne kriterije utvrđene zakonom o državljanstvu, kao što su rođenje na teritoriji države ili državljanstvo jednog roditelja.

B. USPOSTAVLJANJE POSTUPAKA UTVRĐIVANJA

APATRIDIJE

(1) Koncipiranje postupaka utvrđivanja apatridije i nadležna institucija

62. Državama su data široka diskreciona prava u osmišljavanju i vođenju postupaka za utvrđivanje apatridije s obzirom da ova pitanja nisu obuhvaćena Konvencijom iz 1954. godine. Lokalni faktori, kao što su procijenjena veličina i raznovrsnost populacije osoba bez državljanstva, kao i složenost zakonskih i pitanja dokazivanja koja je potrebno ispitati, utječu na odabir pristupa. Ipak, da bi postupci bili djelotvorni, konkretan, ali ne nužno i jedini, cilj datog mehanizma mora biti utvrđivanje apatridije.

63. Prakse država se razlikuju u pogledu institucije unutar domaće strukture državne uprave koja je nadležna za vođenje postupka utvrđivanja apatridije, što odražava specifičnost svake zemlje. Države se mogu opredijeliti između centraliziranog postupka i postupka koji provode lokalni organi. Preferira se centralizirani postupak s obzirom da u tom slučaju postoji veća vjerovatnoća da će službenici koji provode postupak steći veću stručnost. Podnositeljima zahtjeva koji se nalaze u raznim dijelovima zemlje može se omogućiti lak pristup putem raznih mjera, naprimjer, ako se dozvoli podnošenje zahtjeva u pisanoj formi u lokalnim kancelarijama koje ih prosljeđuju središnjem organu nadležnom za utvrđivanje statusa koji će zatim koordinirati i usmjeravati provjeru činjenica na lokalnom nivou, kao i razgovor s podnositeljem zahtjeva.

64. Utvrđivanje apatridije može biti složen i izazovan postupak, ali je u interesu kako države tako i samih osoba bez državljanstva da postupak utvrđivanja bude što je moguće jednostavniji, pravičniji i djelotvorniji. U tom smislu, neke države mogu razmotriti mogućnost prilagođavanja postojećih upravnih postupaka tako da obuhvate

utvrđivanje apatridije. Faktori koje je potrebno razmotriti uključuju administrativne kapacitete, nivo stručnog znanja o pitanjima apatridije, kao i očekivanu veličinu i profil populacije bez državljanstva. U svakom kombiniranom postupku presudno je da je definicija osobe bez državljanstva jasna i razumljiva i da se pravilno primjenjuje te da se poštuju procesne mjere zaštite i standardi dokazivanja.

65. Neke države mogu odlučiti da postupak utvrđivanja apatridije daju u nadležnost organa zaduženih za pitanja imigracije. Druge države mogu postupak utvrđivanja povjeriti tijelu koje je zaduženo za pitanja državljanstva, naprimjer, za zaprimanje zahtjeva za naturalizaciju ili postupanje po zahtjevima za stjecanje državljanstva. To je posebno primjereno kada osobe imaju dugotrajan boravak u državi.

66. S obzirom da neke osobe bez državljanstva mogu biti i izbjeglice, države mogu razmotriti mogućnost kombiniranja postupka utvrđivanja apatridije i određivanja statusa izbjeglice u okviru istog postupka. Mora se poštivati princip povjerljivosti u slučaju da zahtjeve podnose tražitelji azila i izbjeglice bez obzira na formu postupka utvrđivanja apatridije ili organ koji je nadležan za vođenje postupka⁴⁵.

67. Pitanje resursa, finansijskih i ljudskih, zauzima značajno mjesto u planiranju postupaka utvrđivanja apatridije. Zemlje u kojima se vodi takvi postupci imaju mali broj podnositelja zahtjeva. Troškovi se trebaju sagledati u odnosu na uštede ostvarene kroz oslobađanje drugih upravnih mehanizama kojima bi, u suprotnom, osobe bez državljanstva pribjele kada bi podnijele zahtjev, naprimjer, za stjecanje ostalih oblika imigracijskog statusa.

(2) Dostupnost postupka

68. Da bi postupak bio pravičan i djelotvoran, mora se osigurati njegova dostupnost. Informiranje putem ciljnih informativnih kampanja, između ostalog, kada je to primjereno, i savjetovanja u vezi

---

⁴⁵ Za detalje vezane za koordinaciju postupka određivanja statusa izbjeglice i utvrđivanja apatridije vidi pod 78.-82.

s postupkom, olakšavaju osobama bez državljanstva pristup mehanizmu. Budući da se dešava da osobe nisu upoznate s postupkom utvrđivanja apatridije ili oklijevaju da podnesu zahtjev za stjecanje statusa osobe bez državljanstva, korisno bi bilo da postupak ima ugrađene zaštitne mjere koje dozvoljavaju organima države da pokrenu postupak.

69. Svako na teritoriji države mora imati pristup postupku za utvrđivanje apatridije. U Konvenciji nema osnove za insistiranje na zakonitom boravku podnositelja zahtjeva za određivanje apatridije u zemlji. Takav zahtjev je posebno nepravičan s obzirom da mnoge osobe bez državljanstva upravo zbog apatridije nemaju dokumente potrebne za zakonit ulazak ili boravak u bilo kojoj zemlji.

70. U Konvenciji nema osnove ni za određivanje vremenskih rokova za podnošenje zahtjeva za određivanje statusa osobe bez državljanstva. Takvim rokovima se mogu proizvoljno isključiti neke osobe iz mogućnosti dobivanja zaštite prema Konvenciji iz 1954. godine.

(3) Procesne garancije

71. Postupak određivanja statusa osobe bez državljanstva treba biti propisan zakonom. Zakonski uređen postupak osigurava pravičnost, transparentnost i jasnoću. Procesne garancije su temeljni elementi postupaka određivanja statusa osobe bez državljanstva. U ovom kontekstu su neophodne garancije zakonitog postupanja koje je potrebno integrirati u upravni postupak, uključujući i postupak određivanja statusa izbjeglice. Stoga se države podstiču da ugrade sljedeće zaštitne mjere:

- organi dostavljaju javnosti informacije o kriterijima prihvatljivosti, postupku određivanja statusa i pravima vezanim za priznanje statusa osobe bez državljanstva na više jezika; svim podnositeljima zahtjeva obezbjeđuju se usluge savjetovanja na jeziku koji razumiju;
- pravo na intervju sa službenikom koji odlučuje po zahtjevu;
- zahtjevi se podnose u pisanoj formi i prilikom podnošenja zahtjeva pruža se pomoć, ukoliko je potrebno;

- dostupne su prevodilačke usluge prilikom pisanja zahtjeva i tokom intervjua;
- svaki član porodice ima pravo podnijeti svoj zahtjev;
- odrasla osoba može podnijeti zahtjev u ime djeteta koje izdržava i postoje posebne procesne garancije za djecu bez pratnje;
- dijete ima pravo da bude saslušano ako je sposobno da formira i izrazi mišljenje;
- podnositelji zahtjeva moraju imati obezbijeđen pristup pravnom savjetovanju; ako postoji mogućnost pružanja usluga besplatne pravne pomoći, takve usluge se trebaju ponuditi podnositeljima zahtjeva koji nemaju finansijska sredstva;
- odluka se u svakom predmetu posebno donosi u meritumu, a na osnovu informacija o zemlji koje se odnose na zakon o državljanstvu i praksu dodjele i oduzimanja državljanstva, kao i informacija o zakonu i praksi u prošlim periodima koji su relevantni za predmet;
- ako se postupak vodi pred sudom, postupak treba biti inkvizitoran, a ne adversaran;
- odluke se donose u pisanoj formi, uz obrazloženje;
- odluke se donose i dostavljaju u razumnom vremenskom roku;
- postoji pravo na žalbu; i
- garantiran je pristup UNHCR-u.

72. Da bi postupci bili pravični i djelotvorni, države se trebaju suzdržati od udaljavanja osoba sa svoje teritorije do završetka postupka.

73. Pravo na lični intervju i neophodna pomoć u vidu prevođenja/prijevoda tokom cijelog procesa od presudne su važnosti da bi se podnositeljima zahtjeva pružila prilika da detaljno predstavljaju svoj slučaj i da pruže i objasne informacije koje su od značaja za rješavanje njihovih zahtjeva. Te procesne garancije ujedno omogućavaju voditelju postupka da ispita sve nejasnoće u svakom predmetu posebno.

74. U interesu je svih strana da postupak utvrđivanja apatridije bude što ekspeditivniji, ovisno o razumnom vremenu koje je na raspolaganju za prikupljanje dokaza. Nekoliko zemalja je odredilo vremenske rokove u okviru kojih organi koji vode postupak trebaju

donijeti odluku o zahtjevu za priznavanje statusa osobe bez državljanstva. U zahtjevima u kojima su neposredno dostupni dokazi jasni, a zahtjev za priznavanjem statusa osobe bez državljanstva očigledno osnovan, u pravičnim i efikasnim postupcima može biti potrebno nekoliko mjeseci da se donese konačna odluka o određivanju statusa.

75. Generalno nije poželjno da se odluka u prvom stepenu donese u roku dužem od šest mjeseci od podnošenja zahtjeva, jer to vremenski produžava nesiguran položaj podnositelja zahtjeva. Međutim, izuzetno, može biti primjereno da postupak traje do 12 mjeseci kako bi se obezbijedilo vrijeme za ispitivanje državljanškog statusa podnositelja zahtjeva u drugoj zemlji kada je vjerovatno da će u tom periodu stići konkretan odgovor na upit⁴⁶.

76. Djelotvorno pravo na žalbu protiv negativne prvostepene odluke predstavlja suštinsku zaštitnu mjeru u postupku određivanja statusa osobe bez državljanstva. Postupak po žalbi treba voditi nezavisan organ. Podnositelj zahtjeva treba biti u mogućnosti koristiti usluge pravnog savjetovanja. Usluge besplatne pravne pomoći, ukoliko su dostupne, trebaju biti ponuđene podnositeljima zahtjeva koji nemaju finansijska sredstva.

77. Žalbom se pobija prvostepena odluka zbog nepravilno utvrđenog činjeničnog stanja ili pogrešne primjene materijalnog prava s obzirom da postoji mogućnost da u prvostepenom postupku dokazi nisu pravilno ocijenjeni. Na samoj državi je da odluči da li će apelaciono tijelo donijeti novu presudu o kvalificiranosti za status prema Konvenciji iz 1954. godine ili će poništiti prvostepenu odluku i predmet vratiti istom prvostepenom organu na ponovni postupak. Ovakav izbor odražava generalni pristup takvim pitanjima u zakonskom/upravnom sistemu države. Osim toga, države mogu dozvoliti reviziju u kojoj se preispituje samo primjena zakonskih propisa, a mogu biti ograničene procesnim zakonima pravosudnog

---

⁴⁶ Time se naglašava koliko je važno da se u toku postupka određivanja statusa podnositelju zahtjeva pruži odgovarajući standard postupanja. Za više detalja vidi Dio III Priručnika.

sistema.

C. KOORDINIRANJE POSTUPKA ODREĐIVANJA

STATUSA IZBJEGLICE I POSTUPKA ODREĐIVANJA

STATUSA OSOBE BEZ DRŽAVLJANSTVA

78. Kada osoba podnese zahtjev za priznavanje statusa izbjeglice i statusa osobe bez državljanstva, važno je da oba zahtjeva budu ocijenjena i oba statusa eksplicitno priznata. Razlog je što zaštita prema Konvenciji iz 1951. godine generalno nudi veći obim prava na državnom nivou nego zaštita prema Konvenciji iz 1954. godine. Ipak, moguće su situacije u kojima će status izbjeglice prestati prije nego što osoba stekne državljanstvo, kada nastaje potreba za međunarodnom zaštitom osobe bez državljanstva.

79. S obzirom da osoba bez državljanstva može istovremeno biti i izbjeglica ili može imati pravo na komplementarni vid zaštite⁴⁷, u toku postupka po zahtjevu za odobrenje statusa osobe bez državljanstva, države moraju osigurati poštivanje načela povjerljivosti ličnih podataka i sadržaja razgovora s izbjeglicama koje istovremeno mogu biti i osobe bez državljanstva. Svakog podnositelja zahtjeva u postupku određivanja statusa osobe bez državljanstva treba na samom početku postupka obavijestiti o potrebi isticanja razloga zbog kojeg podnositelj smatra da ispunjava uvjete za stjecanje statusa izbjeglice, ukoliko postoji potreba za zaštitom⁴⁸. Identitet izbjeglice ili tražitelja azila ne smije se otkrivati organima u zemlji porijekla. U skladu sa tekstom pod 96.-99., službenici koji vode postupak određivanja statusa osobe bez državljanstva mogu dostavljati upite organima u drugim zemljama u vezi s podnositeljima zahtjeva, čime bi se mogla kompromitirati povjerljivost na koju izbjeglice i tražitelji azila imaju pravo. U tom slučaju, postupak po zahtjevu za priznavanje statusa izbjeglice se nastavlja, a postupak po zahtjevu za priznavanje statusa osobe bez državljanstva se obustavlja.

---

⁴⁷ Vidi Zaključak Izvršnog komiteta br.103 (LVI) od 2005. godine o komplementarnim vidovima zaštite, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43576e292.html>.

⁴⁸ Također, podnositelji zahtjeva za odobrenje statusa izbjeglice trebaju biti upoznati s mogućnošću podnošenja zahtjeva za priznanje statusa osobe bez državljanstva.

80. Kada se određivanje statusa izbjeglice i osobe bez državljanstva provodi u odvojenim postupcima, a utvrđivanje apatridije se može provesti bez uspostavljanja kontakta s organima u zemlji porijekla, oba postupka mogu teći istovremeno. Međutim, kako bi se maksimalno povećala efikasnost, kada se činjenice utvrđene u okviru jednog postupka mogu koristiti u drugom postupku, primjereno bi bilo prvo obaviti intervju, zatim prikupiti i ocijeniti informacije o zemlji porijekla u postupku po zahtjevu za priznavanje statusa izbjeglice.

81. Također, u postupku u kojem se istovremeno utvrđuje status izbjeglice i osobe bez državljanstva, a sam podnositelj zahtjeva je podnio oba zahtjeva, važno je da voditelj postupka vodi paralelno postupak utvrđivanja i jednog i drugog statusa⁴⁹. Ako nema dovoljno informacija da se zaključi da je osoba bez državljanstva, bez potrebe dostavljanja upita organima strane države, tada se nastavlja postupak određivanja statusa izbjeglice.

82. Kako u odvojenim, tako i u kombiniranim postupcima, pod određenim okolnostima, podnositeljima mora biti omogućeno da aktiviraju obustavljeni postupak za određivanje statusa osobe bez državljanstva. Takav zahtjev se može aktivirati u slučaju da:

- zahtjev za priznavanje statusa izbjeglice ne bude odobren;
- status izbjeglice bude priznat, ali da naknadno prestane;
- status izbjeglice bude poništen jer kriteriji uključenosti iz člana 1. A(2) Konvencije iz 1951. godine nisu ispunjeni⁵⁰; ili
- ako se pojave dodatni dokazi da je osoba bez državljanstva.

---

⁴⁹ Za utvrđivanje izbjegličkog statusa potrebna je identifikacija zemlje državljanstva podnositelja zahtjeva ili za osobe bez državljanstva, zemlje bivšeg uobičajenog boravišta u svrhu procjene opravdanosti straha od progona. Vidi stav 87.-93. i 101.-105., UNHCR, *Priručnik i smjernice za postupke i kriterije određivanja izbjegličkog statusa*, HCR/1P/4/ENG/REV. 3. decembar 2011. godine, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f33c8d92.html>.

⁵⁰ Vidi UNHCR-a, *Napomene o poništenju statusa izbjeglice*, 22. novembar 2004. godine, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/41a5dfd94.html>.

Isto se primjenjuje i na osobe koje su podnijele zahtjev za priznavanje statusa osobe bez državljanstva i komplementarni vid zaštite.

D. OCJENA DOKAZA

(1) Vrste dokaza

83. Utvrđivanje apatridije zahtijeva kombiniranu ocjenu činjenica i zakona. Takvi slučajevi se ne mogu riješiti samo analizom zakona o državljanstvu, jer definicija osobe bez državljanstva zahtijeva ocjenu primjene tih zakona u praksi, kao i ocjenu mjere u kojoj službenici izvršne vlasti poštuju sudske odluke⁵¹. Vrste dokaza koji mogu biti relevantni podijeljeni su u dvije kategorije: dokazi koji se odnose na lične okolnosti podnositelja zahtjeva i dokazi koji se odnose na zakonske propise i okolnosti u određenoj državi.

84. Dokazi koji se odnose na ličnu anamnezu podnositelja zahtjeva pomažu da se utvrdi koje države i postupke utvrđivanja državljanstva treba razmotriti prilikom utvrđivanja državljanškog statusa podnositelja zahtjeva⁵². Za svaki predmet može biti relevantna sljedeća lista dokaza, koja nije iscrpna:

- svjedočenje podnositelja zahtjeva (npr. pisani zahtjev, intervju);
- odgovor(i) organa strane države na upit u vezi s državljanstvom osobe;
- lične isprave (npr. izvod iz matične knjige rođenih, izvod iz matične knjige državljana, lična karta, potvrda o upisu u popis birača);
- putne isprave (uključujući i putne isprave kojima je istekao rok važenja);
- dokumenti koji se dostavljaju uz zahtjev za stjecanje državljanstva ili izdavanje potvrde o državljanstvu;
- uvjerenje o naturalizaciji;
- uvjerenje o odricanju od državljanstva;

---

⁵¹ O tome se govori u stavu 48. ovog Priručnika.

⁵² Vidi pod tačkom 92. u ovom Priručniku.

- prethodni odgovori država na upite o državljanstvu podnositelja zahtjeva;
- izvod iz matične knjige vjenčanih;
- vojna knjižica/uvjerenje o otpustu iz vojske;
- školska svjedocanstva;
- zdravstveno uvjerenje/zdravstvena knjižica (npr. potvrda o rođenju djeteta koju je izdala bolnica, evidencija o primljenim vakcinama);
- lične i putne isprave roditelja, supružnika i djece;
- imigracijski dokumenti, kao što su dozvola boravka u zemlji/zemljama uobičajenog boravka;
- ostali dokumenti koji se odnose na zemlju boravka (naprimjer, potvrde o sklapanju ugovora o radu, vlasnički listovi, ugovori o zakupu stana, školske knjižice, krštenice); i
- potvrde o usmenim izjavama komšija i pripadnika zajednice koje su date pod zakletvom.

85. Informacije koje se odnose na okolnosti u zemlji ili zemljama koje se razmatraju obuhvataju dokaze o zakonu o državljanstvu i drugim relevantnim zakonima, njihovom provođenju i praksama relevantnih država, kao i o općem pravnom okruženju u tim zemljama u pogledu poštivanja sudskih odluka od strane izvršne vlasti. Te informacije se mogu pribaviti iz raznih izvora, i vladinih i nevladinih. U pojedinim slučajevima, složenost zakona o državljanstvu i relevantne prakse u određenoj državi opravdava pribavljanje nalaza vještaka.

86. Da bi se takve informacije o zemlji smatrale tačnim, one trebaju biti pribavljene iz pouzdanih i nepristranih izvora, po mogućnosti, iz više od jednog takvog izvora. Otuda su poželjne one informacije koje se pribave od državnih organa koji su direktno uključeni u mehanizme vezane za pitanja državljanstva u relevantnoj državi ili od nevladinih aktera koji su stekli stručnost u praćenju ili razmatranju takvih pitanja. Važno je da se informacije o zemlji neprestano ažuriraju kako bi se uzele u obzir izmjene zakona i prakse vezane za državljanstvo u relevantnim zemljama. Ipak, informacije o zemlji se trebaju vremenski podudarati sa stjecanjem odnosno oduzimanjem državljanstva u datom slučaju. Osim toga, kada se praksa službenika koji primjenjuju zakon o državljanstvu određene države razlikuje po regijama u toj državi, i to se mora uzeti u obzir prilikom ocjene dokaza o zemlji.

(2) Pitanja dokazivanja

87. Organi koji provode postupak po zahtjevu za priznavanje statusa osobe bez državljanstva trebaju ocijeniti sve dostupne usmene i pisane dokaze vezane za zahtjev.

88. Definicija osobe bez državljanstva iz člana 1. stav 1. Konvencije iz 1954. godine zahtijeva negativan dokaz, odnosno dokaz da se osoba ne smatra državljaninom bilo koje države prema njenom zakonu. To predstavlja značajne izazove za podnositelje zahtjeva i ukazuje na način primjene pravila dokazivanja u postupku utvrđivanja apatridije.

(3) Teret dokazivanja

89. Teret dokazivanja u pravnom postupku odnosi se na pitanje koja strana mora dokazati istinitost zahtjeva ili navoda. Uobičajeno je da u upravnim ili sudskim postupcima na podnositelju zahtjeva je u početku da potkrijepe navode iz svog zahtjeva. U postupku utvrđivanja apatridije, teret dokazivanja je u principu na objema stranama, što znači da podnositelj zahtjeva i voditelj postupka moraju surađivati na pribavljanju dokaza i utvrđivanju činjenica. U toku postupka, strane surađuju kako bi utvrdile da li podnositelj zahtjeva potpada pod odredbe Konvencije iz 1954. godine. Stoga je podnositelj zahtjeva dužan da bude iskren, da što potpunije opiše svoj položaj i da predoči sve razumno raspoložive dokaze. Od organa koji provodi postupak utvrđivanja apatridije se zahtijeva da pribavi i predoči sve relevantne dokaze koji su mu u razumnoj mjeri na raspolaganju i da omogući objektivno određivanje statusa podnositelja zahtjeva. Takav neadversarni pristup postoji u praksi niza zemalja koje već provode postupak utvrđivanja apatridije. ^[L]_[SEP]

90. S obzirom na prirodu apatridije, podnositelji zahtjeva za priznavanje statusa osobe bez državljanstva često nisu u mogućnosti da svoj zahtjev potkrijepe velikim brojem materijalnih dokaza, odnosno da predoče ijedan takav dokaz. Organi koji provode postupak utvrđivanja apatridije trebaju to uzeti u obzir, kada je to potrebno, i sa suosjećanjem razmotriti iskaz koji svjedoči o razlozima

zbog kojih ne postoje određeni dokazi.⁵³ [L] [SEP]

(4) Standard dokazivanja

91. Kao i kod tereta dokazivanja, standard dokazivanja ili prag dokaza neophodnih za utvrđivanje apatridije mora uzeti u obzir teškoće koje prate dokazivanje apatridije, posebno u svjetlu posljedica neopravdano odbijenog zahtjeva. Insistiranjem na višem standardu dokazivanja apatridije bi se podrivali cilj i svrha Konvencije iz 1954. godine. Zato se državama savjetuje da usvoje isti standard dokazivanja koji se zahtijeva u postupku određivanja statusa izbjeglice, odnosno zaključak o postojanju apatridije je opravdan kada je utvrđeno „u razumnoj mjeri“ da se osoba zakonski ne smatra državljaninom bilo koje države⁵⁴.

92. Nije potrebno utvrđivati postojanje apatridije u odnosu na sve zemlje. Neophodno je izvršiti provjere samo u vezi s onim državama s kojima osoba ima relevantnu vezu, generalno, po osnovu rođenja na njenoj teritoriji, porijekla, braka, usvojenja ili uobičajenog boravka.⁵⁵ Međutim, postojanje apatridije se neće utvrditi u razumnoj mjeri kada organ koji provodi postupak može ukazati na postojanje jasnog dokaza da je osoba državljanin određene države. Takav dokaz o državljanstvu može biti u vidu pisane potvrde izdane od strane organa nadležnog za donošenje odluke o naturalizaciji kojom se potvrđuje da je podnositelj zahtjeva stekao državljanstvo te države putem naturalizacije ili u vidu informacija da je prema zakonu i praksi druge države podnositelj zahtjeva automatski stekao državljanstvo te države⁵⁶.

---

⁵³ Dodatna fleksibilnost je opravdana i kada je osobama teško da pribave dokumente od stranog organa koja su notarski ili službenim pečatom ovjerena.

⁵⁴ Vidi stav 42, *Priručnik i smjernice za postupanje i kriterije utvrđivanja statusa izbjeglice*, fusnota 47. u ovom Priručniku. U kontekstu utvrđivanja statusa izbjeglice, osoba može tvrditi da ima osnovani strah od progona time što će „dokazati u razumnoj mjeri da je njen daljnji boravak u zemlji porijekla postao neizdržljiv iz razloga navedenih u definiciji [izbjeglice].“

⁵⁵ Vidi 18. u gornjem tekstu.

⁵⁶ Vidi tačku 27. do 44. ovog Priručnika o postupanju s dokazima iz drugih država, uključujući i dokaze koje dostave konzulati.

93. Kada podnositelj zahtjeva ne saraduje prilikom utvrđivanja činjenica, naprimjer, ako namjerno krije informacije koje bi otkrile njegov identitet, onda on možda neće u razumnoj mjeri dokazati da je osoba bez državljanstva čak i ako organ koji provodi postupak ne može pribaviti jasan dokaz o državljanstvu. Stoga se takav zahtjev može odbiti, osim ukoliko nema dokaza koji u razumnoj mjeri ukazuju na postojanje apatridije⁵⁷. Međutim, potrebno je razlikovati takve slučajeve od slučaja u kojem podnositelj zahtjeva nije u mogućnosti, a ne da nije voljan, dostaviti dokaz i/ili iskaz o svojoj ličnoj anamnezi.

(5) Odmjeravanje dokaza

94. U odlučivanju o postojanju apatridije, autentični materijalni dokazi o ličnoj anamnezi podnositelja zahtjeva imaju veću dokaznu vrijednost u odnosu na njegovo svjedočenje. Međutim, ako je predočen ograničen broj dokumenata ili ako nije predočen niti jedan dokument o ličnim okolnostima podnositelja zahtjeva, tada veću težinu imaju pisano i/ili usmeno svjedočenje podnositelja zahtjeva, dostupne informacije o zemlji i svi odgovori na upite koji su dodatno upućeni relevantnim državama. Smjernice u daljnjem tekstu vezane za težinu određene vrste dokaza koji se obično razmatraju u postupku utvrđivanja apatridije se moraju čitati skupa sa smjernicama u Dijelu I ovog Priručnika.

(6) Pasoši

95. Autentičan, važeći pasoš stvara pretpostavku da je imatelj pasoša državljanin države koja je pasoš izdala. Međutim, ta se pretpostavka može opovrgnuti kada postoje dokazi da se osoba ne smatra državljaninom određene države, naprimjer, kada je taj dokument fiktivni pasoš ili je pasoš izdat greškom od strane organa koji nije nadležan za pitanja državljanstva. U takvim slučajevima pasoš nije dokaz stava države da je određena osoba njen državljanin. Falsificirani pasoši ili pasoši do kojih se došlo drugim prevarnim radnjama nisu osnova ni za kakvu pretpostavku⁵⁸.

---

⁵⁷ Za vjerodostojnost vidi pod 9.

⁵⁸ Ova pitanja su detaljnije objašnjena pod 45. i 46. u ovom Priručniku.

(7) Upiti prema stranim organima i njihovi odgovori

96. Informacije koje dostave organi drugih država ponekad su od presudnog značaja za postupke utvrđivanja apatridije, iako nisu neophodne u predmetima u kojima već ima dovoljno dokaza. Ni pod kakvim okolnostima se ne smije uspostaviti kontakt s organima države u vezi s kojom osoba navodi utemeljen strah od progona, osim ukoliko nije definitivno zaključeno da ta osoba nije izbjeglica niti da ima pravo na komplementarni vid zaštite.

97. Fleksibilnost je neophodna u postupku uspostavljanja kontakta s organima strane države kako bi se potvrdilo da li je neka osoba državljanin. Organi nekih stranih država mogu prihvatiti upite koji dolaze direktno od druge države, dok organi drugih država odgovaraju samo na zahtjev fizičkih osoba⁵⁹.

98. Kada organi koji vode postupak utvrđivanja apatridije dostavljaju upite organima drugih država u pogledu državljanškog statusa ili statusa bez državljanstva određene osobe, oni moraju razmotriti težinu koju će dati odgovoru ili izostanku odgovora te države⁶⁰.

99. Kada u odgovoru organa strane države postoji obrazloženje za koje se smatra da sadrži grešku u pogledu primjene domaćeg zakona na okolnosti slučaja ili grešku u procjeni činjenica, odgovor se mora prihvatiti kao takav. Subjektivni stav druge države presudan je za utvrđivanja da li je određena osoba njen državljanin u smislu definicije osobe bez državljanstva⁶¹. Ukoliko vrijeme dozvoljava, organi za utvrđivanje apatridije mogu iskazati takvu zabrinutost organu druge države u nadi da će dobiti jasniju sliku o statusu državljanstva te osobe. I zaista, ponekad to može dovesti do toga da nadležni organ strane države sa zakašnjenjem prizna da je određena osoba njen državljanin ili da prihvati činjenicu da ta osoba ima pravo na

---

⁵⁹ Države možda žele zaključiti bilateralne ili multilateralne ugovore o razmjeni podataka o državljanstvu. Primjer je Konvencija iz 1999. godine o izdavanju uvjerenja o državljanstvu, kojoj mogu pristupiti zemlje članice Međunarodne komisije o građanskom statusu, Evropske unije i Vijeća Evrope.

⁶⁰ Smjernice o ovom pitanju se nalaze pod 41. u ovom Priručniku.

⁶¹ Vidi pod 45. i 46. gdje stoji da je greška u primjeni domaćeg propisa na slučaj određene osobe nebitna za utvrđivanje stava države.

državljanstvo.

(8) Intervjui

100. Razgovor sa podnositeljem zahtjeva važna je prilika za voditelja postupka da razmotri sva pitanja vezana za dostavljene dokaze. Ispitivanje kroz postavljanje otvorenih pitanja, koje nema adversarni karakter, može stvoriti „klimu povjerenja“⁶² koja podstiče podnositelje zahtjeva da daju što potpuniji iskaz⁶³. Potrebno je podsjetiti podnositelja zahtjeva na samom početku intervjuja da je u toku postupka dužan saradivati. Ipak, od podnositelja zahtjeva se samo može očekivati da odgovori na postavljena pitanja u mjeri u kojoj to može, a u mnogim slučajevima mu čak i osnovne činjenice mogu biti nepoznate, kao što su, naprimjer, njegovo mjesto rođenja i da li je činjenica rođenje upisana u matičnu knjigu rođenih. Iako je u principu jedan intervju dovoljan za prikupljanje informacija o podnositelju zahtjeva, ponekad je potrebno održati naknadne intervjuje.

(9) Pitanja vjerodostojnosti

101. Vjerodostojnost iskaza podnositelja zahtjeva se neće dovoditi u pitanje tokom postupka utvrđivanje apatridije kada je moguće donijeti odluku na osnovu dostupnih materijalnih dokaza u vidu dokumenata ocijenjenih u svjetlu relevantnih informacija o zemlji. Međutim, kada su takvi dokazi oskudni, ili ne postoje, organi za utvrđivanje apatridije se moraju u većoj mjeri oslanjati na iskaz podnositelja zahtjeva i tada se vjerodostojnost iskaza podnositelja zahtjeva može dovesti u pitanje. Prilikom procjene vjerodostojnosti iskaza, voditelj postupka može razmotri objektivne pokazatelje vjerodostojnosti, to jeste, konkretnost i dovoljnost detalja, dosljednost iskaza podnositelja zahtjeva, uključujući i pisane i usmene izjave, konzistentnost izjava podnositelja zahtjeva sa izjavama svjedoka i članova porodice,

---

⁶² Vidi pod 200. u *Priručniku i smjernicama za postupanje i kriterije za utvrđivanje statusa izbjeglice*, fusnota 47. ovog Priručnika.

⁶³ Tehnike intervjuiranja su opisane u UNHCR, *Intervjuiranje podnositelja zahtjeva u postupku po zahtjevu za stjecanje statusa izbjeglice*, RLD 4, 1995. na <http://www.unhcr.org/refworld/pd/d/3ccea3304.pdf>. Vidi također i UNHCR, *Više od dokaza, procjena vjerodostojnosti u sistemima azila u EU: Rezime*, 2013. na <http://www.refworld.org/docid/51a704244.html>, str. 24.

konzistentnost s informacijama o zemlji porijekla i uvjerljivost izjava.

102. Od podnositelja zahtjeva se samo može očekivati da posjeduje razuman nivo znanja, uzimajući u obzir faktore kao što su nivo obrazovanja podnositelja zahtjeva i godine starosti u vrijeme dešavanja relevantnih događanja. Domaći zakoni koji reguliraju pitanje državljanstva i njihova primjena mogu biti složeni. Podnositelj zahtjeva ne mora nužno biti u stanju da jasno objasni razloge zbog kojih su organi donijeli određenu odluku ili praksu dodjele i oduzimanja državljanstva u zemlji koja se razmatra. Kada je etnički identitet podnositelja zahtjeva značajan za utvrđivanje statusa, testiranjem njegovog poznavanja kulturoloških praksi ili jezika moraju se uzeti u obzir, između ostalog, različiti nivoi obrazovanja i razumijevanja tradicija. Uporno, neobjašnjeno izbjegavanje odgovora na ključna pitanja može opravdano dovesti u pitanje vjerodostojnost podnositelja zahtjeva u pogledu tih aspekata njegovog iskaza, posebno kada podnositelj zahtjeva odbije odgovoriti na određena pitanja, bez obrazloženja.

103. Prilikom ocjene vjerodostojnosti iskaza podnositelja zahtjeva, voditelj postupka mora procijeniti da li je iskaz konzistentan sam po sebi. Iskaz mora biti konzistentan i s pouzdanim informacijama o zakonima koji reguliraju pitanja državljanstva i s praksom u relevantnim zemljama te potkrijepljen s dostupnim materijalnim i drugim dokazima. Na vjerodostojnost ne utječu manje nedosljednosti u iskazu podnositelja zahtjeva, posebno kada one nisu značajne za zahtjev ili kada se odnose na događaje koji su se desili prije mnogo godina. Kada je iskaz podnositelja zahtjeva u suprotnosti s dokazima o određenoj zemlji, važno je provjeriti da nema regionalnih razlika ni diskriminacije na osnovu političkog opredjeljenja, etničkog porijekla, vjere ili drugih osnova u primjeni određenog mehanizma vezanog za državljanstvo od strane službenika određene države.

104. Ponašanje podnositelja zahtjeva nije pouzdan indikator vjerodostojnosti. Osoba bez državljanstva je možda bila izložena velikoj diskriminaciji zbog toga što nema državljanstvo, zbog čega je takva osoba uznemirena, povučena ili zauzima odbrambeni stav u toku svakog intervjua. I kulturološke razlike između podnositelja

zahtjeva i voditelja postupka često onemogućavaju precizno tumačenje konkretnih vidova ponašanja.

105. Ne smiju se donositi negativni zaključci kada podnositelj zahtjeva nije imao priliku objasniti u odgovarajućem okruženju za razgovor očigledne praznine, kontradikcije ili nesklad svog iskaza.

106. Vjerodostojnost činjenica od značaja za odlučivanje po zahtjevu utvrđuje se na osnovu pokazatelja vjerodostojnosti, vodeći pritom računa o razumnom objašnjenju podnositelja zahtjeva očiglednih problema vezanih za vjerodostojnost i posvećujući dužnu pažnju ličnim okolnostima podnositelja zahtjeva. Ako i nakon detaljnog razmatranja izjava podnositelja zahtjeva i svih drugih dostupnih dokaza i dalje postoji određena sumnja u pogledu vjerodostojnosti određene tvrdnje, a nema drugih dokaza koji bi navod potvrdili, voditelj postupka treba razmotriti da li je primjereno pokloniti vjeru podnositelju zahtjeva⁶⁴.

107. Čak i kad se ustanovi da materijalni elementi izjave podnositelja zahtjeva nisu vjerodostojni, to ne sprječava utvrđivanje postojanja apatridije. Iskaz se mora ocijeniti u svjetlu svih ostalih dokaza, kao što su dokazi koji se odnose na date zemlje, koji ipak mogu ići u prilog zaključku da se radi o osobi bez državljanstva⁶⁵.

E. DODATNA PROCESNA RAZMATRANJA

(1) Određivanje statusa za cijelu grupu

108. S obzirom na prirodu statusa bez državljanstva, individualizirani postupci predstavljaju normu zato što omogućavaju ispitivanje ličnih

---

⁶⁴ Vidi u drugom kontekstu princip poklanjanja vjere u *Beyond Proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems: Summary (Više od dokaza: Procjena vjerodostojnosti u sistemima azila u EU: Rezime)*, fusnota 61. u gornjem tekstu, posebno na strani 44.

⁶⁵ Sličan pristup se primjenjuje i prilikom određivanja izbjegličkog statusa. Vidi pod 42. u *Priručniku i smjernicama za postupanje i kriterije za utvrđivanje izbjegličkog statusa*, fusnota 47. u ovom Priručniku. S obzirom na prirodu definicije apatridije, manje je vjerovatno da će pitanja kredibiliteta spriječiti utvrđivanje apatridije nego što je to slučaj kod određivanja izbjegličkog statusa.

okolnosti podnositelja zahtjeva. Zemlje koje provode postupak za određivanje statusa osobe bez državljanstva su do sada slijedile takav pristup. Većina njih su države ugovornice Konvencije iz 1954. godine i procjenjuju posjedovanje državljanstva/apatridiju u odnosu na osobe prisutne u migratornom kontekstu.

109. Međutim, moguće je odobriti status osobe bez državljanstva i osobama u grupi na *prima facie* osnovi⁶⁶, odnosno, bez provođenja kompletnog postupka za utvrđivanje statusa u pojedinačnom slučaju. To je primjereno kada postoje jasne, očigledne i objektivne informacije o neposjedovanju državljanstva pripadnika grupe koji zadovoljavaju *prima facie* definiciju osobe bez državljanstva iz člana 1. stav 1. Konvencije iz 1954. godine. U odsustvu suprotnih dokaza, kvalifikacija osobe za zaštitu prema Konvenciji se, stoga, zasniva na tome da li je ona pripadnik identificirane grupe koja zadovoljava definiciju iz člana 1. stav 1.

110. *Prima facie* priznanje nije supsidijarna kategorija niti niži status, nego odražava efikasnu procjenu dokaza koja vodi do priznanja statusa prema Konvenciji iz 1954. godine. Kao osobe bez državljanstva, one uživaju prava koja prate taj status sve do okončanja takvog statusa. Kao što je slučaj i s mehanizmima utvrđivanja statusa u pojedinačnim slučajevima, mora postojati djelotvoran pravni lijek za osobe u grupi kako bi mogle osporiti negativan *prima facie* zaključak po pitanju statusa.

111. Određivanje statusa za cijelu grupu mora omogućiti razmatranje klauzula o isključenju iz člana 1. (2) Konvencije iz 1954. godine u svakom predmetu posebno. Osobe koje potpadaju pod član 1. (2) ne bi imale pravo na zaštitu prema Konvenciji iz 1954. godine čak i ako zadovoljavaju definiciju osobe bez državljanstva iz člana 1. (1).⁶⁷

---

⁶⁶ Tehnika *prima facie* koristi se prilikom određivanja izbjegličkog statusa, obično u kontekstu grupe. Ali se primjenjuje i prilikom određivanja statusa u pojedinačnim slučajevima.

⁶⁷ Član 1. (2) se odnosi na osobe koje ne zaslužuju zaštitu zato što za njih postoji alternativna ruta stjecanja zaštite ili zbog njihovog ponašanja:

2. Ova Konvencija se ne primjenjuje na:

(2) Detencija

112. Rutinsko zadržavanje osoba koje traže zaštitu po osnovu apatridije je proizvoljno⁶⁸. Apatridija, po svojoj prirodi, u ozbiljnoj mjeri ograničava pristup osnovnim identifikacijskim i putnim ispravama koje državljani posjeduju. Osim toga, osobe bez državljanstva često nemaju zakonit boravak niti u jednoj zemlji. Zato neposjedovanje ličnih dokumenata ili neophodnih imigracijskih dozvola ne može biti generalno obrazloženje razloga za određivanje mjere zadržavanja takvih osoba. Članom 9. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, kojim se garantira pravo na slobodu i bezbjednost osoba, zabranjena je nezakonita i proizvoljna detencija. Da bi

---

(i) osobe koje trenutno uživaju zaštitu ili pomoć organa ili agencije Ujedinjenih nacija koja nije Visoki komesarijat za izbjeglice Ujedinjenih nacija, sve dok uživaju takvu zaštitu ili pomoć;

(ii) osobe kojima nadležni organi zemlje u kojoj borave priznaju da imaju prava i obaveze koje se vezuju za posjedovanje državljanstva te zemlje;

(iii) osobe za koje postoje ozbiljni razlozi da se smatra: (a) da su počinile zločin protiv mira, ratni zločin ili zločin protiv čovječnosti, u skladu s definicijama iz međunarodnih instrumenata sačinjenim da bi se donijele odredbe koje se tiču takvih zločina; (b) da su počinile težak zločin nepolitičke prirode izvan zemlje boravka prije nego što su ušle u tu zemlju; (c) da su krive za djela suprotna ciljevima i principima Ujedinjenih nacija.

⁶⁸ Za više detalja o imigracijskoj detenciji, vidi stav koji je zauzela Radna grupa Ujedinjenih nacija o proizvoljnom pritvaranju: (58)...smatra da imigracijska detencija treba postepeno biti ukinuta. Migranti koji su u neregularnoj situaciji nisu počinili nikakvo krivično djelo. Inkriminacija neregularnih migracija prelazi legitimne interese država da zaštite svoju teritoriju i reguliraju neregularne migracione tokove. (59) Ukoliko mora postojati administrativna detencija, načelo srazmjernosti zahtijeva da to bude krajnja opcija. Moraju se poštovati striktna zakonska ograničenja, te obezbijediti sudska zaštita. Razlozi koje iznose države kako bi opravdale detenciju, kao što su neophodnost identificiranja migranta u neregularnoj situaciji, rizik od bijega ili omogućavanje protjerivanja neregularnog migranta kome je uručen nalog o protjerivanju, moraju biti jasno definirani i svi pobrojani u propisima, Radna grupa UN-a o proizvoljnom pritvoru, *Izveštaj za Vijeće za ljudska prava, A/HRC/13/30*, 18. januar 2010. godine, <http://www.refworld.org/docid/502e0fa62.html>. Što se konkretno tiče osoba bez državljanstva, vidi Zaključak Izvršnog komiteta UNHCR-a br. 106 (LV1) iz 2006. godine o identifikaciji, sprječavanju i smanjenju apatridije i o zaštiti osoba bez državljanstva na <http://www.unhcr.org/453497302.html> koji „poziva države da ne drže u pritvoru osobe bez državljanstva na isključivoj osnovi neposjedovanja državljanstva i da prema njima postupaju u skladu sa međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava...”.

detencija bila zakonita, ona mora biti regulirana domaćim zakonom, po mogućnosti uz propisano maksimalno trajanje detencije, i podlijevati periodičnom sudskom preispitivanju. Kako detencija ne bi bila proizvoljna, ona mora biti neophodna u svakom slučaju posebno, razumna pod svim okolnostima, srazmjerna i ne smije biti diskriminirajuća. Neograničeno trajanje detencije, kao i obavezni vidovi detencije su proizvoljni sami po sebi⁶⁹.

113. Otuda je detencija mjera koja se primjenjuje u krajnjoj nuždi i može biti opravdana samo nakon što su druge, manje invazivne i prisilne mjere razmotrene i nakon što je ustanovljeno da su nedovoljne da bi se postigao zakonit cilj vlasti koji se postiže mjerom zadržavanja. Alternative mjeri zadržavanja, od obaveze javljanja ili sistema polaganja jamčevine/kaucije do strukturiranog nadzora u zajednici i/ili programa upravljanja predmeta, dio su svake procjene neophodnosti i srazmjernosti mjere zadržavanja. Opća načela koja se odnose na detenciju primjenjuju se *a fortiori* na djecu koja se po pravilu ne drže u detenciji ni pod kakvim okolnostima.

114. Kada su osobe koje čekaju ishod postupka određivanja statusa osobe bez državljanstva zadržane u detenciji, ne smiju boraviti

---

⁶⁹ Vidi odluku Komiteta UN-a za ljudska prava u predmetu *van Alpen protiv Nizozemske*, Saopštenje br. 305/1988, 23. juli 1990. godine, <http://www.refworld.org/docid/525414304.html> stav 5.8; *A protiv Australije*, CCPR/C/59/D/560/1993, 30. april 1997. godine, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b71a0.html>, stav 9.4; i *Danyal Shafiq protiv Australije*, CPR/C/88/D/1324/2004, 13 novembar 2006. godine, <http://www.refworld.org/docid/47975af921.html>, stav 7.3. U kontekstu izbjeglica, u Zaključku Izvršnog komiteta UNHCR-a br. 44 (XXXVII) iz 1986. godine o pritvaranju izbjeglica i tražilaca azila, dostupan na: <http://www.refworld.org/docid/3ae68c43c0.html> navodi se da pritvaranje tražitelja azila uobičajeno treba izbjegavati, ali ako je neophodno, treba samo da se dešava na osnovama propisanim u zakonu kako bi se utvrdio identitet lica; kako bi se pribavile osnovne činjenice o slučaju; kada je lice namjerno uništilo dokumente ili dostavilo lažne dokumente kako bi organe zavelo na pogrešan trag; i/ili kada postoje bojazni vezane za nacionalnu bezbjednost ili javni red i mir. Vidi i dokument UNHCR-a, *Smjernice o primjenljivim kriterijima i standardima koji se odnose na pritvaranje tražitelja azila i alternative pritvoru*, 2012. godina, <http://www.unhcr.org/505b10ee9.html>.

zajedno s osuđenim kriminalcima ili pritvorenicima.⁷⁰ Osim toga, sudski nadzor nad izvršenjem mjere zadržavanja je uvijek neophodan i osobe trebaju imati mogućnost pravnog zastupanja, uključujući i besplatne pravne savjete ako se radi i osobama bez sredstava.

115. Za osobe bez državljanstva, nepostojanje postupka za određivanje statusa u cilju provjere identiteta ili državljanstva može dovesti do produžene ili vremenski neograničene detencije. Zbog toga su postupci za utvrđivanje apatridije važan mehanizam za smanjenje rizika od produženog i/ili proizvoljnog zadržavanja.

(3) Uloga UNHCR-a

116. UNHCR pomaže državama na razne načine da ispune svoj mandat vezan za apatridiju⁷¹. Oslanjajući se na svoje komparativno znanje o postupcima za utvrđivanje apatridije u nizu zemalja i na vlastito iskustvu u procjeni apatridije i državljanstva, UNHCR može dati savjet oko uvođenja novog postupaka za određivanje statusa bez državljanstva i unaprjeđenja postojećeg postupka.⁷² Osim toga, UNHCR može pomoći i u vezi upita upućenih od strane organa koji vode postupak određivanja statusa apatridije organima drugih država i može biti resurs informacija o zakonima i praksama vezanim za državljanstvo⁷³. Pristup podnositelja zahtjeva UNHCR-u također igra značajnu ulogu u osiguranju pravičnosti postupka određivanja

---

⁷⁰ Vidi slične smjernice vezane za pritvor tražitelja azila, *ibid*.

⁷¹ Posebno prema stavu 4. Rezolucije 61/137 Generalne skupštine UN-a. Vidi stav 4 i Dodatak IV ovog Priručnika.

⁷² Prema Zaključku Izvršnog komiteta UNHCR-a br. 106 (LVII) iz 2006. godine, fusnota 66. ovog Priručnika, Izvršni komitet je zahtijevao da UNHCR „aktivno distribuira informacije i, gdje je to primjereno, da obučava relevantne službenike vlasti na temu odgovarajućih mehanizama za identifikaciju, evidentiranje i odobravanje statusa osobe bez državljanstva“ i „da pruža tehničke savjete državama ugovornicama o provođenju Konvencije iz 1954. godine kako bi se osigurala dosljedna primjena njenih odredbi“ (stav (t) i (x)). Također vidi i Dodatak V.

⁷³ Državama se savjetuje i da konzultiraju baze podataka o državljanstvu putem raznih izvora, kao što su Refworld baza podataka UNHCR-a, dostupna na www.refworld.org, ili regionalne izvore, kao što su baza podataka o zakonima o državljanstvu Promatrača demokratije Evropske unije (European Union Democracy Observer - EUDO) na <http://eudo-citizenship.eu/databases> i projekt Praćenja upravljanja i javnog zastupanja u Africi (AfriMAP) na www.afriMAP.org.

statusa. I konačno, UNHCR sam može provoditi postupak određivanja apatridije na individualnoj i/ili grupnoj osnovi, ukoliko je to potrebno.

(4) Ispitivanje rješenja u inostranstvu

117. Pojedini podnositelji zahtjeva u postupcima utvrđivanje apatridije možda imaju realne izgleda prihvata ili povratka u drugu državu, u nekim slučajevima putem stjecanja ili ponovnog stjecanja državljanstva. Ti slučajevi, koji su uobičajeni kada osoba traži priznavanje statusa apatrida u migratornom kontekstu, pokreću pitanje saradnje među državama radi iznalaženja najprikladnijeg rješenja. Napori da se osigura prihvata ili povratak mogu biti opravdani, ali do toga treba doći nakon određivanja statusa osobe bez državljanstva. Međutim, obustava postupka nije primjerena u ovom kontekstu jer je priznanje statusa osobe bez državljanstva neophodno kako bi se osigurala puna zaštita prava te osobe.

(5) Dodatne procesne i dokazne garancije za specifične grupe

118. Određene grupe se mogu suočiti s posebnim izazovima prilikom određivanja njihovog statusa državljanstva. Zbog godina starosti, roda i različitosti možda je neophodno određenim osobama dodijeliti dodatne procesne i dokazne garancije kako bi se osiguralo donošenje pravičnih odluka prilikom određivanja statusa osobe bez državljanstva.

119. Djeca, posebno djeca bez pratnje, mogu se suočiti s velikim teškoćama prilikom davanja osnovnih činjenica vezanih za njihovo državljanstvo. Države koje uspostavljaju postupak za određivanje statusa osobe bez državljanstva moraju poštivati princip najboljeg interesa djeteta prilikom razmatranja statusa državljanstva i voditi računa o potrebi za zaštitom djeteta kao osobe bez državljanstva⁷⁴.

---

⁷⁴ Sva djeca bez pratnje i djeca razdvojena od roditelja/staratelja trebaju imati pristup postupku za utvrđivanje njihovog najboljeg interesa. Ishod postupka za utvrđivanje apatridije, kao i ishod postupka za određivanje izbjegličkog statusa, sastavni su dio postupka za utvrđivanje najboljeg interesa djeteta. Za informacije o postupku za određivanje izbjegličkog statusa i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta, vidi *Smjernice UNHCR-a o utvrđivanju najboljeg interesa djeteta*, maj 2008. godine, na <http://www.refworld.org/docid/48480c342.html>.

Dodatne procesne i dokazne garancije za djecu podnositelje zahtjeva obuhvataju prioritetno rješavanje njihovih zahtjeva, osiguranje obučениh zakonskih zastupnika, službenika koji vode razgovor s djecom i prevoditelja, kao i pretpostavku većeg tereta dokazivanja na strani države.

120. Pod određenim okolnostima, slično se može primijeniti i na osobe s invaliditetom⁷⁵ koje se suočavaju s teškoćama davanja informacija o svom državljanstvu. Donosioci odluka trebaju uzeti u obzir da je iz razloga diskriminacije manja vjerovatnoća da osobe s invaliditetom posjeduju identifikacijske i druge isprave.

121. Bilo bi poželjno svim podnositeljima zahtjeva ponuditi mogućnost odabira voditelja postupka i prevoditelja istog spola kao i oni. Voditelji postupka i prevoditelji također trebaju biti upoznati i imati sluha za kulturološki ili vjerski osjetljiva pitanja ili pitanja lične prirode, kao što su godine starosti i nivo obrazovanja. Uslijed diskriminacije, žene možda nailaze na dodatne barijere u pokušaju vađenja dokumenata kao što su izvod iz matične knjige rođenih ili drugi lični dokument koji bi bio relevantan za utvrđivanje njihovog državljanstva.

F. UTVRĐIVANJE APATRIDIJE U SITUACIJAMA U KOJIMA

SE NE PRIMJENJUJE KONVENCIJA IZ 1954. GODINE

122. Mnoge osobe bez državljanstva koje zadovoljavaju kriterije iz definicije iz Konvencije iz 1954. godine nalaze se u zemljama koje taj međunarodni ugovor ne obavezuje. Ipak, više država koje nisu pristupile Konvenciji uvele su određeni oblik postupka za utvrđivanje apatridije kako bi riješile položaj takvih osoba na svojoj teritoriji, s obzirom na njihove obaveze prema međunarodnopravnim instrumentima za zaštitu ljudska prava. Prema tim instrumentima, apatridija je sudski relevantna činjenica, naprimjer, u pogledu zaštite

---

⁷⁵ Prema Konvenciji iz 2006. godine o pravima osoba s invaliditetom, „invaliditet je koncept koji se razvija i invaliditet proizlazi iz interakcije između osobe s oštećenjima i barijera u stavu i okruženju koja onemogućava njihovo potpuno i djelotvorno učešće u društvu, ravnopravno s drugima“, Preambula, stav (e).

od proizvoljnog pritvaranja (član 9. (1) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima), prava žena na ravnopravan tretman s muškarcima u pogledu državljanstva (član 9. Konvencije iz 1979. godine o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena) i prava svakog djeteta na državljanstvo (član 24. (3) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i član 7. (1) Konvencije iz 1989. godine o pravima djeteta).

123. *De facto* osobe bez državljanstva također su izvan domena zaštite prema Konvenciji iz 1954. godine⁷⁶. Neke države su uključile koncept *de facto* apatridije (u suštini, iako ne uvijek i po nazivu) u svoj postupak utvrđivanja apatridije u okviru kojeg razmatraju da li su ispunjeni uvjeti za pružanje zaštite na toj osnovi, u skladu s kriterijima iz Konvencije iz 1954. godine.

124. Države se potiču da osiguraju zaštitu i *de facto* apatridima, osim osobama bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. godine. *De facto* apatridi su često u neregularnim situacijama ili se na njih primjenjuje produžena mjera zadržavanja jer nisu u mogućnosti vratiti se u zemlju čije državljanstvo imaju. Zemlje uzimaju razne faktore u obzir kada odlučuju o vrsti postupka u kome će utvrđivati *de facto* apatridiju. Jedna stvar o kojoj treba voditi računa je da na samom početku neće biti jasno, čak ni samom podnositelju zahtjeva, da li je on ili ona osoba bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. godine ili potpada pod koncept *de facto* apatrida. Bez obzira na to gdje se utvrđuje *de facto* apatridija, postupak ne smije spriječiti osobu da traži zaštitu kao izbjeglica ili kao osoba bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. godine s obzirom da bi priznanje takvog statusa podrazumijevalo veće obaveze za državu prema međunarodnom pravu nego priznanje statusa *de facto* osobe bez državljanstva.

---

⁷⁶ Kako je navedeno u stavu 7. ovog Priručnika, ne postoji međunarodna definicija pojma *de facto* osobe bez državljanstva. U Odjeljku II. A. Zaključaka iz Pratoa, fusnota 4. u ovom Priručniku, predložena je sljedeća operativna definicija ovog pojma: *De facto* osobe bez državljanstva su osobe izvan države svog državljanstva koje nisu u stanju, ili se iz valjanih razloga ne žele staviti pod zaštitu te države. Zaštita u tom smislu se odnosi na pravo diplomatske zaštite koju pruža zemlja državljanstva kako bi ispravila međunarodno učinjen nezakonit čin protiv njenog državljanina, kao i diplomatska i konzularna zaštita i pomoć generalno, uključujući i pomoć pri povratku u zemlju državljanstva.

DIO TRI: PRAVNI POLOŽAJ BEZ DRŽAVLJANSTVA NA DRŽAVNOM NIVOU

A. MEĐUNARODNO PRAVO I PRAVNI POLOŽAJ OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA

(1) Paralele između statusa izbjeglice i statusa osobe bez državljanstva

125. Status predviđen za osobe bez državljanstva u Konvenciji iz 1954. godine utvrđen je prema modelu statusa izbjeglice iz Konvencije iz 1951. godine. Usporedba teksta ova dva međunarodna ugovora pokazuje da su brojne odredbe Konvencije iz 1954. godine doslovce ili sa minimalnim izmjenama preuzete iz Konvencije iz 1951. godine. Najveći razlog za to je što su konvencije iz 1951. i iz 1954. godine pisane u približno isto vrijeme i obje su rezultat rada *Ad hoc* komiteta za apatridiju i relevantne probleme kojeg je imenovalo Ekonomsko i socijalno vijeće 1949. godine⁷⁷. Zbog toga je *Travaux Préparatoires* Konvencije iz 1951. godine posebno relevantan za tumačenje Konvencije iz 1954. godine⁷⁸.

126. Kao što je slučaj i sa Konvencijom iz 1951. godine, prava predviđena Konvencijom iz 1954. godine nisu ograničena na osobe kojima je priznat status osobe bez državljanstva u postupku koji je provela država ili UNHCR. Osoba je bez državljanstva od onog

---

⁷⁷ Rezolucija 248 (IX) (B) od 8. augusta 1949. godine. Iako je inicijalna namjera bila zaštitu osoba bez državljanstva obuhvatiti protokolom koji bi sadržavao *mutatis mutandis* većinu materijalnih prava predviđenih Konvencijom iz 1951. godine, naknadno je odlučeno da se usvoji samostalan instrument, Konvenciju o pravnom položaju osoba bez državljanstva. Za dodatne informacije o historijatu izrade Konvencija vidi detaljan pregled *Travaux Préparatoires* u dokumentu UNHCR-a *Konvencija o statusu osoba bez državljanstva: Historijat i tumačenje – Komentari koje je dao Nehemiah Robinson* 1955. godine, <http://www.unhcr.org/refworld/pd/d/4785f03d2.pdf> („*Robinsonovi komentari na Konvenciju iz 1954. godine*“)

⁷⁸ Vidi pod 132-139 u ovom Priručniku o obimu prava koja se daju osobama bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. godine, zavisno od nivoa vezanosti osoba za državu ugovornicu.

trenutka kada zadovolji kriterije iz definicije iz Konvencije iz 1954. godine, a svako utvrđivanje te činjenice je samo deklarativno. Umjesto toga, prava koja osobi pripadaju prema ovoj Konvenciji povezana su s prirodom prisustva te osobe u državi koja se procjenjuje u smislu stepena vezanosti date osobe za zemlju domaćina.

127. Uprkos zajedničkom općem pristupu, Konvencija iz 1954. godine ipak sadrži nekoliko bitnih razlika u odnosu na Konvenciju iz 1951. godine. Ne postoji zabrana protjerivanja (*non-refoulement*) (član 33. Konvencije iz 1951. godine) i nema zaštite od kazni za ilegalan ulazak (član 31. Konvencije iz 1951. godine). Nadalje, za pravo na zapošljavanje i pravo na udruživanje predviđen je niži standard postupanja od standarda iz istovjetnih odredbi Konvencije iz 1951. godine⁷⁹. Obim zaštite od protjerivanja se također razlikuje u ova dva međunarodna ugovora.

128. Osoba bez državljanstva može istovremeno biti i izbjeglica⁸⁰. Kada je to slučaj, važno je da se svaki zahtjev procijeni posebno i da se eksplicitno prizna i status osobe bez državljanstva i izbjeglički status. Također, kada postoje standardi postupanja za komplementarni vid zaštite, uključujući i zaštitu od protjerivanja, države moraju primijeniti te standarde na osobe bez državljanstva koje ispunjavaju uvjete za taj vid zaštite⁸¹.

---

⁷⁹ Međutim, kao i Konvencija iz 1951. godine, Konvencija iz 1954. godine poziva države da „razmotre sa blagonaklonošću usvajanje mjera koje imaju za cilj da u pogledu obavljanja plaćenih zanimanja izjednače prava svih osoba bez državljanstva s pravima njihovih državljana...”. Vidi član 17. (2.) Konvencije iz 1954. godine.

⁸⁰ Kako je navedeno u stavu 15. ovog Priručnika, definicija osobe bez državljanstva iz Konvencije iz 1954. godine i definicija izbjeglice iz Konvencije iz 1951. godine ne isključuju jedna drugu.

⁸¹ Radi više informacija o tome kako treba procjenjivati zahtjeve za odobrenje izbjegličkog statusa, komplementarne zaštite i statusa osobe bez državljanstva u postupcima utvrđivanja apatridije, kao i o neophodnim garancijama povjerljivosti, vidi pod 78.-82. u ovom Priručniku.

(2) Pregled standarda postupanja potrebnog prema Konvenciji iz 1954. godine

129. Odredbama člana 12.-32. Konvencije iz 1954. godine dat je širok obim građanskih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava koja države trebaju omogućiti osobama bez državljanstva. Konvencija iz 1954. godine dijeli ta prava na sljedeće kategorije:

- pravni položaj (uključujući lični status, imovinska prava, pravo na udruživanje i pravo pokretanja sudskih postupaka);
- lukrativno zaposlenje (uključujući plaćene poslove, samozapošljavanje i pristup slobodnim zanimanjima);
- socijalne povlastice (uključujući pravo na sledovanja, stanovanje, javno obrazovanje, državnu pomoć, radno zakonodavstvo i socijalnu sigurnost); i
- administrativne mjere (uključujući administrativnu pomoć, slobodu kretanja, pravo na ličnu kartu, putnu ispravu, te fiskalne namete, prijenos imovine, protjerivanje i naturalizaciju).

130. Konvencijom iz 1954. godine uspostavljeni su minimalni standardi. Kao što je slučaj i s Konvencijom iz 1951. godine, Konvencija iz 1954. godine nalaže da države osiguraju svojim korisnicima postupanje koje podrazumijeva sljedeće:

- postupanje prema osobama bez državljanstva bez obzira na postupanje prema građanima ili drugim strancima;
- isto postupanje kao postupanje prema državljanima;
- postupanje koje je što povoljnije, a u svakom slučaju ne manje povoljno nego što je postupanje prema strancima uopće pod istim okolnostima; i
- isto postupanje koje se generalno primjenjuje na strance.

131. Države imaju diskreciono pravo da omoguće veći paritet između statusa osoba bez državljanstva i statusa državljanina, a takva obaveza može postojati i prema međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima. Odgovornost država da poštuju, štite i ispunjavaju prava iz Konvencije iz 1954. godine izbalansirana je obavezom iz člana 2. istog ugovora, prema kojoj osobe bez državljanstva moraju poštovati

zakone zemlje u kojoj se nađu.

(a) Prava na postupnoj, uvjetovanoj skali

132. Osobe bez državljanstva stječu prava predviđena Konvencijom iz 1954. godine ovisno o stepenu njihove vezanosti za državu. Neke odredbe su primjenjive na svaku osobu koja ispunjava definiciju „osobe bez državljanstva“ iz Konvencije iz 1954. godine i koja je u nadležnosti države ugovornice ili je prisutna na njenoj teritoriji. Međutim, druga prava su data osobama bez državljanstva ovisno o tome da li je osoba „zakonito“ u državi ugovornici, da li „zakonito boravi“ ili „ima uobičajeni boravak“ na teritoriji države ugovornice. Na taj način, države mogu odobriti osobama s priznatim statusom apatrida sveobuhvatnija prava nego što su prava koja su garantirana osobama koje još uvijek čekaju na ishod postupka po zahtjevu. Ipak, i na njih se odnose mnoga prava iz Konvencije iz 1954. godine. To je slično načinu na koji se tretiraju tražitelji azila prema Konvenciji iz 1951. godine.

133. Prava iz Konvencije iz 1954. godine koja se automatski daju kada je osoba u nadležnosti države ugovornice odnose se na lični status (član 12.), imovinu (član 13.), pristup sudovima (član 16. (1.)), pravo na sledovanje (član 20.), javno obrazovanje (član 22.), administrativnu pomoć (član 25.) i olakšanu naturalizaciju (član 32.). Dodatna prava koja se stječu kada je osoba fizički prisutna na teritoriji države ugovornice su sloboda vjeroispovijesti (član 4.) i pravo na identifikacijske dokumente (član 27.).

134. Konvencija iz 1954. godine predviđa da osobe bez državljanstva koje su „zakonito“ u državi ugovornici (na francuskom *“se trouvent régulièrement”*) stječu dodatna prava. Prava koja proistječu iz toga su osobe bez državljanstva „zakonito u“ državi ugovornici uključuju pravo na samozapošljavanje (član 18.), pravo na slobodu kretanja unutar države (član 26.) pravo na zaštitu od protjerivanja (član 31.).

135. Da bi osoba bez državljanstva bila „zakonito“ u određenoj državi ugovornici, njeno prisustvo u zemlji treba ta država odobriti. Taj koncept obuhvata i prisustvo koje se eksplicitno sankcionira, kao i ono koje je poznato i nije zabranjeno, pritom uzimajući u obzir sve lične

okolnosti osobe⁸². Trajanje prisustva može biti privremeno. To tumačenje odredbi Konvencije iz 1954. godine je u skladu s njenim ciljem i svrhom, a to je da se osigura najšire moguće korištenje prava iz Konvencije od strane osoba bez državljanstva. Kao što potvrđuje historijat izrade teksta Konvencije⁸³, podnositelji zahtjeva za

---

⁸² Prema Konvenciji iz 1951. godine je uživanje specifičnih prava izbjeglica uvjetovano raznim nivoima vezanosti za državu, vidi stav 29. dokumenta UNHCR-a, *Napomena o međunarodnoj zaštiti*, A/AC.96/830, 7. septembar 1994. godine, na <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f0a935f2.html>. Prema *Robinsonovim komentarima na Konvenciju iz 1954. godine*, fusnota 75. ovog Priručnika: „Potrebno je pretpostaviti da pojam „zakonito u zemlji“ u smislu ove Konvencije [iz 1954. godine] ima isto značenje kao i u Konvenciji o izbjeglicama“; u stavu 5. Komentara na član 15. Koncept „zakonitog“ boravka u smislu Konvencije iz 1951. godine tumači se kako slijedi i, s obzirom na zajednički historijat pisanja konvencija iz 1951. i 1954. godine, primjenjuje se i na tumačenje Konvencije iz 1954. godine: „...‘zakonit’ se uobičajeno procjenjuje u odnosu na prevladavajuće domaće zakone i propise; ipak, odluka o zakonitosti treba uzeti u obzir sve prevladavajuće okolnosti, kao i činjenicu da je dati boravak poznat i da nije zabranjen, tj. tolerira se zbog teških okolnosti u kojima se ta osoba nalazi“. Vidi i diskusiju o „zakonito u“ u stavu 8. dokumenta UNHCR-a, *„Zakonito boravi“ – Napomena o tumačenju*, 3. maj 1988. godine, na <http://www.unhcr.org/refworld/docid/42ad93304.html>. Komitet UN-a za ljudska prava je odlučio da osoba kojoj je izdat nalog za protjerivanje, a koji još uvijek nije proveden, kojoj je dozvoljeno da boravi u Švedskoj na humanitarnim osnovama, jeste „zakonito na teritoriji“ u svrhu uživanja prava slobode kretanja prema članu 12. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Vidi *Celepli protiv Švedske*, CCPR/C/51/D/456/1991, 26. juli 1994. godine, <http://www.refworld.org/docid/51b6e7ad4.html>, stav 9.2.

⁸³ Vidi *Robinsonove komentare na Konvenciju iz 1954. godine*, fusnota 75. ovog Priručnika, pogotovo u vezi sa članom 15., 18. i 31. S obzirom na historijat zajedničkog pisanja konvencija iz 1951. i 1954. godine i mjeru do koje konkretne odredbe Konvencije iz 1954. godine odražavaju odredbe iz Konvencije iz 1951. godine, važno je obratiti pažnju na izjavu francuskog delegata prilikom objašnjenja značenja izraza „regularno primljen“ kako se koristi u tekstu koji je predložila Francuska koji je kasnije Komitet za izradu konvencija prihvatio: „Svaka osoba koja posjeduje dozvolu boravka je u regularnom položaju. Ustvari, isto važi i za lice koje još uvijek nema dozvolu boravka, ali koje je podnijelo zahtjev i ima potvrdu da je podnijelo zahtjev. Samo ona lica koja nisu podnijela zahtjev ili čiji je zahtjev odbijen su u neregularnom položaju“. Ad hoc komitet UN-a za izbjeglice i osobe bez državljanstva, *Ad hoc komitet o apatridiji i srodnim problemima, prva sjednica: Rezime zapisnika sa 15. sastanka održanog u Lake Success, New York, 27. januara 1950. godine*, E/AC.32/SR.15, 6. februara 1950. godine,

priznavanje statusa osobe bez državljanstva koji uđu u postupak priznavanja statusa samim tim su „zakonito“ u državi ugovornici⁸⁴. S druge strane, osoba koja ima status imigranta u zemlji, a odbije mogućnost da uđe u postupak priznavanja statusa osobe bez državljanstva nije „zakonito“ u zemlji.

136. Konvencijom iz 1954. godine su predviđena i druga prava za osobe bez državljanstva koje „zakonito borave“ u državi ugovornici (na francuskom *“résidant régulièrement”*). Prava vezana za „zakonit boravak“ iz Konvencije iz 1954. godine uključuju pravo na udruživanje (član 15.), pravo na rad (član 17.), pravo na slobodna zanimanja (član 19.), pristup javnim stanovima (član. 21), pravo na javnu pomoć (član 23.), pravo na rad i socijalnu sigurnost (član 24.) i pravo na putne isprave (član 28.)⁸⁵.

137. „Zakonit boravak“ predviđa duže prisustvo na teritoriji. Međutim, to ne mora biti stalni boravak. Kraći period boravka koji je odobrila država može biti dovoljan ako se ne radi o prolaznoj posjeti. Osobe bez državljanstva kojima je izdana dozvola boravka potpadale bi pod

---

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/40aa1d5f2.html>. Iako na kraju pojam „regularno primljen“ nije našao svoje mjesto u Konvenciji iz 1951. godine, on leži u osnovi koncepta „zakonito u“.

⁸⁴ Vidi stav 72. koji predviđa da postupci za utvrđivanje apatridije trebaju imati suspenzivni učinak na postupak udaljenja osobe tokom trajanja postupka sve dok se ne riješi pravni položaj date osobe. Obično je kratko vrijeme tokom kojeg se osoba smatra da je „zakonito u“ zemlji na osnovu postupka utvrđivanja apatridije. Kako je to utvrđeno u stavu 74.-75., za očigledno osnovane zahtjeve će možda biti potrebno svega nekoliko mjeseci da se donese konačna odluka o pravnom položaju, a odluke u prvom stepenu obično se donose najkasnije šest mjeseci od datuma podnošenja zahtjeva.

⁸⁵ Od 1. aprila 2010. godine, sve putne isprave koje izdaju države, uključujući i putne isprave izdane osobama bez državljanstva u skladu s Konvencijom iz 1954. godine, moraju imati mogućnost mašinskog čitanja podataka u skladu sa standardima Međunarodne organizacije za civilno vazduhoplovstvo (“ICAO”). Vidi ICAO, *Dodatak 9 uz Konvenciju o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu, Olakšavanje*, juli 2005. godine i ICAO- UNHCR, *Vodič za izdavanje putnih isprava sa mogućnošću mašinskog čitanja podataka za izbjeglice i osobe bez državljanstva*, oktobar 2012. godine, <http://www.refworld.org/docid/52b166a34.html>

ovu kategoriju⁸⁶. Ona također obuhvata i osobe koje imaju privremenu dozvolu boravka ako se ona odnosi na period duži od nekoliko mjeseci. Za razliku od toga, ne smatra se da posjetitelj koji je primljen u zemlju na kraći period „zakonito boravi“ u toj zemlji. Osobe kojima je priznat status apatrida u postupku određivanja statusa, ali kojima nije izdana boravišna dozvola, u principu „zakonito borave“ u državi ugovornici na osnovu dužine vremena koji su već provele u zemlji tokom trajanja postupka.

138. I na kraju, niz prava predviđenih Konvencijom iz 1954. godine odnose se na ona prava koja se daju osobama bez državljanstva koje imaju „uobičajeni boravak“ ili „borave“ u državi ugovornici. Prava koja pripadaju osobama koje imaju „uobičajeni boravak“ odnose se na zaštitu umjetničkih prava i prava na intelektualno vlasništvo (član 14.) i prava koja se odnose na pristup sudu, uključujući i pravnu pomoć i pomoć pri polaganju kaucije ili jamčevine (član 16. (2)).

139. Uvjet za osobu bez državljanstva da ima „uobičajeni boravak“ ili da „boravi“ ukazuje na to da osoba boravi u državi ugovornici na kontinuiranoj i stabilnoj osnovi. „Uobičajeni boravak“ se shvaća kao stabilan, faktički boravak. Odnosi se na osobe bez državljanstva kojima je odobren stalni boravak, a također se primjenjuje i na osobe bez dozvole boravka koje su se naselile u zemlju i u njoj provele niz godina i očekuju da će u toj zemlji i dalje boraviti.

(3) Međunarodnopravni instrumenti za zaštitu ljudskih prava

140. Status osobe bez državljanstva dodijeljen prema domaćem zakonu mora odražavati i pozitivne odredbe međunarodnopravnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava. Ogromna većina ljudskih prava se primjenjuje na sve osobe bez obzira da li imaju državljanstvo neke zemlje ili imigracijski pravni položaj, uključujući i osobe bez

---

⁸⁶ Koncept „boravka“ tumači se u kontekstu Konvencije iz 1951. godine i primjenjiv je na tumačenje Konvencije iz 1954. godine kako slijedi: „‘boravak’ podrazumijeva kraći period od trajnog boravka, iako očigledno duži period od trajanja usputnog zaustavljanja “. Vidi stav 23. UNHCR, *“Zakonit boravak” – Napomena o tumačenju*, fusnota 80. ovog Priručnika.

državljanstva⁸⁷. Osim toga, načelo jednakosti i zabrane diskriminacije generalno zabranjuje svaki oblik diskriminacije po osnovu neposjedovanja statusa državljanina⁸⁸. Legitimno razlikovanje može biti dozvoljeno za grupe koje su u materijalno drukčijem položaju⁸⁹. Stoga, države mogu ispitati mogućnost uvođenja mjera afirmativne akcije kako bi pomogle posebno ranjivim kategorijama osoba bez državljanstva na vlastitoj teritoriji.

141. Međunarodni instrumenti za zaštitu ljudskih prava dopunjavaju režim zaštite predviđen Konvencijom iz 1954. godine⁹⁰. Iako niz odredbi međunarodnih ugovora o zaštiti ljudskih prava preslikava prava koja su predviđena Konvencijom iz 1954. godine, druge međunarodnopravne odredbe predviđaju viši standard postupanja ili čak prava koja uopće nisu sadržana u Konvenciji⁹¹.

142. Od posebnog značaja za osobe bez državljanstva je pravo ulaska u „svoju zemlju“, predviđeno članom 12. (4) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. To pravo ima šire značenje

---

⁸⁷ Vidi Komitet za ljudska prava, *Opći komentar br.15 (Položaj stranaca prema Paktu)*, 11. april 1986. godine, <http://www.unhcr.org/refworld/pd/d/45139acfc.pdf> i Komitet za ljudska prava, *Opći komentar br. 31 (Priroda opće zakonske obaveze nametnute državama ugovornicama)*, CCPR/C/21/Rev.1/Add.13, 26. maj 2004. godine, <http://www.refworld.org/docid/478b26ae2.html>. Vidi također i dokument Potkomisije UN-a za promoviranje i zaštitu ljudskih prava, specijalni izvjestitelj za prava ne-državljana, *Finalni izvještaj*, E/CN./Sub.2/2003/23, 26. maj 2003. godine, <http://www.unhcr.org/refworld/pd/d/3f46114c4.pdf>. Važno je napomenuti da se puno uživanje ljudskih prava olakšava posjedovanjem državljanstva, otuda potreba za posebnom zaštitom apatrida u obliku Konvencije iz 1954. godine.

⁸⁸ Vidi, naprimjer, član 2. (1) i član 26. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

⁸⁹ Vidi Komitet za ljudska prava, *Opći komentar br. 18 (Zabrana diskriminacije)*, 10. novembar 1989. godine, <http://www.unhcr.org/refworld/pd/d/453883fa8.pdf> paragraf 13. Također vidi i Rezime i stav 23. Specijalnog izvjestitelja UN-a o pravima ne-državljana, *Finalni izvještaj*, fusnota 85. u ovom Priručniku.

⁹⁰ Predviđa i alternativni regulatorni okvir u zemljama koje nisu pristupile Konvenciji iz 1954. godine. To se razmatra u nastavku, pod 166.

⁹¹ Naprimjer, zaštitu od proizvoljnog pritvaranja prema članu 9. (1) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Regionalni ugovori o zaštiti ljudskih prava su također relevantni.

od prava ulaska u zemlju državljanstva⁹². Njime se također garantira pravo ulaska, te time i pravo ostanka, osoba s posebnim vezama s tom državom. To se odnosi, naprimjer, na osobe bez državljanstva davno nastanjene u toj državi, kao i na osobe bez državljanstva kojima je državljanstvo oduzeto u suprotnosti s međunarodnim pravom ili kojima je osporeno državljanstvo države koja je putem sukcesije stekla teritoriju na kojoj te osobe imaju uobičajeni boravak.

143. Čak i kad se uzme u obzir ovakav razvoj međunarodnog sistema zaštite ljudskih prava, Konvencija iz 1954. godine zadržava svoj značaj s obzirom da rješava pitanja koja su konkretno vezana za apatridiju a koja nisu riješena nigdje drugo, kao što su konkretno izdavanje identifikacijskih dokumenata i putnih isprava, kao i pružanje administrativne pomoći osobama bez državljanstva. Osim toga, Konvencija ne dozvoljava odstupanje od njenih odredbi u slučaju vanrednog stanja, za razliku od nekih međunarodnih ugovora o zaštiti ljudskih prava, te postavlja niz standarda koji su povoljniji nego slični standardi utvrđeni u međunarodnim instrumentima zaštite ljudskih prava.⁹³

---

⁹² Vidi Komitet za ljudska prava, *Opći komentar br. 27 (Sloboda kretanja)*, CCPR/C/21/Rev.1/Add.9, 2. novembar 1999. godine, <http://www.refworld.org/docid/45139c394.html>, stav 20: Tekstom člana 12. (4) ne pravi se razliku između državljanina i stranaca („niko“). Na taj način, osobe koje imaju pravo koristiti ovo pravo mogu biti identificirane jedino putem tumačenja pojma „svoja zemlja“. Pojam „svoja zemlja“ je širi od koncepta „zemlja državljanstva“. On se ne ograničava na državljanstvo u formalnom smislu, odnosno na državljanstvo stečeno rođenjem ili dodjelom; u najmanju ruku, on obuhvata još i onu osobu koja se zbog svojih posebnih veza sa određenom zemljom ili zahtjeva u odnosu na određenu zemlju ne može smatrati pukim strancem. To bi bio slučaj, recimo, sa državljanima zemlje kojima je državljanstvo oduzeto u suprotnosti sa međunarodnim pravom i onim osobama čija je zemlja državljanstva uključena ili spojena s drugom državom, a kojima se osporava njihovo državljanstvo. Jezik člana 12. (4) dozvoljava šire tumačenje koje može obuhvatiti ostale kategorije osoba s dugotrajnim boravištem, uključujući, ali se ne ograničavajući na osobe bez državljanstva proizvoljno lišene prava da steknu državljanstvo zemlje takvog boravišta.

⁹³ Naprimjer, zaštita od protjerivanja osoba koje su „zakonito na“ teritoriji ograničena je članom 13. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima na procesne

B. OSOBE U MIGRATORNOM KONTEKSTU

(1) Osobe koje čekaju ishod postupka određivanja statusa osobe bez državljanstva

144. Kao što je navedeno u uvodnom dijelu ovog Priručnika, iako postupak za određivanje statusa osobe bez državljanstva nije izričito uređen Konvencijom iz 1954. godine, postoji implicitna odgovornost država da identificiraju osobe bez državljanstva kako bi na njih primijenile odgovarajuće standarde postupanja prema Konvenciji⁹⁴. Status osoba koje čekaju ishod postupka određivanja statusa bez državljanstva razmotren je u daljem tekstu.

145. Osobi koja čeka ishod postupka pripadaju minimalno sva prava temeljem nadležnosti ili prisustvu na teritoriji, kao i prava koja proistječu iz činjenice da su „zakonito u“ zemlji.⁹⁵ Stoga, status te osobe mora garantirati, između ostalog, i izdavanje identifikacijskih dokumenata, pravo na samozapošljavanje, slobodu kretanja i zaštitu od protjerivanja⁹⁶. Kako su gore spomenuta prava iz Konvencije formulirana gotovo identično kao prava iz Konvencije iz 1951. godine, preporučuje se da se na osobu koja čeka ishod postupka određivanja statusa osobe bez državljanstva primijene isti standardi postupanja kao i na tražitelja azila koji je podnio zahtjev za zaštitu u istoj zemlji.

146. Status osoba koje čekaju ishod postupka određivanja statusa osobe bez državljanstva mora sadržavati i primjenjiva ljudska prava, kao što su zaštita od proizvoljnog pritvaranja i pomoć prilikom zadovoljenja osnovnih potreba⁹⁷. Omogućavanjem osobama koje čekaju ishod postupka određivanja statusa osobe bez državljanstva da zasnuju radnopravni odnos i tako ostvare prihod, čak i na

---

zaštitne mjere, dok član 31. Konvencije iz 1954. godine također ograničava i materijalne razloge kojima se protjerivanje može opravdati.

⁹⁴ Vidi pod 8.

⁹⁵ Kako je to opisano pod 134.-135. u ovom Priručniku. To se primjenjuje i na države koje ne provode postupak određivanja statusa kada osoba podnese zahtjev za priznavanje statusa osobe bez državljanstva u u nekom drugom kontekstu.

⁹⁶ Vidi pod 72. u ovom Priručniku o zaštiti od protjerivanja za pravične i efikasne postupke određivanja statusa.

⁹⁷ Vidi pod 140.-141. u ovom Priručniku.

ograničenoj osnovi, može se smanjiti pritisak na državne resurse i doprinijeti dostojanstvu i neovisnosti takvih osoba.

(2) Osobe kojima je utvrđen status apatrida – pravo boravka

147. Iako se Konvencijom iz 1954. godine od država ne zahtijeva eksplicitno da osobi koja je dobila status apatrida odobri pravo boravka, izdavanje dozvole boravka bi ispunilo cilj i svrhu Ugovora. To je odraženo u praksi država koje provode postupak određivanja statusa. Bez prava ostanka, osoba je u riziku od daljnje nesigurnosti i spriječeno joj je uživanje prava zajamčenih Konvencijom iz 1954. godine i međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava.

148. Stoga se državama preporučuje da izdaju osobama kojima je priznat status apatrida dozvolu boravka koja važi najmanje dvije godine, iako su dozvole koje se izdaju za duži period boravka, naprimjer, na pet godina, poželjnije u interesu stabilnosti. Treba postojati mogućnost produženja takvih dozvola, uz mogućnost olakšane naturalizacije, kako je to predviđeno u članu 32. Konvencije iz 1954. godine.

149. Ako neka osoba kojoj je priznat status apatrida naknadno ili ponovo stekne državljanstvo druge države, naprimjer, uslijed promjene njenih zakona o državljanstvu, ta osoba prestaje biti apatrid u smislu Konvencije iz 1954. godine. To može opravdati otkazivanje dozvole boravka dobivene na osnovu statusa apatrida, iako je potrebno uzeti u obzir pitanja proporcionalnosti u vezi sa stečenim pravima i faktorima prema međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava, kao naprimjer nivo do kojeg je ta osoba uspostavila privatni i porodični život u toj državi.

150. Priznanje statusa osobe bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. godine također za sobom povlači i prava koja proistječu iz koncepta „zakonitog boravka“⁹⁸, osim prava boravka. Stoga, pravo na rad i zdravstvenu i socijalnu zaštitu, kao i pravo na putnu ispravu, moraju pratiti dozvolu boravka.

---

⁹⁸ Vidi pod 136.-137. u ovom Priručniku.

151. Iako se Konvencija iz 1954. godine ne bavi pitanjem jedinstva porodice, države ugovornice se ipak potiču da omoguće spajanje osoba kojima je priznat status apatrida na njihovoj teritoriji sa njihovim supružnicima i zavisnim osobama.⁹⁹ Uistinu, neke države su prema relevantnim međunarodnim ili regionalnim ugovorima o zaštiti ljudskih prava obavezne da tako postupaju.¹⁰⁰

152. Dvije odredbe Konvencije koje su ograničene na osobe koje imaju „uobičajen boravak“ ne primjenjuju se automatski po odobrenju statusa osobe bez državljanstva.¹⁰¹ One se mogu aktivirati ako se smatra da osoba živi u zemlji na stabilnoj osnovi.

(3) Kada je zaštita dostupna u drugoj državi

153. Kada neka osoba kojoj je priznat status apatrida ima realne izgleda da u nekoj drugoj državi, u bliskoj budućnosti, dobije zaštitu u skladu sa standardima iz Konvencije iz 1954. godine, država domaćin ima diskreciono pravo da prizna status koji je po svojoj prirodi više privremenog karaktera nego što je to opisano pod 148.-152. u ovom Priručniku. Posebno se razmatraju osobe koje zatraže dobrovoljni otpust iz svog državljanstva iz razloga praktičnosti ili ličnog izbora.¹⁰²

154. U takvim slučajevima treba voditi računa da se osigura usko tumačenje kriterija za utvrđivanje da li osoba ima realne izgleda da

---

⁹⁹ Za objašnjenje jedinstva porodice u kontekstu Konvencije iz 1954. godine vidi *Priručnik o postupcima i kriterijima za određivanje statusa osobe bez državljanstva*, fusnota 47. u gornjem tekstu, uz stav 181.-188. Da li lica zavisna od osobe sa priznatim statusom apatrida i sama imaju pravo na status osobe bez državljanstva podliježe ispitivanju statusa državljanstva svakog zavisnog lica posebno kako bi se potvrdila njihova podobnost za stjecanje statusa apatrida prema Konvenciji iz 1954. godine. Međutim, jedinstvo porodice bi se moglo postići i davanjem prava na boravak licima zavisnim od osoba bez državljanstva na teritoriji države ugovornice, čak i kad zavisna lica nisu apatridi.

¹⁰⁰ Za više detalja o tome kako obaveze iz međunarodnih instrumenata o zaštiti ljudskih prava nadopunjuju obaveze koje proistječu iz Konvencije iz 1954. godine, vidi pod 140.-143. u ovom Priručniku.

¹⁰¹ Vidi pod 138.-139. u ovom Priručniku.

¹⁰² Vidi pod 161.-162. u nastavku Priručnika.

dobije zaštitu negdje drugdje.¹⁰³ Po mišljenju UNHCR-a, može se smatrati da je zaštita dostupna u drugoj zemlji samo kada osoba bez državljanstva:

- može steći ili ponovo stekne državljanstvo kroz jednostavan, brz i nediskrecijski postupak, što predstavlja puku formalnost; ili
- ima odobren stalni boravak u zemlji prethodnog uobičajenog boravka u koju je povratak odmah moguć.

155. Što se tiče stjecanja ili ponovnog stjecanja državljanstva, osobama mora biti omogućen postupak koji je lako dostupan fizički i finansijski i koji je jednostavan u smislu procesnih koraka i zahtjeva u pogledu dokazivanja. Osim toga, postupak za stjecanje/ ponovno stjecanje državljanstva mora biti brz, a ishod garantiran s obzirom da je postupak nediskrecijski ako su zadovoljeni propisani uvjeti.¹⁰⁴

156. S druge strane, drugi postupci za stjecanje državljanstva možda ne pružaju dovoljno pouzdane izgleda dobivanja zaštite drugdje te stoga ne bi opravdali dodjelu privremenog statusa osobe bez državljanstva. Naprimjer, ne bi bilo dovoljno da osoba ima pristup postupku naturalizacije u kojem, u pravilu, službenici imaju diskreciona prava i koji nema zagarantirani ishod. Također, postupci s nejasnim uvjetima stjecanja državljanstva ili postupci koji obavezuju osobu da bude fizički prisutna u zemlji bivšeg državljanstva gdje joj zakonit ulazak i boravak nisu garantirani također nisu dovoljni.

157. Što se tiče sposobnosti osobe da se vrati u zemlju prethodnog uobičajenog boravka, to mora biti praćeno mogućnošću da živi

---

¹⁰³Osim toga, potrebne su zaštitne mjere kako bi se spriječilo da neka osoba ostane bez zakonskog statusa bilo gdje i da se osigura da su pravilno razmotrene sve posebne okolnosti koje opravdavaju izdavanje dozvole boravka.

¹⁰⁴ Primjer bi bio postupak putem kojeg bivši državljani mogu ponovno steći državljanstvo jednostavnim potpisivanjem izjave u najbližem konzularnom predstavništvu po dostavljanju izvoda iz matične knjige rođenih ili poništenog/ isteklog pasoša, kada je nadležni organ obavezan da im vrati državljanstvo. Slični postupci mogu uključivati i registraciju ili korištenje opcionog prava na državljanstvo.

bezbjednim i dostojanstvenim životom u skladu sa ciljem i svrhom Konvencije iz 1954. godine. Stoga se ovaj izuzetak primjenjuje samo na one osobe koje već imaju odobren trajni boravak u drugoj zemlji ili bi im bio odobren po dolasku, što bi bilo popraćeno svim građanskim, ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i stjecanjem državljanstva države u kojoj za to postoje razumni izgledi.¹⁰⁵ Ne bi bila dovoljna dozvola kratkoročnog povratka u drugu zemlju.

(a) Kada je apatridija rezultat gubitka/lišenja ili dobrovoljnog odricanja od državljanstva u dobroj namjeri

158. U mnogim slučajevima osobe sarađuju u pokušaju stjecanja ili povrata državljanstva ili dogovaranja povratka u zemlju svog prethodnog uobičajenog mjesta boravka. To je moguće kada se neka osoba odrekla državljanstva mimo svoje volje ili kada je izgubila državljanstvo. To se također može dogoditi i kada se neka osoba svjesno i u dobroj namjeri odrekla državljanstva u cilju stjecanja drugog državljanstva. U nekim slučajevima, zbog loših zakona o državljanstvu, takve osobe se moraju odreći svog državljanstva kako bi podnijele zahtjev za stjecanje drugog državljanstva, a nakon toga nisu u mogućnosti steći to drugo državljanstvo, kada postaju apatridi.

159. Najbolje rješenje u takvim slučajevima jeste povrat državljanstva. Kada neka država utvrdi da su takve osobe bez državljanstva, ali imaju mogućnost ponovnog stjecanja svog bivšeg državljanstva, ta država im ne treba izdavati boravišnu dozvolu. Umjesto toga, može im se odobriti neki vid imigracijskog statusa kako bi im se omogućilo da kratko ostanu na teritoriji dok se ne pripreme za odlazak u drugu zemlju. Takva privremena dozvola mogla bi se izdati za kratak period vremena od svega nekoliko mjeseci, a prava koja će osoba u tom periodu uživati ne trebaju biti apsolutno sva prava koja su vezana za izdavanje dozvole boravka. U tom slučaju bi mogao biti opravdan status koji bi bio bliži onome koji se odobrava tokom postupka

---

¹⁰⁵ Stav 20.-22. dokumenta UNHCR-a, *Stav o povratku osoba za koje se ustanovi da im nije potrebna međunarodna zaštita u njihove zemlje porijekla: Uloga UNHCR-a*, novembar 2010. godine, <http://www.unhcr.org/refworld/pd/d/4cea23c62.pdf> koji je potrebno čitati u svjetlu kriterija iz ovog Priručnika.

određivanja pravnog položaja.

160. Države mogu produžiti privremenu dozvolu boravka kada ne dođe do prihvata/readmisije osobe ili povrata državljanstva, ali ne greškom te osobe. Međutim, produženje može biti ograničenog trajanja kako bi se postigao pravičan balans između omogućavanja okončanja prihvata/readmisije ili ponovnog stjecanja državljanstva i obezbijedio određeni stepen sigurnosti za datu osobu bez državljanstva. Ako je rok istekao, a postupak prihvata/readmisije ili povrata državljanstva nije okončan uprkos pokušajima te osobe u dobroj namjeri, onda je odgovornost na državi ugovornici da odobri toj osobi status koji se u načelu odobrava prilikom priznavanja statusa osobe bez državljanstva; odnosno, dozvola boravka s mogućnošću produženja sa pratećim pravima, uključujući i pravo na rad i putnu ispravu.

(b) Kad je apatridija rezultat dobrovoljnog odricanja od državljanstva iz praktičnih razloga ili kao stvar ličnog izbora

161. Neke osobe se dobrovoljno odriču državljanstva jer ne žele biti državljani određene države ili iz uvjerenja da će im to omogućiti stjecanje zaštite u drugoj zemlji.¹⁰⁶ Readmisija u zemlju bivšeg državljanstva, skupa sa stjecanjem tog državljanstva, poželjno je rješenje u takvim situacijama. Kada izostane saradnja te osobe u pogledu njene readmisije u drugu državu ili ponovnog stjecanja državljanstva, organi vlasti imaju pravo uspostaviti kontakt s drugom državom kako bi osigurali prihvata te osobe. U tom kontekstu će biti relevantne druge međunarodne obaveze države bivšeg državljanstva, uključujući i one koje se odnose na sprječavanje apatridije nakon odricanja od državljanstva i pravo na ulazak u vlastitu zemlju.¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ Međunarodno pravo prepoznaje da svaka osoba ima pravo na državljanstvo, ali ono ne podrazumijeva pravo osobe da bira određeno državljanstvo. Naširoko je prihvaćena automatska dodjela državljanstva od strane država temeljem faktora koji su izvan kontrole osoba, kao što su porijeklo, rođenje ili boravak na teritoriji države u vrijeme sukcesije država.

¹⁰⁷ Vidi posebno član 7. (1) Konvencije iz 1961. godine o smanjenju broja osoba bez državljanstva i član 12. (4) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

162. Država ne mora nužno odobriti ni produžiti dozvolu boravka takvim osobama, niti one nužno imaju sva prava predviđena Konvencijom iz 1954. godine. Ukoliko nema nikakvih drugih prepreka u pogledu zaštite, nedobrovoljni povratak se ne može isključiti u takvim slučajevima, naprimjer, kada je zemlja bivšeg državljanstva ujedno i zemlja bivšeg uobičajenog mjesta boravka i kada su njeni organi spremni odobriti stalni boravak datoj osobi.

(c) Razmatranje lokalnih veza

163. Kada neka osoba razvije bliske veze sa državom domaćinom kao rezultat dugotrajnog boravka ili porodičnih veza, bilo bi primjereno toj osobi odobriti status koji se uobičajeno odobrava prilikom priznavanja statusa osobe bez državljanstva, odnosno izdati dozvolu boravka koja se može produžavati, skupa s pripadajućim pravima, čak i kada zaštita može biti dostupna u drugoj državi.¹⁰⁸ U nekim slučajevima takav pristup može biti neophodan kako bi se ispunile obaveze u pogledu poštivanja ljudskih prava, kao što je suzdržavanje od nezakonitog ili proizvoljnog miješanja u privatnost, porodični život ili

---

Osim toga, prijateljski odnosi i saradnja među državama na osnovu principa dobre vjere zahtijeva readmisiju u takvim slučajevima. Brojni sporazumi među državama danas to olakšavaju kroz readmisiju osoba bez državljanstva, uključujući i bivše državljane i osobe koje su imale uobičajeni boravak. UNHCR možda može odigrati ulogu u tom smislu, vidi stav (j) Zaključka Izvršnog komiteta UNHCR-a br. 96 (LIV) iz 2003. godine o povratku osoba za koje se ustanovi da im nije potrebna međunarodna zaštita na <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f93b1ca4.html> u kome Izvršni komitet: preporučuje, ovisno o situaciji, da UNHCR nadopuni nastojanja država da vrate osobe za koje se ustanovi da im nije potrebna međunarodna zaštita tako što će: (i) promovirati u državama načela koja se tiču odgovornosti država da prihvate povratak svojih državljana, kao i načela koja se odnose na smanjenje broja osoba bez državljanstva; (ii) javno zauzimati jasne stavove o prihvatljivosti povratka osoba za koje se ustanovi da im nije potrebna međunarodna zaštita; (iii) nastaviti dijalog sa državama u pogledu revidiranja zakona o državljanstvu, posebno ako zakoni omogućavaju odricanje od državljanstva bez da se istovremeno osigura da je osoba stekla drugo državljanstvo i ako se mogu iskoristiti za zaustavljanje ili odlaganje povratka osoba u zemlju svog državljanstva.

¹⁰⁸ Ovo posebno stoji kada je veza s drugom državom relativno slaba. Međutim, treba praviti razliku između takvih veza i veza koje su toliko duboke da se smatra da je osoba u „svojoj državi“.

dom.¹⁰⁹

C. OSOBE U „SVOJOJ ZEMLJI“

164. Kako je navedeno u stavu 142. ovog Priručnika, za određene osobe bez državljanstva se može smatrati da su u „svojoj zemlji“ u smislu člana 12. (4) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Među tim osobama su osobe koje imaju dugotrajan, uobičajeni boravak u državi koja je često i njihova zemlja rođenja. Time što se nalaze u „svojoj zemlji“, one imaju pravo na njenu teritoriju ulaziti i u njoj ostati sa znatnim implikacijama po njihov status prema domaćim zakonima. Njihova duboka veza sa takvom državom, koja je često praćenja odsustvom veza s drugim zemljama, nameće politički i moralni imperativ toj državi da omogući njihovu potpunu integraciju u društvo. Činjenica da su te osobe bez državljanstva u „svojoj zemlji“ često je odraz diskriminacijskog postupanja prilikom izrade i primjene zakona o državljanstvu. Nekim osobama je uskraćeno pravo na državljanstvo uprkos činjenici da su rođene i isključivo borave u toj državi; drugima je državljanstvo možda oduzeto zbog pripadnosti onom dijelu društva koje je izgubilo političku ili društvenu naklonost.¹¹⁰

165. Odgovarajući status za takve osobe u „svojoj zemlji“ je državljanjski status. Kako je to predviđeno u Dijelu II ovog Priručnika, u ovim slučajevima ispravan mehanizam za određivanje statusa osobe ili grupe populacije jeste onaj koji se odnosi na povrat ili stjecanje državljanstva.¹¹¹ Pokretanje postupka za utvrđivanje apatridije generalno nije primjereno. Međutim, ako se očekuje da osoba traži zaštitu putem takvog mehanizma, status koji joj se dodijeli nakon priznavanja uključuje minimalno trajni boravak uz mogućnost

---

¹⁰⁹ Vidi pod 140.-143. u ovom Priručniku.

¹¹⁰ U tom smislu je relevantna zabrana proizvoljnog oduzimanja državljanstva koja je propisana, između ostalog, u članu 15. (2) Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i zabrana diskriminacije propisana u međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava, posebno *jus cogens* zabrana rasne diskriminacije. Priroda *jus cogens* norme je objašnjena u fusnoti 13. ovog Priručnika.

¹¹¹ Vidi pod 58.-61.

olakšanog pristupa državljanstvu.¹¹²

D. STATUS OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA KOJE NISU

OBUHVAĆENE KONVENCIJOM IZ 1954. GODINE

166. Mnoge osobe koje zadovoljavaju definiciju osobe bez državljanstva iz Konvencije iz 1954. godine žive u zemljama koje nisu potpisnice ovog međunarodnog ugovora. Ipak, standardi iz Konvencije i praksa država ugovornica mogu biti korisne takvim zemljama prilikom izrade i provedbe strategija za rješavanje apatridije na njihovoj teritoriji te za reguliranje statusa osoba bez državljanstva. Pogotovo one države koje još uvijek nisu potpisnice Konvencije mogu obratiti pažnju na praksu izdavanja identifikacijskih dokumenata i putnih isprava osobama bez državljanstva putem mjera koje su već usvojile određene države koje nisu strane ugovornice ove Konvencije. Osim toga, sve države trebaju poštivati svoje obaveze iz međunarodnopravnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, kao što je obaveza zaštite od proizvoljnog pritvaranja (član 9. (1) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima) i, u slučaju apatrida *in situ*, pravo na ulazak i ostanak u „svojoj zemlji“ (član 12. (4) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima).¹¹³

167. *De facto* osobe bez državljanstva također ne potpadaju pod zaštitu prema Konvenciji iz 1954. godine.¹¹⁴ Ipak, budući da se *de*

---

¹¹²Kada su države na svojoj teritoriji stvorile populacije bez državljanstva, tada možda neće biti spremne uvesti postupak za utvrđivanje apatridije niti osobama bez državljanstva odobriti preporučeni status. U takvim slučajevima naponi UNHCR-a da se osiguraju rješenja za takvu populaciju mogu ići i dalje od zastupanja u pravcu pružanja stručnih savjeta i operativne podrške inicijativama čiji je cilj prepoznavanje veze između takvih osoba i države kroz dodjelu državljanstva.

¹¹³ Za više detalja vidi pod 164.-165.

¹¹⁴ Kako što je navedeno pod 7. u ovom Priručniku, ne postoji međunarodno prihvaćena definicija *de facto* apatridije. U skladu sa najnovijim nastojanjima da se taj pojam definira, *de facto* osobe bez državljanstva posjeduju državljanstvo, ali nisu u mogućnosti ili iz valjanih razloga ne žele da se stave pod zaštitu države čije državljanstvo imaju. Također vidi i Odjeljak II.A. *Zaključaka iz Pratoa*, fusnota 4. u ovom Priručniku, u kojem se predlaže sljedeća operativna definicija tog pojma: *De facto*

facto osobe bez državljanstva ne mogu odmah vratiti u svoju zemlju državljanstva, odobrenjem makar privremenog boravka bi se promovirao veći stepen stabilnosti. Stoga, države mogu razmotriti dodjelu statusa sličnog statusu koji je preporučen pod 159. u ovom Priručniku za osobe bez državljanstva koje imaju mogućnost drugdje dobiti zaštitu. U mnogim slučajevima će takva privremena mjera biti dovoljna jer će povratak biti omogućen, naprimjer, kroz kvalitetniju konzularnu pomoći ili izmjene politike za pružanje pomoći takvim osobama od strane konzularnih predstavništava.

168. Kada su izgledi da će država pružiti zaštitu manje izgledni, preporučuje se unaprjeđenje statusa *de facto* osoba bez državljanstva izdavanjem dozvole boravka slično dozvoli koja se izdaje osobama kojima je priznat status osobe bez državljanstva prema Konvenciji iz 1954. godine. Generalno, činjenica da *de facto* apatridi posjeduju državljanstvo znači da je povratak u njihovu zemlju državljanstva preferirano trajno rješenje. Međutim, kada se ispostavi da su prepreke povratku nepremostive, praktična i humanitarna pitanja ukazuju da su domaća rješenja putem naturalizacije primjeren odgovor.

---

osobe bez državljanstva su osobe izvan zemlje svog državljanstva koje nisu u stanju ili iz valjanih razloga ne žele da se stave pod zaštitu te države. Zaštita u ovom smislu se odnosi na pravo na diplomatsku zaštitu koju pruža država čije državljanstvo osoba posjeduje kako bi se ispravio neki međunarodno učinjen nezakonit akt protiv jednog od njenih državljanina, kao i diplomatska i konzularna zaštita i pomoć generalno, uključujući i pomoć pri povratku osobe u državu čije državljanstvo posjeduje.

DODATAK I - KONVENCIJA O PRAVNOM POLOŽAJU OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA¹¹⁵

Preambula

Visoke države ugovornice,

Budući da Povelja Ujedinjenih nacija i Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, koje je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila 10. decembra 1948. godine, potvrđuju načelo prema kojem sva ljudska bića, bez diskriminacije, uživaju temeljna prava i slobode,

Budući da su Ujedinjene nacije, u različitim situacijama, iskazale duboku zabrinutost za osobe bez državljanstva, te im pokušale osigurati najšire moguće uživanje temeljnih prava i sloboda,

Budući da su samo one osobe bez državljanstva koje su istovremeno i izbjeglice obuhvaćene Konvencijom o pravnom položaju izbjeglica od 28.jula 1951. godine te budući da se na mnoge osobe bez državljanstva navedena Konvencija ne primjenjuje,

Smatrajući da je poželjno međunarodnim sporazumom regulirati i poboljšati pravni položaj osoba bez državljanstva,

Sporazumjele su se kako slijedi:

Član 1.

Definicija pojma «osobe bez državljanstva»

1. U smislu ove Konvencije, pojam „osoba bez državljanstva“ je osoba koju nijedna država, na osnovu svog zakonodavstva, ne smatra svojim državljaninom.

2. Ova Konvencija se ne primjenjuje na:

---

¹¹⁵ Serija ugovora Ujedinjenih nacija, tom 360, str. 117.

(i) osobe koje trenutno uživaju zaštitu ili pomoć organa ili agencija Ujedinjenih nacija, osim zaštite ili pomoći Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice, i to onoliko dugo koliko uživaju takvu zaštitu ili pomoć;

(ii) na osobe kojima su nadležne vlasti države u kojoj imaju boravište priznale prava i obaveze koje inače proizlaze iz državljanstva te zemlje;

(iii) na osobe za koje postoje ozbiljni razlozi na osnovu kojih se smatra:

(a) da su počinile zločin protiv mira, ratni zločin ili zločin protiv čovječnosti prema definicijama iz međunarodnih instrumenata koji su izrađeni u cilju donošenja odredbi o takvim zločinima;

(b) da su počinile težak nepolitički zločin izvan zemlje u kojoj imaju boravište i to prije njihovog prihvata u tu zemlju;

(c) da su odgovorne za djela koja su suprotna ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija.

Član 2.

Opće obaveze

Svaka osoba bez državljanstva ima obaveze prema zemlji u kojoj se zatekne, što posebno podrazumijeva poštivanje njezinih zakona i propisa, te mjera koje se poduzimaju radi održavanja javnog reda.

Član 3.

Zabrana diskriminacije

Države ugovornice će primjenjivati odredbe ove Konvencije na osobe bez državljanstva bez diskriminacije na osnovu rase, vjere ili zemlje porijekla.

Član 4.

Vjera

Države ugovornice će na svojoj državnoj teritoriji prema osobama bez državljanstva postupati barem jednako blagonaklono kao i prema vlastitim državljanima kada je riječ o slobodi vjeroispovijesti i vjeronauku njihove djece.

Član 5.

Prava priznata bez obzira na ovu Konvenciju

Ništa iz ove Konvencije ne može umanjiti prava i povlastice koje je država ugovornica priznala osobama bez državljanstva bez obzira na ovu Konvenciju.

Član 6.

Pojam „pod istim okolnostima“

Pojam „pod istim okolnostima“, u smislu ove Konvencije, znači da sve uvjete (a naročito one koji se odnose na trajanje i uvjete privremenog boravka ili prebivališta) koje bi određena osoba morala ispuniti da bi mogla uživati određeno pravo da nije osoba bez državljanstva mora ispuniti, osim uvjeta koji zbog njihove prirode osoba bez državljanstva ne može ispuniti.

Član 7.

Oslobađanje od reciprociteta

1. Svaka država ugovornica primijenit će na osobu bez državljanstva isti režim koji primjenjuje na strance uopće, ukoliko odredbe predviđene ovom Konvencijom nisu povoljnije.
2. Poslije boravka u trajanju od tri godine, sve osobe bez državljanstva će na teritoriji država ugovornica biti oslobođene od zakonodavnog reciprociteta.
3. Svaka država ugovornica nastavit će odobravati osobama bez državljanstva prava i povlastice na koje su one, ukoliko reciprociteta nema, već mogle polagati pravo na dan stupanja na snagu Konvencije za tu državu.

4. Države ugovornice razmotrit će s blagonaklonošću mogućnost da se osobama bez državljanstva, ako reciprociteta nema, priznaju i druga prava i povlastice pored onih na koja one mogu polagati pravo temeljem stava 2. i 3. kao i mogućnost da osoba bez državljanstva koja ne ispunjavaju uvjete predviđene u stavu 2. i 3. bude oslobođena od reciprociteta.

Odredbe stava 2. i 3. primjenjuju se na prava i povlastice iz člana 13., 18., 19., 21. i 22. ove Konvencije, kao i na prava i povlastice koji nisu predviđeni ovom Konvencijom.

Član 8.

Oslobađanje od izuzetnih mjera

Što se tiče izuzetnih mjera koje se mogu poduzeti protiv osobe, imovine ili interesa državljanina ili bivših državljanina određene strane države, države ugovornice neće primjenjivati ove mjere na osobe bez državljanstva isključivo zbog toga što su one prethodno posjedovale državljanstvo te strane države. Države ugovornice koje prema svom zakonodavstvu ne mogu primijeniti opće načelo iz ovog člana odobrit će u odgovarajućim slučajevima takva izuzeća osobama bez državljanstva.

Član 9.

Privremene mjere

Nijedna odredba ove Konvencije ne sprječava državu ugovornicu da protiv određene osobe za vrijeme rata ili u drugim opasnim ili izuzetnim okolnostima privremeno poduzme mjere koje ta država smatra neophodnim za državnu bezbjednost sve dok ta država ugovornica ne ustanovi da je ta osoba zaista osoba bez državljanstva i da je daljnja primjena spomenutih mjera u odnosu na tu osobu potrebna u interesu državne bezbjednosti.

Član 10.

Kontinuitet boravišta

1. Ako je osoba bez državljanstva bila prisilno raseljena u toku Drugog svjetskog rata i udaljena na teritoriju jedne od država ugovornica gdje i dalje boravi, trajanje ovog prisilnog boravka računat će se kao zakoniti boravak na toj teritoriji.

2. Ako je osoba bez državljanstva bilo u toku Drugog svjetskog rata prisilno premještena sa teritorije jedne države ugovornice i na tu teritoriju se vratila sa ciljem da tu boravi prije stupanja na snagu ove Konvencije, period prije i nakon prisilnog premještanja te osobe smatrat će se kao neprekidan period u svim slučajevima u kojima se traži neprekidan boravak.

Član 11.

Osobe bez državljanstva - pomorci

U slučaju kada su osobe bez državljanstva legalno zaposlene kao članovi posade na brodu koji plovi pod zastavom države ugovornice, ta država će ispitati sa blagonaklonošću mogućnost da takvim osobama bez državljanstva odobri da se nastane na njenoj teritoriji i da im izda putne isprave ili da ih privremeno primi na svoju teritoriju, naročito u cilju olakšanja njihovog nastanjenja u drugoj zemlji.

POGLAVLJE II: PRAVNI POLOŽAJ

Član 12.

Lični status

1. Lični status svake osobe bez državljanstva biti će reguliran zakonom zemlje u kojoj ta osoba ima prebivalište, odnosno zakonom zemlje u kojoj ona ima boravište, ako nema prebivalište.

2. Svaka država ugovornica poštovat će prava koja je osoba bez državljanstva ranije stekla i koja proizlaze iz njenog ličnog statusa, a naročito prava koja se stječu sklapanjem braka, pod uvjetom da su, ako je potrebno, ispunjene formalnosti predviđene zakonom te države, te da se radi o pravu koje bi bilo priznatom zakonom te države da osoba nije ostala bez državljanstva.

Član 13.

Pokretna i nepokretna imovina

Države ugovornice će osobi bez državljanstva osigurati najbolje moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje se pruža strancima generalno pod istim okolnostima kada je riječ o stjecanju pokretne i nepokretne imovine i drugim imovinskim pravima te pravima koja se odnose na zakup i ostale ugovore čiji su predmet pokretna i nepokretna imovina.

Član 14.

Umjetnička prava i industrijsko vlasništvo

U odnosu na zaštitu industrijskog vlasništva, poput izuma, nacрта ili modela, žigova, trgovačkih naziva te prava na zaštitu književnih, umjetničkih ili znanstvenih radova, osobi bez državljanstva, u zemlji u kojoj uobičajeno boravi, pruža se jednaka zaštita kao i njezinim državljanima. Na državnom području bilo koje druge države ugovornice, osobi bez državljanstva na tom se državnom području pruža jednaka zaštita kao i državljanima zemlje u kojoj ta osoba ima uobičajeno boravište.

Član 15.

Pravo na udruživanje

Što se tiče udruživanja u nepolitička i neprofitna udruženja i sindikat, države ugovornice osobama bez državljanstva, koje zakonito borave na njihovom državnom području, osiguravaju najpovoljnije moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje se općenito pruža strancima pod istim okolnostima.

Član 16.

Pristup sudovima

1. Osoba bez državljanstva ima slobodan pristup sudovima na teritoriji svih država ugovornica.

2. U državi ugovornici u kojoj ima uobičajeno boravište, osoba bez državljanstva uživa isto postupanje kao i državljani te države u pitanjima koja se tiču pristupa sudovima, uključujući pravnu pomoć i oslobođenje od aktorske kaucije (*cautio iudicatum solvi*).

3. U pitanjima iz stavka 2, osobi bez državljanstva će se u svim državama, izuzev one u kojoj ima uobičajeno boravište, osigurati isto postupanje kao i državljaninu zemlje njezinog uobičajenog boravišta.

III POGLAVLJE: PLAĆENI RAD

Član 17.

Rad za plaću

1. Države ugovornice osobama bez državljanstva, koje zakonito borave na njihovoj teritoriji, kada je riječ o pravu na rad za plaću, osiguravaju najbolje moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje se općenito osigurava strancima pod istim okolnostima.

2. Države ugovornice blagonaklono pristupaju izjednačavanju prava svih osoba bez državljanstva s pravima svojih državljana, posebno onih osoba bez državljanstva koje su ušle na njihovu teritoriju kroz programe zapošljavanja ili imigracijske programe.

Član 18.

Samozapošljavanje

Države ugovornice, kada je riječ o pravu na rad za vlastite potrebe u poljoprivredi, industriji, obrtu ili trgovini ili osnivanju trgovačkih ili industrijskih firmi, osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njihovom državnom području, osiguravaju najbolje moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje se općenito pruža strancima pod istim okolnostima.

Član 19.

Slobodna zanimanja

Svaka država ugovornica osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njenoj teritoriji i posjeduju diplome koje priznaju nadležne vlasti te države, a žele se baviti slobodnim zanimanjem, osigurava najbolje moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje općenito pruža strancima pod istim okolnostima.

IV POGLAVLJE: SKRB

Član 20.

Ograničeno snabdijevanje

U slučaju ograničenog snabdijevanja koje se odnosi na cjelokupno stanovništvo i regulira opće snabdijevanje deficitarnim proizvodima, osobe bez državljanstva uživaju isto postupanje kao i osobe s državljanstvom.

Član 21.

Stanovanje

Što se tiče stanovanja, države ugovornice će, ako je ovo pitanje uređeno zakonima i propisima ili je predmet kontrole javnih vlasti, osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njihovoj teritoriji, osigurati najbolje moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje se općenito pruža strancima pod istim okolnostima.

Član 22.

Javno obrazovanje

1. Što se osnovnog obrazovanja tiče, države ugovornice osobama bez državljanstva garantiraju postupanje jednako onom koje pružaju svojim državljanima.

2. Države ugovornice osobama bez državljanstva osiguravaju najbolje moguće postupanje, u svakom slučaju ne nepovoljnije od onog koje se općenito pruža strancima pod istim okolnostima i to ne

samo u pogledu osnovnog obrazovanja, već i u pogledu mogućnosti studiranja, priznavanja svjedodžbi inozemnih škola, diploma i stjecanja akademskih zvanja, oslobođenja od pristojbi i troškova te dobivanja stipendija.

Član 23.

Državna pomoć

Države ugovornice osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njihovoj teritoriji kod dodjele državne pomoći osiguravaju isto postupanje kao i svojim državljanima.

Član 24.

Radno zakonodavstvo i socijalno osiguranje

1. Države ugovornice osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njihovoj teritoriji osiguravaju jednako postupanje kao i svojim državljanima kada je riječ o sljedećim pitanjima:

(a) u mjeri u kojoj su ova pitanja uređena zakonima ili propisima ili su predmet kontrole upravnih organa vlasti: plaće, uključujući i porodične naknade ako su dio plaće, radni sati, prekovremeni rad, plaćeni godišnji odmor, ograničenje rada kod kuće, minimalna dob pri zapošljavanju, naukovanje i obuka, ženski rad i poslovi za mlade te uživanje povlastica kolektivnog pregovaranja;

(b) socijalno osiguranje (zakonske odredbe koje se tiču zapošljavanja, povreda na radu, profesionalnih bolesti, materinstva, bolesti, invalidnosti, starosti, smrti, nezaposlenosti, porodičnih obveza i svih ostalih vanrednih situacija koje u skladu s domaćim zakonima i propisima, pokriva sistem socijalnog osiguranja), uz sljedeća ograničenja:

(i) mogu postojati odgovarajući aranžmani za utvrđivanje stečenih prava i prava tokom stjecanja;

(ii) domaći zakoni ili propisi države boravka mogu propisivati posebne aranžmane u smislu davanja ili dijela davanja koji se u cijelosti

isplaćuju iz javnih sredstava, te naknada koje se isplaćuju osobama koje ne ispunjavaju uvjete za doprinose propisane za stjecanje prava na redovnu penziju.

2. Činjenica da se mjesto boravka korisnika nalazilo izvan područja države ugovornice, ne utječe na pravo na naknadu u slučaju smrti osobe bez državljanstva koja je posljedica povrede na radu ili profesionalne bolesti.

3. Države ugovornice prenose na osobe bez državljanstva davanja na osnovu s njima sklopljenih ugovora ili ugovora koji će u budućnosti biti s njima sklopljeni, a koji se tiču očuvanja stečenih prava i prava u postupku stjecanja socijalne sigurnosti prema uvjetima koji se odnose na državljane države ugovornice koja je potpisnica takvih ugovora.

4. Države ugovornice pokazuju, u mjeri u kojoj je to moguće, posebnu blagonaklonost kod prijenosa davanja iz sličnih ugovora koji su u bilo kojem trenutku na snazi između država ugovornica i onih koje to nisu.

V POGLAVLJE: ADMINISTRATIVNE MJERE

Član 25.

Administrativna pomoć

1. Ako ostvarivanje prava osobe bez državljanstva normalno iziskuje pomoć stranih vlasti kojima se ona ne može obratiti, država ugovornica na čijoj teritoriji osoba boravi pobrinut će se da joj potrebnu pomoć pruže njezine vlasti.

2. Vlast ili vlasti iz stava 1. izdat će ili će se pobrinuti da se osobama bez državljanstva pod njihovim nadzorom izdaju isprave ili potvrde koje državne vlasti izravno ili posredno uobičajeno izdaju strancima.

3. Tako izdane isprave ili potvrde zamjenjuju službene dokumente koje državne vlasti izravno ili posredno izdaju strancima te se priznaju kao vjerodostojne ako se ne dokaže suprotno.

4. U slučaju ovakvog iznimnog postupanja prema osobama slabijeg imovinskog stanja, za navedene usluge može se naplatiti taksa koja

će biti umjerena i primjerena naknadi koja se za slične usluge naplaćuje vlastitim državljanima.

5. Odredbe ovog člana ne dovode u pitanje član 27. i 28.

Član 26.

Sloboda kretanja

Svaka država ugovornica osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njenoj teritoriji osigurava pravo na izbor mjesta boravka i na slobodno kretanje na njenoj teritoriji u skladu s propisima koji se inače, pod jednakim okolnostima, primjenjuju na strance.

Član 27.

Osobne isprave

Države ugovornice svakoj osobi bez državljanstva koja se zatekne na njihovoj teritoriji bez valjane putne isprave izdaju osobne isprave.

Član 28.

Putne isprave

Države ugovornice osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njihovoj teritoriji izdaju putnu ispravu u svrhu putovanja izvan njihove teritorije, osim ako uvjerljivi razlozi u pogledu nacionalne sigurnosti ili javnog reda ne nalažu drugačije. Kod izdavanja ovih dokumenata primjenjuju se odredbe iz Dodatka ovoj Konvenciji. Države ugovornice mogu izdati putnu ispravu i svakoj drugoj osobi bez državljanstva na svojoj teritoriji; one će s posebnom blagonaklonošću pristupiti izdavanju putnih isprava osobama bez državljanstva koje se nalaze na njihovoj teritoriji a ne mogu dobiti putovnicu u zemlji njihovog zakonitog boravišta.

Član 29.

Fiskalne obaveze

1. Države ugovornice osobama bez državljanstva neće naplaćivati pristojbe, naknade ni poreze bilo koje vrste koji su drugačiji ili veći od onih koji se u sličnim situacijama naplaćuju, ili se mogu naplatiti, vlastitim državljanima.

2. Odredbe iz prethodnog stava ne sprječavaju primjenu zakona i propisa na osobe bez državljanstva kada je riječ o naknadama za izdavanje administrativnih isprava strancima, uključujući i osobne isprave.

Član 30.

Prijenos imovine

1. Država ugovornica, u skladu sa svojim zakonima i propisima, dopušta osobama bez državljanstva prijenos imovine koju su unijele na njenu teritoriju u drugu državu koja im je odobrila zahtjev za preseljenje u treće zemlje.

2. Država ugovornica će s posebnom blagonaklonošću rješavati zahtjeve osoba bez državljanstva za prijenos imovine bez obzira gdje se nalazila, a koja je nužna radi njihovog preseljenja u drugu državu koja im je odobrila nastanjivanje.

Član 31.

Protjerivanje

1. Države ugovornice neće protjerivati osobe bez državljanstva koje zakonito borave na njihovoj državnoj teritoriji, osim iz razloga nacionalne sigurnosti ili javnog reda.

2. Do protjerivanja osoba bez državljanstva može doći samo na osnovu odluke donijete u zakonskom postupku. Osim u slučajevima kada uvjerljivi razlozi nacionalne sigurnosti nalažu drugačije, osobi bez državljanstva mora se omogućiti podnošenje dokaza o njenoj nevinosti, ulaganje žalbe i pravo da bude zastupana pred nadležnim tijelom, osobom ili osobama koje je nadležno tijelo u tu svrhu imenovalo.

3. Države ugovornice osobi bez državljanstva odobravaju razuman rok za podnošenje zahtjeva za zakoniti prihvata u drugu državu. Države ugovornice pridržavaju pravo da do tog roka primjenjuju interne mjere koje smatraju potrebnima.

Član 32.

Naturalizacija

Države ugovornice će koliko god je to moguće omogućiti asimilaciju i naturalizaciju osoba bez državljanstva. One će naročito nastojati da ubrzaju postupak naturalizacije i da smanje, u granicama mogućnosti, takse i troškove ovog postupka.

VI POGLAVLJE: ZAVRŠNE ODREDBE

Član 33.

Informacije o domaćem zakonodavstvu

Države ugovornice će Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija dostaviti zakone i propise koje su donijele kako bi osigurale primjenu ove Konvencije.

Član 34.

Rješavanje sporova

Svi sporovi između potpisnica ove Konvencije koji se odnose na njezino tumačenje ili primjenu i ne mogu se riješiti na drugačiji način biti će upućeni Međunarodnom sudu na zahtjev bilo koje od strana u sporu.

Član 35.

Potpisivanje, ratifikacija i pristupanja

1. Ova je Konvencija otvorena za potpisivanje u sjedištu Ujedinjenih nacija do 31. decembra 1955. godine.

2. Konvencija je otvorena za potpisivanje u ime:

(a) svake države članice Ujedinjenih nacija;

(b) svake druge države pozvane da sudjeluje na Konferenciji Ujedinjenih nacija o statusu osoba bez državljanstva; i

(c) svih država kojima Generalna skupština Ujedinjenih nacija može uputiti poziv za potpisivanje ili pristupanje.

3. Ova Konvencija podliježe ratifikaciji, a isprave o ratifikaciji se polažu kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

4. Ova Konvencija je otvorena za pristupanje državama navedenim u stavu 2. ovog člana. Pristup stupa na snagu polaganjem isprave o pristupanju kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Član 36.

Klauzula o teritorijalnoj primjeni

1. Svaka država može prilikom potpisivanja ratifikacije ili pristupanja izjaviti da se primjena ove Konvencija proširuje na sva ili na bilo koje područje za koje je ona odgovorna u međunarodnim odnosima.

2. U bilo kojem trenutku nakon proširenja o kojem je upućena izjava Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija ova Konvencija stupa na snagu devedesetog dana od dana kada je Generalni sekretar Ujedinjenih nacija primio spomenutu izjavu ili od dana stupanja na snagu Konvencije u državi o kojoj je riječ, ovisno o tome što je kasnije.

3. U odnosu na područja na koja se primjena ove Konvencije ne proširuje u trenutku potpisivanja, ratifikacije ili pristupanja, svaka država o kojoj je riječ razmatra mogućnost poduzimanja potrebnih koraka za proširenje primjene ove Konvencije na konkretno područje, što podrazumijeva, gdje je to potrebno iz ustavnih razloga, pristanak vlade koja upravlja spomenutim područjem.

Član 37.

Federalna klauzula

Ako se radi o saveznoj ili necentraliziranoj državi, primjenjuju se sljedeće odredbe:

(a) u odnosu na članove ove Konvencije čija je primjena u nadležnosti zakonodavnih organa saveznih vlasti, obaveze savezne vlade su u tom smislu jednake kao i one koje pripadaju potpisnicama koje nisu savezne države;

(b) u odnosu na članove ove Konvencije čija je primjena u nadležnosti zakonodavnih organa konstitutivnih država, pokrajina ili kantona koji, prema ustavnom uređenju federacije, nisu obavezni poduzimati zakonodavne mjere, savezna vlada će, uz svoju preporuku, što je prije moguće vlastima tih država, pokrajina ili kantona skrenuti pažnju na te članove;

(c) savezna država koja je potpisnica ove Konvencije, na zahtjev bilo koje druge države ugovornice, posredstvom Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, dostavlja izjavu o zakonu i praksi koji su na snazi u saveznoj državi i njezinim konstitutivnim jedinicama u pogledu bilo koje konkretne odredbe Konvencije, ukazujući istovremeno na opseg u kojem se ta odredba provodi u zakonodavnim ili drugim postupcima.

Član 38.

Rezerve

1. U trenutku potpisivanja, ratifikacije ili pristupanja, bilo koja država može uložiti rezerve na članove Konvencije, osim na član 1., 3., 4., 16.(1) i član 33. do 42.

2. Država koja uloži rezervu u skladu sa stavom 1. ovog člana može u bilo kojem trenutku povući uloženu rezervu na osnovu odgovarajuće izjave upućene Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija.

Član 39.

Stupanje na snagu

1. Ova Konvencija stupa na snagu devedesetog dana od datuma polaganja šeste isprave o ratifikaciji ili pristupanju.

2. Za svaku državu koja ratificira ili pristupi Konvenciji nakon polaganja šeste isprave o ratifikaciji ili pristupanju, Konvencija stupa na snagu devedesetog dana od dana kada je ta država položila svoju ispravu o ratifikaciji ili pristupanju.

Član 40.

Otkazivanje

1. Svaka država ugovornica može u bilo kojem trenutku otkazati ovu Konvenciju slanjem obavijesti Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija.

2. Otkaz za državu članicu stupa na snagu godinu dana od datuma njezinog primitka od strane Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

3. Svaka država ugovornica koja je dala izjavu ili obavijest iz člana 36. može u bilo kojem trenutku nakon toga obavijestiti Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija da se Konvencija prestaje primjenjivati na konkretnom području godinu dana od dana primitka obavijesti od strane Generalnog sekretara.

Član 41.

Revizija

1. Svaka država ugovornica može u bilo kojem trenutku zahtijevati reviziju ove Konvencije slanjem obavijesti Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija.

2. Generalna skupština Ujedinjenih nacija po potrebi preporučuje korake koje je potrebno poduzeti u odnosu na spomenuti zahtjev.

Član 42.

Obavijesti koje upućuje Generalni sekretar Ujedinjenih nacija

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija obavještava sve članice Ujedinjenih nacija i države koje nisu članice navedene u članu 35. o sljedećim pojedinostima:

- (a) potpisivanju, ratifikaciji i pristupanjima u skladu sa članom 16.;
- (b) izjavama i obavijestima na osnovu člana 36.;
- (c) o rezervama i njihovom povlačenju na osnovu člana 38.;
- (d) o datumu stupanja na snagu ove Konvencije na osnovu člana 39.;
- (e) o otkazivanju i obavještavanju na osnovu člana 40.;
- (f) o zahtjevima za reviziju na osnovu člana 41.

U potvrdu toga, niže potpisani opunomoćenici potpisali su ovu Konvenciju u ime svojih Vlada.

Sastavljeno u New Yorku, ovog dvadeset i osmog dana septembra hiljadu devetsto pedeset četvrte godine, u jednom primjerku, čiji su engleski, francuski i španski tekstovi jednako mjerodavni te se pohranjuju u arhiv Ujedinjenih nacija, a njihove ovjerene kopije dostavljaju se svim članicama Ujedinjenih nacija i državama koje nisu članice, navedenim u članu 35. ove Konvencije.

PRILOG

Stav 1.

1. Putna isprava iz člana 28. ove Konvencije sadrži podatak da je vlasnik osoba bez državljanstva u smislu Konvencije od 28. septembra 1954.
2. Putna isprava je sastavljena na najmanje dva jezika od kojih jedan mora biti engleski ili francuski.
3. Države ugovornice su dužne razmotriti mogućnost prihvatanja putne isprave prema priloženom obrascu.

Stav 2.

Ovisno o propisima države izdavanja, djeca mogu biti upisana u putnu ispravu jednog od roditelja ili, u iznimnim okolnostima, u putnu ispravu neke druge odrasle osobe.

Stav 3.

Taksa koja se plaća za izdavanje putne isprave ne smije prelaziti najnižu tarifu koja se plaća kod izdavanja pasoša.

Stav 4.

Osim u posebnim i iznimnim slučajevima, putna isprava vrijedi za najveći mogući broj zemalja.

Stav 5.

Putna isprava vrijedi najmanje tri mjeseca a najviše dvije godine.

Stav 6.

1. Obnavljanje ili produženje valjanosti putne isprave je u nadležnosti tijela koje ju je izdalo, ako vlasnik nije ostvario zakoniti boravak na teritoriji druge države te zakonito boravi na toj teritoriji. Izdavanje nove isprave je pod istim uvjetima u nadležnosti vlasti koje su izdale staru ispravu.

2. Diplomatska ili konzularna tijela mogu biti ovlaštena da produže valjanost putnih isprava izdanih od strane njihovih vlasti za najduže šest mjeseci.

3. Države ugovornice s posebnom blagonaklonošću pristupaju obnavljanju ili produženju valjanosti putnih isprava ili izdavanju novih putnih isprava osobama bez državljanstva koje više zakonito ne borave na njihovoj teritoriji i koje nisu u mogućnosti dobiti putne isprave od države u kojoj zakonito borave.

Stav 7.

Države ugovornice priznaju valjanost putnih isprava izdanih u skladu s odredbama člana 28. ove Konvencije.

Stav 8.

Nadležne vlasti države u koju osoba bez državljanstva želi otići, ako su spremne prihvatiti tu osobu, ali zahtijevaju vizu, istu će unijeti u putnu ispravu te osobe.

Stav 9.

1. Države ugovornice izdaju tranzitne vize osobama bez državljanstva koje su već dobile vizu za područje njihovog konačnog odredišta.

2. Izdavanje takvih viza može se odbiti iz razloga zbog kojih se odbijaju vize bilo kojem strancu.

Stav 10.

Pristojbe za izdavanje izlaznih, ulaznih ili tranzitnih viza ne prelaze najnižu tarifu koja se plaća za vize u stranim pasošima.

Stav 11.

Ako osoba bez državljanstva zakonito preuzme boravište na području druge države ugovornice, odgovornost za izdavanje nove putne isprave, pod uvjetima iz člana 28., pripada nadležnim vlastima tog područja kojima osoba bez državljanstva ima pravo podnijeti zahtjev.

Stav 12.

Vlasti koje izdaju novu putnu ispravu, zadržavaju staru i vraćaju je državi koja ju je izdala, ako je u staroj putnoj ispravi navedeno da mora biti vraćena; u protivnom se stara putna isprava oduzima i poništava.

Stav 13.

1. Putna isprava izdana u skladu s članom 28. ove Konvencije, ako ne sadrži suprotnu napomenu, omogućava vlasniku da se u bilo kojem trenutku tokom njezine valjanosti vrati na područje države koja je ispravu izdala. U svakom slučaju, razdoblje tokom kojeg se vlasnik isprave može vratiti u državu koja je ispravu izdala ne smije biti kraće od tri mjeseca, osim ako država u koju osoba bez državljanstva želi

putovati ne insistira na putnoj ispravi koja joj garantira pravo na povratak.

2. U skladu s odredbama prethodnog podstava, država ugovornica može zahtijevati od vlasnika isprave udovoljavanje formalnostima koje su propisane u pogledu izlaska ili povratka na njenu državnu teritoriju.

Stav 14.

Osim uvjeta samo iz stava 13., odredbe ovog Dodatka ne utječu ni na koji način na zakone i propise koji uređuju uvjete prihvata, tranzita, boravka ili nastanjenja ili napuštanja državnog područja država ugovornica.

Stav 15.

Izdavanje isprave, kao ni napomene koje ona sadrži, ne određuju i ne utječu na status vlasnika, posebno u pogledu državljanstva.

Stav 16.

Izdavanje isprave ni na koji način ne daje pravo njezinom vlasniku na zaštitu diplomatskih ili konzularnih vlasti zemlje izdavanja i ne prenosi ipso facto na njih pravo pružanja zaštite.

OGLEDNI PRIMJERAK PUTNE ISPRAVE

[Ovdje nije reproduciran]

DODATAK II – KONVENCIJA IZ 1961. GODINE O SMANJENJU BROJA OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA¹¹⁶

Države ugovornice,

Djelujući u skladu s Rezolucijom 896 (IX), koju je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 4. decembra 1954. godine,

Smatrajući poželjnim smanjiti apatridiju putem međunarodnog ugovora,

Sporazumjele su se kako slijedi:

Član 1.

1. Država ugovornica dodjeljuje državljanstvo osobi rođenoj na njenoj teritoriji koja bi inače bila bez državljanstva. To se državljanstvo dodjeljuje:

(a) pri rođenju, po sili zakona, ili

(b) na zahtjev podnesen odgovarajućem tijelu, od strane ili u ime te osobe, na način propisan domaćim zakonom. Uz uvjete odredbi iz stava 2. ovog člana, takav se zahtjev ne može odbiti.

Država ugovornica koja omogućava dodjelu državljanstva u skladu s podstavom (b) ovog stava može također omogućiti dodjelu državljanstva po sili zakona u takvoj dobi i pod takvim uvjetima koji su propisani domaćim zakonom.

2. Država ugovornica može dodjelu državljanstvo u skladu s podstavom (b) stava 1. ovog člana uvjetovati ispunjenjem jednog ili više sljedećih uvjeta:

---

¹¹⁶ Serija ugovora Ujedinjenih nacija, tom 989, str. 175.

(a) da je zahtjev podnesen tokom razdoblja kojeg je odredila država ugovornica, koje započinje najkasnije u dobi od osamnaest godina i završava najranije u dobi od dvadeset i jedne godine, tako da osoba ipak na raspolaganju ima barem jednu godinu u kojoj može osobno podnijeti zahtjev, a da ne mora prethodno dobiti pravno odobrenje da to učini;

(b) da je osoba imala uobičajeno boravište na državnoj teritoriji države ugovornice u toku onog razdoblja kojeg može odrediti ta država, a koje ne traje duže od pet godina neposredno prije podnošenja zahtjeva ili sveukupno deset godina;

(c) da osoba nije osuđivana za krivično djelo protiv nacionalne sigurnosti niti da joj je izrečena kazna zatvora od pet ili više godina zbog počinjenja krivičnog djela;

(d) da je osoba uvijek bila bez državljanstva.

3. Bez obzira na odredbe iz stava 1. (b) i 2. ovog člana, dijete rođeno u braku na državnoj teritoriji države ugovornice čije majka ima državljanstvo rođenjem stječe to državljanstvo ukoliko bi u protivnom bilo bez državljanstva.

4. Država ugovornica dodjeljuje državljanstvo osobi koja bi u protivnom bila bez državljanstva i koja nije u mogućnosti steći državljanstvo države ugovornice na čijem je državnom području rođena, budući da je prošla dob za podnošenje zahtjeva ili nije ispunila tražene uvjete boravka, ako je jedan od roditelja u trenutku rođenja te osobe imao državljanstvo prve gore spomenute države ugovornice. Ukoliko roditelji te osobe u trenutku njenog rođenja nisu imali isto državljanstvo, pitanje hoće li državljanstvo te osobe slijediti državljanstvo oca ili majke odredit će unutarne pravo te države ugovornice. Ukoliko je potrebno podnijeti zahtjev za takvo državljanstvo, zahtjev se podnosi odgovarajućem tijelu od strane ili u ime podnositelja zahtjeva, na način propisan unutarnjim pravom. Uz uvjete odredbi stava 5. ovog člana, takav zahtjev ne može se odbiti.

5. Država ugovornica može dodjelu državljanstva u skladu s odredbama iz stava 4. ovog člana uvjetovati ispunjenjem jednog ili više sljedećih uvjeta:

(a) da je zahtjev podnesen prije nego što podnositelj zahtjeva navrši dob koju je odredila država ugovornica, a koja ne može biti manja od dvadeset i tri godine;

(b) da je dotična osoba imala uobičajeno boravište na državnom području države ugovornice tokom razdoblja koje neposredno prethodi podnošenju zahtjeva i koje može odrediti ta država, a nije duže od tri godine;

(c) da je dotična osoba uvijek bila bez državljanstva.

Član 2.

Nahoče pronađeno na državnoj teritoriji države ugovornice, u nedostatku dokaza koji potvrđuju suprotno, smatra se rođenim na toj državnoj teritoriji od roditelja koji imaju državljanstvo te države.

Član 3.

U svrhu utvrđivanja obaveza država ugovornica na temelju ove Konvencije, rođenje na brodu ili u zrakoplovu smatra se da se dogodilo, ovisno o slučaju, na državnoj teritoriji države pod kojom brod plovi ili na državnoj teritoriji države u kojoj je zrakoplov registriran.

Član 4.

1. Država ugovornica dodjeljuje svoje državljanstvo osobi koja nije rođena na državnom području države ugovornice koja bi u protivnom bila bez državljanstva, ukoliko je u trenutku njezinog rođenja jedan od roditelja imao državljanstvo te države. Ukoliko roditelji te osobe u trenutku njezinog rođenja nisu imali isto državljanstvo, pitanje hoće li državljanstvo dotične osobe slijediti državljanstvo oca ili majke odredit će unutarnje pravo te države ugovornice. Državljanstvo dodijeljeno u skladu s odredbama ovog stava dodjeljuje se:

(a) pri rođenju, po sili zakona, ili

(b) na zahtjev podnesen odgovarajućem tijelu, od strane ili u ime dotične osobe, na način propisan unutarnjim pravom. Pridržavajući se odredbi iz stava 2. ovog člana, takav se zahtjev ne može odbiti.

2. Država ugovornica može dodjelu državljanstva u skladu s odredbama iz stava 1. ovog člana uvjetovati ispunjenjem jednog ili više sljedećih uvjeta:

(a) da je zahtjev podnesen prije nego što podnositelj zahtjeva navrší dob koju je odredila država ugovornica, a koja ne može biti manja od dvadeset i tri godine;

(b) da je dotična osoba imala uobičajeno boravište na državnoj teritoriji države ugovornice tokom perioda koje neposredno prethodi podnošenju zahtjeva i koji može odrediti ta država, a nije duže od tri godine.;

(c) da dotična osoba nije osuđivana za krivično djelo protiv nacionalne sigurnosti;

(d) da je dotična osoba uvijek bila bez državljanstva.

Član 5.

1. Ukoliko pravo države ugovornice predviđa gubitak državljanstva kao posljedicu bilo kakve promjene u osobnom statusu osobe poput braka, prestanka braka, pozakonjenja, priznavanja ili posvojenja, takav gubitak biti će uvjetovan posjedovanjem ili stjecanjem drugog državljanstva.

2. Ukoliko, prema pravu države ugovornice, dijete rođeno izvan braka gubi državljanstvo te države kao posljedicu priznavanja očinstva, daje mu se mogućnost ponovnog stjecanja tog državljanstva putem pisanog zahtjeva odgovarajućem tijelu, pri čemu uvjeti koji uređuju takav zahtjev nisu stroži od onih utvrđenih u stavu 2. člana 1. ove Konvencije.

Član 6.

Ukoliko pravo države ugovornice predviđa gubitak njezinog državljanstva supružnika ili djece osobe kao posljedicu toga što je ta osoba izgubila ili joj je bilo oduzeto to državljanstvo, takav gubitak

uvjetovan je njihovim posjedovanjem ili stjecanjem drugog državljanstva.

Član 7.

1.(a) Ukoliko pravo države ugovornice dozvoljava odricanje od državljanstva, takvo odricanje neće dovesti do gubitka državljanstva, osim ako dotična osoba posjeduje ili stekne drugo državljanstvo.

(b) Odredbe podstava (a) ovog stava se ne primjenjuju kada njihova primjena ne bi bila u skladu s načelima navedenim u članu 13. i 14. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima koju je 10. decembra 1948. usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija.

2. Državljanin države ugovornice koji u stranoj zemlji traži naturalizaciju neće izgubiti svoje državljanstvo osim ako stekne ili mu je zajamčeno stjecanje državljanstva te strane zemlje.

3. U skladu s odredbama iz stava 4. i 5. ovog člana, državljanin države ugovornice neće izgubiti svoje državljanstvo i tako postati osoba bez državljanstva iz razloga odlaska, boravka u inostranstvu, propusta da prijavi boravak ili iz bilo kojeg drugog razloga.

4. Naturalizirana osoba može izgubiti svoje državljanstvo zbog boravka u inostranstvu tokom perioda koje nije kraće od sedam godina u neprekidnom trajanju, određenog pravom dotične države ugovornice, ako propusti prijaviti odgovarajućem tijelu svoju namjeru zadržavanja svog državljanstva.

5. U slučaju državljanina države ugovornice rođenog izvan njezine teritorije, pravo te države može zadržavanje njezinog državljanstva nakon isteka godine dana nakon njegovog stjecanja punoljetnosti uvjetovati boravka na državnoj teritoriji države u tom trenutku ili prijavom odgovarajućem tijelu.

6. Izuzev okolnosti spomenutih u ovom članku, osoba neće izgubiti državljanstvo države ugovornice ukoliko bi zbog takvog gubitka ostala bez državljanstva, bez obzira što takav gubitak nije izričito zabranjen niti jednom drugom odredbom ove Konvencije.

Član 8.

1. Država ugovornica neće oduzeti osobi državljanstvo ukoliko bi zbog takvog oduzimanja osoba ostala bez državljanstva.

2. Bez obzira na odredbe iz stava 1. ovog člana, osobi može biti oduzeto državljanstvo države ugovornice:

(a) u okolnostima u kojima je na osnovu stava 4. i 5. člana 7., dozvoljeno da osoba izgubi državljanstvo;

(b) kada je državljanstvo stečeno lažnim predstavljanjem ili prevarom.

3. Bez obzira na odredbe iz stava 1. ovog člana, država ugovornica može zadržati pravo da oduzme osobi državljanstvo ukoliko u trenutku potpisivanja, ratifikacije ili pristupa posebno odredi da pridržava takvo pravo iz jednog ili više od sljedećih razloga koji u tom trenutku postoje u njezinom domaćem pravu:

(a) da je, u suprotnosti sa svojom obavezom lojalnosti prema državni ugovornici, osoba,

(i) ne poštujući izričitu zabranu države ugovornice, pružala ili nastavila pružati usluge, ili primala ili nastavila primati novčane naknade za zaposlenje od druge države ili

(ii) se ponašala na način koji ozbiljno šteti vitalnim interesima države;

(b) da je osoba dala zakletvu ili službenu izjavu o pripadnosti drugoj državi ili pružila konačan dokaz o svojoj odluci da se odrekne pripadnosti državi ugovornici.

4. Država ugovornica neće koristiti svoje pravo oduzimanja koje je dozvoljeno stavom 2. ili 3. ovog člana, osim u skladu sa zakonom, koji dotičnoj osobi pruža pravo na pošteno saslušanje pred sudom ili drugim neovisnim tijelom.

Član 9.

Država ugovornica ne može niti jednoj osobi ili grupi osoba oduzeti njihovo državljanstvo iz rasnih, etničkih, vjerskih ili političkih razloga.

Član 10.

1. Svaki ugovor između država ugovornica koji predviđa prijenos državne teritorije će sadržavati odredbe kojima je cilj osigurati da niti jedna osoba ne ostane bez državljanstva zbog prijenosa. Država ugovornica svojim najboljim naporima osigurava da svi takvi ugovori sklopljeni između nje i države koja nije stranka ove Konvencije sadržavaju takve odredbe.

2. U nedostatku takvih odredbi, država ugovornica kojoj je prenesena teritorija ili koja je na drugi način stekla državnu teritoriju, dodjeljuje državljanstvo onim osobama koje bi u protivnom postale osobe bez državljanstva kao rezultat prijenosa ili stjecanja teritorije.

Član 11.

Države ugovornice promoviraju osnivanje tijela u okviru Ujedinjenih nacija, što je prije moguće nakon polaganja šeste isprave o ratifikaciji ili pristupu, kojem osoba zahtijevajući povlasticu iz ove Konvencije može podnijeti na razmatranje svoj zahtjev te zatražiti pomoć u njegovom predstavljanju odgovarajućem tijelu.

Član 12.

1. U odnosu na državu ugovornicu koja, u skladu s odredbama iz stava 1. člana 1. ili člana 4. ove Konvencije, ne dodjeljuje državljanstvo po sili zakona pri rođenju, odredbe iz stava 1. člana 1. ili člana 4., ovisno o slučaju, primjenjuju se na osobe rođene prije, kao i na osobe rođene nakon stupanja ove Konvencije na snagu.

2. Odredbe iz stava 4. člana 1. ove Konvencije primjenjuju se na osobe rođene prije, kao i na osobe rođene nakon njezinog stupanja na snagu.

3. Odredbe iz člana 2. ove Konvencije primjenjuju se samo na nahočad nađenu na državnoj teritoriji države ugovornice nakon stupanja ove Konvencije na snagu za tu državu.

Član 13.

Ova Konvencija se neće tumačiti na način da utječe na bilo koje odredbe koje više pridonose smanjenju broja osoba bez državljanstva koje su dio zakona bilo koje države ugovornice koji je na snazi sada ili od sada nadalje, ili koje su sadržane u bilo kojoj drugoj konvenciji, ugovoru ili sporazumu koji su na snazi sada ili od sada nadalje, sklopljeni između dviju ili više država ugovornica.

Član 14.

Svi sporovi između država ugovornica u vezi s tumačenjem ili primjenom ove Konvencije koji se ne mogu riješiti drugim putem podnose se Međunarodnom sudu na zahtjev bilo koje od stranaka u sporu.

Član 15.

1. Ova Konvencija primjenjuje se na sve teritorije koje nisu samoupravne, koje su pod skrbištvom, kolonijalne i druge nematične teritorije, za čije je međunarodne odnose odgovorna bilo koja država ugovornica; takva država ugovornica proglasit će, uz uvjet iz odredbi iz stava 2. ovog člana, u trenutku potpisivanja, ratifikacije ili pristupa, nematične teritorije ili teritorije na koje se primjenjuje Konvencija ipso facto kao rezultat takvog potpisivanja, ratifikacije ili pristupa.

2. U svim slučajevima u kojima se, u svrhu stjecanja državljanstva, s nematičnim područjem ne postupa kao s matičnim područjem, ili u svim slučajevima u kojima je potrebna prethodna saglasnost nematičnog područja prema ustavnim zakonima i praksama države ugovornice ili nematičnog područja za primjenu Konvencije na to područje, ta država ugovornica poduzima napore kako bi osigurala potreban pristanak nematičnog područja u periodu od dvanaest mjeseci od datuma potpisivanja Konvencije od strane te države ugovornice, a po čijem primitku država ugovornica obavještava Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija. Ova se Konvencija primjenjuje na područje ili područja navedena u toj obavijesti od datuma nakon što ju je primio Generalni sekretar.

3. Nakon isteka perioda od dvanaest mjeseci spomenutog u stavu 2. ovog člana, dotične države ugovornice obavještavaju Generalnog sekretara o rezultatima konsultacija s tim nematičnim područjima za

čije su međunarodne odnose odgovorne i čiji pristanak za primjenu ove Konvencije može biti uskraćen.

Član 16.

1. Ova Konvencija je otvorena za potpisivanje u sjedištu Ujedinjenih nacija od 30. augusta 1961. do 31. maja 1962.

Ova Konvencija je otvorena za potpisivanje u ime:

- (a) svake države članice Ujedinjenih nacija;
- (b) svake druge države pozvane da sudjeluje na Konferenciji Ujedinjenih nacija o uklanjanju ili smanjenju broja osoba bez državljanstva ubuduće;
- (c) svih država kojima Generalna skupština Ujedinjenih nacija može uputiti poziv za potpisivanje ili pristup.

3. Ova Konvencija podliježe ratifikaciji i isprave o ratifikaciji se polažu kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

4. Ova Konvencija je otvorena za pristup državama navedenim u stavu 2. ovog člana. Pristup stupa na snagu polaganjem isprave o pristupu kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Član 17.

1. U trenutku potpisivanja, ratifikacije ili pristupa, svaka država može staviti rezervu u pogledu članka 11., 14. ili 15.

2. Nisu dopuštene nikakve druge rezerve na ovu Konvenciju.

Član 18.

1. Ova Konvencija stupa na snagu dvije godine nakon datuma polaganja šeste isprave o ratifikaciji ili pristupu.

2. Za svaku državu koja ratificira ili pristupi ovoj Konvenciji nakon polaganja šeste isprave o ratifikaciji ili pristupu, ona stupa na snagu devedesetog dana nakon što ta država položi svoju ispravu o ratifikaciji ili pristupu ili datumom na koji ova Konvencija stupa na

snagu u skladu s odredbama iz stava 1. ovog člana, ovisno o tome što je kasnije.

Član 19.

1. Svaka država ugovornica može otkazati ovu Konvenciju u bilo kojem trenutku pisanom obaviješću upućenom Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Taj otkaz stupa na snagu za državu ugovornicu godinu dana nakon datuma njezinog primitka od strane Generalnog sekretara.

2. U slučajevima u kojima je, u skladu s odredbama člana 15., ova Konvencija postala primjenjiva na nematično područje države ugovornice, ta država može, u bilo kojem trenutku nakon toga, uz pristanak tog područja, obavijestiti Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija o otkazu ove Konvencije zasebno u odnosu na to područje. Otkaz stupa na snagu godinu dana nakon datuma primitka takve obavijesti od strane Generalnog sekretara, koji obavještava sve druge države ugovornice o takvoj obavijesti i datumu njezinog primitka.

Član 20.

1. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija obavještava sve članice Ujedinjenih nacija i države koje nisu članice navedene u članu 16. o sljedećim pojedinostima:

- (a) potpisivanjima, ratifikacijama i pristupima na osnovu člana 16.;
- (b) rezervama na osnovu člana 17.;
- (c) datumu na koji ova Konvencija stupa na snagu u skladu sa članom 18.;
- (d) otkazima na osnovu člana 19.

2. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija, najkasnije nakon polaganja šeste isprave o ratifikaciji ili pristupu, skreće pažnju Generalnoj skupštini na pitanje osnivanja takvog tijela koje je, u skladu sa članom 11., tamo spomenuto.

Član 21.

Ovu Konvenciju registrira Generalni sekretar Ujedinjenih nacija na datum njezinog stupanja na snagu.

U potvrdu toga, niže potpisani opunomoćenici potpisali su ovu Konvenciju.

Sastavljeno u New Yorku, ovog tridesetog dana augusta, hiljadu devetsto šezdeset prve godine, u jednom primjerku, čiji su kineski, engleski, francuski, ruski i španski tekstovi jednako vjerodostojni i koji se pohranjuju u arhiv Ujedinjenih nacija, a čije ovjerene kopije Generalni sekretar dostavlja svim članicama Ujedinjenih nacija i državama koje nisu članice spomenutim u članu 16. ove Konvencije.

**DODATAK III – LISTA DRŽAVA UGOVORNICA
KONVENCIJE IZ 1954. GODINE O PRAVNOM
POLOŽAJU OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA I
KONVENCIJE IZ 1961. GODINE O SMANJENJU
BROJA OSOBA BEZ DRŽAVLJANSTVA**

Država	Konvencija iz 1954. ¹¹⁷	Konvencija iz 1961.
Albanija	23. juni 2003. p	9. juli 2003. p
Antigva i Barbuda	25. oktobar 1998. s	
Alžir	15. juli 1964. p	
Argentina	1. juni 1972. p	
Armenija	18. maj 1994. p	18. maj 1994. P
Australija	13. decembar 1973. p	13. decembar 1973.p
Austrija	8. februar 2008. p	22. septembar 1972.p
Azerbajdžan	16. august 1996. p	16. august 1996.p
Barbados	6. mart 1972. s	

¹¹⁷ (p): pristupanje; (s): sukcesija; (r): ratifikacija

Belgija	27. maj 1960. r	
Belize	14. septembar 2006. p	
Benin	8. decembar 2011. p	8. decembar 2011.p
Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija	18. januar 1994. r	
Bolivija (Plurinacionalna država)	6. oktobar 1983. p	6. oktobar 1983.p
Bosna i Hercegovina	1.septembar 1993. s	13. decembar 1996.r
Botsvana	25. februar 1969. s	
Brazil	13. august 1996. r	25. oktobar 2007.p
Bugarska	22. mart 2012. p	22. mart 2012.p
Burkina Faso	1.maj 2012. p	
Crna Gora	23. oktobar 2006. s	5. decembar 2013.p

Čad	12. august 1999. p	12. august 1999.p
Danska	17. januar 1956. r	11. juli 1977.p
Ekvador	2. oktobar 1970. r	24. septembar 2012.p
Fidži	12. jun 1972. s	
Filipini	22. septembar 2011. r	
Finska	10. oktobar 1968. p	7. august 2008.p
Francuska	8. mart 1960. r	
Gruzija	23. decembar 2011. p	
Grčka	4. novembar 1975. p	
Gvatemala	28. novembar 2000. r	19. jul 2001.p
Gvineja	21. mart 1962. p	
Honduras	1.oktobar 2012. r	18. decembar 2012.p

Hrvatska	12. oktobar 1992. r	22. septembar 2011. p
Irska	17. decembar 1962. p	18. januar 1973. p
Italija	3. decembar 1962. r	
Izrael	23. decembar 1958. r	
Jamajka		9. januar 2013. p
Kanada		17. jul 1978.p
Kina ¹¹⁸		
Kiribati	29. novembar 1983. s	29. novembar 1983.s
Kostarika	2. novembar 1977. r	2. novembar 1977.p
Latvija	5. novembar 1999. p	14. april 1992.p
Lesoto	4. novembar 1974. s	24. septembar 2004.

---

¹¹⁸ Nakon što je preuzela suverenitet na Hong Kongom, 10. juna 1997. godine je Kina obavijestila Generalnog sekretara da će odgovornost prema međunarodnim pravima i obavezama Hong Konga u pogledu Konvencije iz 1954. godine preuzeti Vlada Narodne Republike Kine.

		p
Liberija	11. septembar 1964. p	22. septembar 2004. p
Libija	16. maj 1989. p	16. maj 1989.p
Lihtenštajn	25. septembar 2009. r	25.septembar 2009. p
Luksemburg	27. jun 1960. r	
Litvanija	7. februar 2000. p	22. juli 2013.p
Madagaskar ¹¹⁹	[20. februar 1962. p]	
Mađarska	21.novembar 2001. p	12. maj 2009. p
Malavi	7. oktobar 2009. p	
Meksiko	7. jun 2000. p	
Niger		17. juni 1985. p

---

¹¹⁹ Obavještenjem koje je Generalni sekretar dobio 2. aprila 1965. godine, Vlada Madagaskara je odustala od Konvencije; odustajanje je stupilo na snagu 2. aprila 1966. godine

Nigerija	20. septembar 2011. p	20. septembar 2011. p
Nikaragva	15. jul 2013. p	29. juli 2013.p
Nizozemska	12. april 1962. r	13. maj 1985. r
Norveška	19. novembar 1956. r	11. august 1971. p
Novi Zeland		20. septembar 2006.p
Njemačka	26. oktobar 1976. r	31. august 1977.p
Obala slonovače	3. oktobar 2013. p	3. oktobar 2013.p
Panama	2. jun 2011. p	2. juni 2011.p
Paragvaj		6. juni 2012.p
Peru	23. januar 2014. p	
Portugal	1.oktobar 2012. p	1.oktobar 2012.p
Republika Češka	19. jul 2004. P	19. decembar 2001.p
Republika Koreja	22. august 1962. p	

Republika Moldavija	19. april 2012. p	19. april 2012.p
Ruanda	4. oktobar 2006. p	4. oktobar 2006. p
Rumunija	27. januar 2006. p	27. januar 2006. p
Senegal	21. septembar 2005. p	21. septembar 2005. p
Slovačka	3.april 2000. p	3. april 2000.p
Slovenija	6. jul 1992. s	
Srbija	12. mart 2001. s	7. decembar 2011.p
Svazilend	16. novembar 1999. p	16. novembar 1999.p
Sveti Vincent i Grenadini	27. april 1999. s	
Španija	12. maj 1997. p	
Švedska	2.april 1965. p	19. februar 1969. p
Švicarska	3.Jul 1972. R	
Trinidad i Tobago	11. april 1966. s	
Tunis	29. jul 1969. p	12. maj 2000. p

Turkmenistan	7. decembar 2011. p	29. august 2012. p
Uganda	15. april 1965. p	
Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske	16. april 1959. r	29. mart 1966. r
Ukrajina	25. mart 2013. p	25. mart 2013. p
Urugvaj	2.april 2004. p	21. septembar 2001. p
Zambija	1.novembar 1974. s	
Zimbabve	1.decembar 1998.s	

DODATAK IV – IZVODI IZ REZOLUCIJA GENERALNE SKUPŠTINE

Rezolucija koju je usvojila Generalna skupština 23. decembra 1994. godine

A/RES/49/169, 24. februar 1995. godine

49/169, Kancelarija Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice

Generalna skupština, ...

20. Poziva države da pomognu Visokom komesarijatu da ispuni svoje obaveze u skladu sa Rezolucijom Generalne skupštine 3274 (XXIX) od 10. decembra 1974. godine u vezi sa smanjenjem apatridije, uključujući i promoviranje pristupanja međunarodnim instrumentima koji se odnose na apatridiju i njihovo potpuno provođenje;

Rezolucija koju je usvojila Generalna skupština 21. decembra 1995. godine

A/RES/50/152, 9. februar 1996. godine

50/152, Kancelarija Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice

Generalna skupština,

...

Zabrinuta da apatridija, uključujući i nesposobnost utvrđivanja državljanstva neke osobe, može dovesti do raseljeništa, te naglašavajući u tom smislu da su sprječavanje i smanjenje apatridije i zaštita osoba bez državljanstva važni i za sprječavanje potencijalnih izbjegličkih situacija,

...

14. Podstiče Visokog komesara da nastavi svoje aktivnosti u ime osoba bez državljanstva, u okviru svoje statutarne funkcije obezbjeđivanja međunarodne zaštite i traženja preventivnog djelovanja, kao i njene odgovornosti prema rezolucijama Generalne

skupštine 3274 (XXIV) od 10. decembra 1974. godine i 31/36 od 30. novembra 1976. godine;

15. Zahtijeva od Kancelarije Visokog komesarijata, s obzirom na ograničen broj država ugovornica ovih instrumenata, da aktivno promovira pristupanje Konvenciji iz 1954. godine o pravnom položaju osoba bez državljanstva¹²⁰ i Konvencije iz 1961. godine o smanjenju broja osoba bez državljanstva¹²¹, kao i da zainteresiranim državama pruži relevantne tehničke i savjetodavne usluge koje se odnose na pripremu i provođenje zakona o državljanstvu; ...

Rezolucija koju je usvojila Generalna skupština 19. decembra 2006. godine

A/RES/61/137, 25. januar 2007. godine

61/137. Kancelarija Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice

Generalna skupština,...

2. Pozdravlja važan posao Kancelarije Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice i njenog Izvršnog komiteta tokom godine, te u tom kontekstu ističe usvajanje zaključka o ženama i maloljetnicama koje su u riziku i zaključak o identifikaciji, sprječavanju i smanjenju apatridije i zaštiti osoba bez državljanstva¹²² u cilju jačanja međunarodnog režima zaštite, u skladu sa Programom za zaštitu,¹²³ te pomaganja vladama da ispune svoje obaveze koje se odnose na zaštitu u današnjem promjenjivom međunarodnom okruženju, između ostalog, kroz promoviranje progresivne provedbe mehanizama i standarda kroz relevantne domaće javne politike koje podržava međunarodna zajednica;...

4. Konstatira da su 62 države ugovornice Konvencije iz 1954. godine o pravnom položaju osoba bez državljanstva¹²⁴ i da su 33 države ugovornice Konvencije iz 1961. godine o smanjenju broja osoba bez

---

¹²⁰ Ujedinjene nacije, Međunarodni ugovori, tom 360, br. 5158

¹²¹ Ibid., tom 989, br. 14458

¹²² 3 Ibid., poglavlje III, odjeljak A i B.

¹²³ Ibid., 57. sjednica, Dodatak br. 12A (A/57/12/Add.1), Aneks IV.

¹²⁴ Ujedinjene nacije, Međunarodni ugovori, tom 360, br. 5158.

državljanstva¹²⁵, podstiče države koje to nisu uradile da razmotre pristupanje ovim instrumentima, konstatira rad Visokog komesarijata u pogledu identifikacije osoba bez državljanstva, sprječavanja i smanjenja apatridije, te zaštite osoba bez državljanstva i podstiče Kancelariju Visokog komesarijata da nastavi raditi u toj oblasti u skladu sa relevantnim rezolucijama Generalne skupštine i zaključcima Izvršnog komiteta;...

---

¹²⁵ Ibid., tom 989, br. 14458.

DODATAK V – IZVODI IZ ZAKLJUČAKA IZVRŠNOG KOMITETA UNHCR-a

Zaključak o sprječavanju i smanjenju apatridije i zaštiti osoba bez državljanstva

Br. 78 (XLVI) – 1995
20. oktobar 1995. godine

Izvršni komitet,

Prepoznajući pravo svake osobe na državljanstvo i pravo da ne bude proizvoljno lišena svog državljanstva,

Zabrinuti da apatridija, uključujući i nemogućnost utvrđivanja državljanstva, može dovesti do raseljeništa,

Naglašavajući da su sprječavanje i smanjenje apatridije i zaštita osoba bez državljanstva važni za sprječavanje nastanka izbjegličkih situacija,

(a) *Prepoznaje* poslove i zadatke koji su već povjereni Visokom komesaru a koji se odnose na izbjeglice bez državljanstva i smanjenje apatridije, te podstiče UNHCR da nastavi sa svojim aktivnostima u ime osoba bez državljanstva u okviru svoje statutarne funkcije pružanja međunarodne zaštite i traganja za preventivnim akcijama, kao i odgovornosti koju mu je povjerala Generalna skupština za poduzimanje funkcija predviđenih u članu 11. Konvencije iz 1961. godine o smanjenju broja osoba bez državljanstva;...

(c) *Zahtijeva* od UNHCR-a da aktivno promovira pristupanje Konvenciji iz 1954. godine o pravnom položaju osoba bez državljanstva i Konvenciji iz 1961. godine o smanjenju broja osoba bez državljanstva, s obzirom na ograničen broj država koje su pristupile ovim instrumentima, kao i da osigura relevantne stručne i savjetodavne usluge koje se odnose na pripremu i provođenje zakona o državljanstvu zainteresiranim državama;...

Opći zaključak o međunarodnoj zaštiti

Br. 95 (LIV) – 2003

10. oktobar 2003. godine

Izvršni komitet,...

(v) Potiče države da sarađuju sa UNHCR-om u rješavanju slučajeva apatridije i da razmotre mogućnost osiguranja zemalja u svrhu preseljenja kada se situacija osoba bez državljanstva ne može riješiti u zemlji domaćinu ili drugoj zemlji bivšeg uobičajenog boravišta te je i dalje nesigurna;

Zaključak o identifikaciji, sprječavanju i smanjenju apatridije i zaštiti osoba bez državljanstva

Br. 106 (LVII) – 2006

6. oktobar 2006. godine

Izvršni komitet,

I dalje duboko zabrinut zbog upornosti problema apatridije u raznim regijama svijeta i pojave novih situacija apatridije,...

Potvrđujući odgovornost koju je Visokom komesaru dala Generalna skupština Ujedinjenih nacija da doprinosi sprječavanju i smanjenju apatridije i da unapređuje zaštitu osoba bez državljanstva,

Podsjećajući na svoj Zaključak br. 78 (XLVI) o sprječavanju i smanjenju apatridije i zaštiti osoba bez državljanstva, kao i zaključke 90 (LII), 95 (LIV), 96 (LIV) te zaključke 99 (LV) i 102 (LVI) u pogledu rješavanja produženih situacija apatridije,

(a) *Podstiče* UNHCR, u saradnji s vladama, drugim agencijama Ujedinjenih nacija i međunarodnim, kao i relevantnim regionalnim i nevladinim organizacijama, da jača svoje napore na ovom polju time što će se provoditi ciljne aktivnosti u podršci identifikaciji, sprječavanju i smanjenju apatridije, te unaprijediti zaštitu osoba bez državljanstva;

Identifikacija apatridije

(b) *Poziva* UNHCR da nastavi raditi sa zainteresiranim vladama na pokretanju ili obnovi napora na identifikaciji populacija osoba bez državljanstva i populacija osoba s neutvrđenim državljanstvom koje borave na njihovoj teritoriji, u saradnji sa drugim agencijama Ujedinjenih nacija, posebno sa UNICEF-om i UNFPA, kao i sa DPA, OHCHR-om i UNDP-om u okviru nacionalnih programa koji mogu obuhvatiti, ako to odgovara, postupak upisa rođenja u matične knjige rođenih i ažuriranje podataka o stanovništvu;

(c) *Podstiče* UNHCR da provodi istraživanja i distribuira zapažanja, pogotovo u regijama u kojima se ne provodi dovoljno istraživanje apatridije, relevantnim akademskim institucijama ili ekspertima i vladama, kako bi se promoviralo veće razumijevanje prirode i obima problema apatridije, identificirale populacije osoba bez državljanstva i shvatili razlozi koji su doveli do apatridije, što bi sve poslužilo kao osnova za osmišljavanje strategija za rješavanje problema;

(d) *Podstiče* države koje posjeduju statističke podatke o osobama bez državljanstva ili osobama s neutvrđenim državljanstvom da takve podatke učine dostupnim UNHCR-u, te poziva UNHCR da uspostavi formalniju i sistematičnu metodologiju prikupljanja, ažuriranja i razmjene informacija;

(e) *Podstiče* UNHCR da uključi u svoje dvogodišnje izvještaje Izvršnom komitetu o aktivnostima koje se odnose na osobe bez državljanstva statističke podatke koje su dostavile države i podatke iz istraživanja koje su provele akademske institucije i eksperti, civilno društvo i osoblje UNHCR-a na terenu u pogledu obima apatridije;

(f) *Podstiče* UNHCR da nastavi državama pružati stručne savjete i operativnu podršku te da promovira razumijevanje problema apatridije, kao i da omogući dijalog između zainteresiranih država na globalnom i regionalnom nivou;

(g) *Konstatira* saradnju uspostavljenu sa Međuparlamentarnom unijom (IPU) u oblasti državljanstva i apatridije *te nadalje naglašava postojanje Priručnika za članove parlamenata o državljanstvu i apatridiji iz 2005. godine* koji se koristi u državnim i regionalnim parlamentima radi podizanja svijesti i izgradnje kapaciteta u javnim upravama i civilnom društvu; ...

Zaštita osoba bez državljanstva

(s) *Podstiče* države da razmotre pristupanje Konvenciji iz 1954. godine o pravnom položaju osoba bez državljanstva i, što se tiče država ugovornica, da razmotre ukidanje rezervi;

(t) *Zahitjeva* od UNHCR-a da aktivno distribuira informacije i, gdje je to potrebno, obučava partnere u organima vlasti u pogledu odgovarajućih mehanizama za identifikaciju, evidentiranje i odobravanje statusa osobe bez državljanstva;

(u) *Podstiče* države koje još nisu strane ugovornice Konvencije iz 1954. godine o pravnom položaju osoba bez državljanstva da postupaju s osobama bez državljanstva koje zakonito borave na njihovoj teritoriji u skladu s međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava; te da razmotre, kada je to primjereno, olakšavanje naturalizacije osoba bez državljanstva koje imaju uobičajeno i zakonito boravište, u skladu s domaćim propisima;

(v) *Podstiče* UNHCR da provodi programe, na zahtjev zainteresiranih država, koji doprinose zaštiti i pružanju pomoći osobama bez državljanstva, osobito kroz pružanje pomoći osobama bez državljanstva u korištenju pravnih lijekova radi rješavanja situacije apatridije u kojoj se nalaze te u tom kontekstu da sarađuje sa nevladinim organizacijama u pružanju pravnih savjeta i druge pomoći, u skladu s potrebama;

(w) *Poziva države* da ne drže u detenciji osobe bez državljanstva isključivo iz razloga njihove apatridije i da s njima postupaju u skladu s međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava te poziva države ugovornice Konvencije iz 1954. godine o pravnom položaju osoba bez državljanstva da u potpunosti provode njene odredbe;

(x) *Zahitjeva* od UNHCR-a da dalje unapređuje obuku svojih zaposlenih i zaposlenih u drugim agencijama Ujedinjenih nacija na teme koje se odnose na apatridiju kako bi se omogućilo UNHCR-u da pruža stručne savjete državama ugovornicama u pogledu provođenja Konvencije iz 1954. godine u cilju dosljedne primjene odredbi Konvencije.

UNHCR

The UN
Refugee Agency

© 2014 UNHCR

Sva prava zadržana za sve države